

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KURUM BAKIMI ALTINDAKİ YAŞLILARIN
SOSYOKÜLTÜREL VE MANEVİ İHTİYAÇLARININ
KARŞILANMA DÜZEYLERİ:
İSTANBUL KAYIŞDAĞI DARÜLACEZE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orhan YAMAN

**Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Hizmet**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

EYLÜL – 2012

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KURUM BAKIMI ALTINDAKİ YAŞLILARIN
SOSYOKÜLTÜREL VE MANEVİ İHTİYAÇLARININ
KARŞILANMA DÜZEYLERİ:
İSTANBUL KAYIŞDAĞI DARÜLACEZE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Orhan YAMAN (107203016)

**Enstitü Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet
Enstitü Bilim Dalı: Sosyal Hizmet**

Bu tez 26/09/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

Yrd. Doç. Dr. Muammer SARIKAYA

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Orhan YAMAN

15/09/2012

ÖNSÖZ

“Kurum Bakımı Altındaki Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyleri” adındaki çalışmanın, kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi açısından yapılması önemli görülmüştür. Bu amaçla İstanbul Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğünde uygulama yapılmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında desteklerinden dolayı danışmanım Prof. Dr. Ali Rıza ABAY’a, değerli vakitlerini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Muammer SARIKAYA’ya ve Yrd. Doç. Dr. Muharrem ES hocama teşekkürlerimi borç bilirim.

Ayrıca manevi desteklerini her zaman üzerimde hissettiğim aileme de teşekkür ederim.

Orhan YAMAN

15/09/2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
TABLolar LİSTESİ	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: YAŞLILIK VE YAŞLANMA OLGUSU	5
1.1. Yaş, Yaşlılık ve Yaşlanma Kavramları.....	5
1.1.1. Yaş Kavramı	5
1.1.2. Yaşlılık ve Yaşlanma Kavramı.....	6
1.2. Yaşlılık Döneminin Özellikleri.....	8
1.2.1. Yaşlılık Döneminin Fiziksel Özellikleri.....	9
1.2.2. Yaşlılık Döneminin Psikolojik Özellikleri.....	11
1.2.3. Yaşlılık Döneminin Sosyal Özellikleri.....	12
1.3. Yaşlanmanın Tarihsel ve Kültürel Boyutu.....	14
1.3.1. Geçmiş Toplumlarda Yaşlının Yeri.....	15
1.3.2. Günümüz Toplumlarında Yaşlının Yeri.....	18
1.4. Yaşlılığı Açıklayan Psikososyal Kuramlar	20
1.4.1. Kopma Kuramı	20
1.4.2. Etkinlik Kuramı	22
1.4.3. Süreklilik Kuramı	23
1.4.4. Rol Kaybetme Kuramı.....	24
BÖLÜM 2: YAŞLILARIN SOSYOKÜLTÜREL İHTİYAÇLARI VE YAŞLILARA SUNULAN HİZMETLER	26
2.1. Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçları	26
2.1.1. Kişisel İlişki Ağı.....	26

2.1.2. Sosyal Destek	27
2.1.3. Manevi Destek.....	29
2.1.4. Yaşlı ve Aile Etkileşimi.....	31
2.1.5. Yaşlıların Sosyal Arkadaşlıkları ve Gönüllülerle Etkileşimi	33
2.1.6. Serbest Zaman Aktiviteleri.....	35
2.2. Yaşlılara Sunulan Hizmetler	37
2.2.1. Evde Bakım Hizmetleri	39
2.2.2. Gündüzlü Bakım Hizmetleri.....	40
2.2.3. Yaşlı Kulüpleri	40
2.2.4. Yaşlı Dayanışma Merkezleri	40
2.2.5. Yaşlı Apartmanları	42
2.2.6. Kurumsal Bakım Hizmetleri.....	42
2.2.6.1. Darülaceze.....	44
2.2.6.2. İstanbul Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğü.....	44
BÖLÜM 3: KURUM BAKIMI ALTINDAKİ YAŞLILARIN SOSYOKÜLTÜREL VE MANEVİ İHTİYAÇLARININ KARŞILANMA DÜZEYLERİ İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI	48
3.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi	48
3.1.1. Araştırmanın Konusu.....	48
3.1.2. Araştırmanın Amacı	49
3.1.3. Araştırmanın Önemi	50
3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	50
3.1.5. Araştırmanın Yöntemi	51
3.1.6. Evren ve Örneklem.....	51
3.1.7. Araştırmanın Uygulanması ve Verilerin Toplanması.....	51
3.1.8. Verilerin Değerlendirilmesi ve Uygulanan İstatistiksel Analiz.....	52
3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar	52
3.2.1. Sakinlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	52

3.2.2. Sakinlerin Darülaceze Algıları ve Psikolojik Durumlarına İlişkin Bulgular	59
3.2.3. Sakinlerin Yakınlarıyla Olan İlişkileri İle İlgili Bulgular	65
3.2.4. Sakinlerin Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular	67
3.3. Araştırmanın Sonuçları	74
SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKÇA	84
EKLER	90
ÖZGEÇMİŞ	94

KISALTMALAR

İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
SHUD	: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Vd.	: Ve diğerleri
S.	: Sayfa
Çev.	: Çeviren
Akt.	: Aktaran
MÖ	: Milattan önce
STÖ	: Sivil Toplum Örgütleri
STGM	: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Program Paketi)
X²	: Chi-Square, ki-kare

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Sakinlerin Cinsiyetleri İle İlgili Dağılım	52
Tablo 2: Sakinlerin Yaşları İle İlgili Dağılım.	53
Tablo 3: Sakinlerin Medeni Durumları İle İlgili Dağılım.	53
Tablo 4: Sakinlerin Çocuk Sahibi Olmaları İle İlgili Dağılım.	53
Tablo 5: Sakinlerin Eğitim Durumları İle İlgili Dağılım.	54
Tablo 6: Sakinlerin Mesleki Durumları İle İlgili Dağılım.	54
Tablo 7: Sakinlerin Kurum Dışı Sosyal Aktivitelere Engel Fiziksel Rahatsızlıkları İle İlgili Dağılım.	55
Tablo 8: Sakinlerin Kurum Dışı Sosyal Aktivitelere Engel Psikolojik Rahatsızlıkları İle İlgili Dağılım.	55
Tablo 9: Sakinlerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yer İle İlgili Dağılım.	56
Tablo 10: Sakinlerin Darülaceze'ye Gelmeden Önce Kimlerle Yaşadıkları İle İlgili Dağılım.	57
Tablo 11: Sakinlerin Ne Kadar Zamandır Darülaceze'de Kaldıklarıyla İlgili Dağılım.	57
Tablo 12: Sakinlerin Aylık Gelir Durumlarıyla İlgili Dağılım.	58
Tablo 13: Sakinlerin Sosyal Güvence Durumlarıyla İlgili Dağılım.	58
Tablo 14: Darülaceze Sakinlerinin Sağlık, Giyim, Beslenme vb. Maddi İhtiyaçlarının Karşılanması İle İlgili Dağılım.	59
Tablo 15: Darülaceze Sakinlerinin Sevgi ve İlgili İhtiyaçlarının Karşılanması İle İlgili Dağılım.	59
Tablo 16: Darülaceze Sakinlerinin Sosyal Arkadaşlık İlişkilerinden Memnuniyetleri İle İlgili Dağılım.	60
Tablo 17: Darülaceze Sakinlerinin İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri İle İlgili Dağılım.	60
Tablo 18: Sakinlerin Darülaceze'ye Bağlılık Durumları İle İlgili Dağılım.	61
Tablo 19: Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılık Durumları İle İlgili Dağılım.	61
Tablo 20: Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılıkları İle Sosyal Arkadaşlık İlişkilerinden Memnuniyetleri Arasındaki Çapraz İlişki.	62
Tablo 21: Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılıkları İle İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri Arasındaki Çapraz İlişki.	62

Tablo 22: Darülaceze Sakinlerinin Hayatı Anlamlı ve Değerli Bulmaları İle İlgili Dağılım.....	63
Tablo 23: Darülaceze Sakinlerinin Hayatı Anlamlı ve Değerli Bulmaları İle İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri Arasındaki Çapraz İlişki	64
Tablo 24: Darülaceze Sakinlerinin Hüzünlendikleri ve Ümitsizliğe Düştikleri Anları İle İlgili Dağılım.....	64
Tablo 25: Darülaceze Sakinlerinin Yalnızlık Hissine Kapılma Durumları İle İlgili Dağılım.....	65
Tablo 26: Çocukları Olan Darülaceze Sakinlerinin Onlar Tarafından Ziyaret Edilme Durumları İle İlgili Dağılım.....	65
Tablo 27: Darülaceze Sakinlerinin Yakınları ve Akrabaları Tarafından Ziyaret Edilme Durumları İle İlgili Dağılım.....	66
Tablo 28: Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Yakınları ve Akrabaları Tarafından Ziyaret Edilme Durumları Arasındaki Çapraz İlişki.....	66
Tablo 29: Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılma Durumları İle İlgili Dağılım.....	67
Tablo 30: Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım	67
Tablo 31: Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılmaları Sonrasında Yaşadıkları Hisleri İle İlgili Dağılım.....	68
Tablo 32: Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Sosyal Etkinliklere Katılma Durumları Arasındaki Çapraz İlişki.....	68
Tablo 33: Darülaceze Sakinlerinin Kurum Bünyesinde Verilen El Sanatları Kurslarına Katılma Durumları İle İlgili Dağılım	69
Tablo 34: Darülaceze Sakinlerinin El Sanatları Kurslarına Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım.....	69
Tablo 35: Darülaceze Sakinlerinin Spor ve Egzersiz Faaliyetlerine Katılma Durumları İle İlgili Dağılım.....	70
Tablo 36: Darülaceze sakinlerinin Spor ve egzersiz Faaliyetlerine Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım.....	70
Tablo 37: Darülaceze Sakinlerinin Spor ve Egzersiz Faaliyetlerine Katıldıktan Sonra Yaşadıkları Hisler İle İlgili Dağılım	71

Tablo 38: Darülaceze Sakinlerinin Manevi ve Dini Etkinliklere Katılma Durumları İle İlgili Dağılım.....	71
Tablo 39: Darülaceze Sakinlerinin Manevi ve Dini Etkinliklere Katılmaları Sonrasında Yaşadıkları Hisleri İle İlgili Dağılım	72
Tablo 40: Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Manevi ve Dini Etkinliklere Katılma Durumları Arasındaki Çapraz İlişki	73

Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı: Kurum Bakımı Altındaki Yaşlıların Sosyo-Kültürel ve Manevi İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyleri: İstanbul Kayışdağı Darülaceze Örneği

Tezin Yazarı: Orhan YAMAN

Danışman: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY

Kabul Tarihi: 26.09.2012

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım)+89 (tez)+4 (ekler)

Anabilimdalı: Sosyal Hizmet

Bilimdalı: Sosyal Hizmet

Yaşlılıkla birlikte bireyin fiziksel, bilişsel ve sosyal özelliklerinde bir takım değişiklikler meydana gelmekte ve bağımsız konumdan bağımlı konuma geçiş görülmektedir. Bu dönemde yaşlı bireyin ihtiyaçları sosyal, ekonomik ve demografik durumuna göre farklı şekiller alabilmektedir. Bu ihtiyaçların karşılanmasında yaşlı bireyin ailesi ve çevresindekilere önemli roller düşmektedir. Fakat sanayileşme, teknolojik değişimler, kadının iş hayatına girmesi veya gençlerin iş bulmak amacıyla yaşadığı bölgeyi terk etmesi gibi durumlar sonucunda ortaya çıkan toplumsal değişim, yaşlı anne ve babayı yalnızlaştırmaktadır. Bu durumda yaşlı birey alternatif bakım modellerine ihtiyaç duymaktadır. Bunlardan birisi de kurumsal bakım modelidir.

Yapılan çalışmada kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi amacıyla İstanbul Kayışdağı Darülaceze’de saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yaşlıların sosyal etkinliklere katılımları, sosyal arkadaşlık ilişkileri, ihtiyaç hissettiklerinde sosyal destek alabilmeleri gibi veriler karşılaştırılmıştır. Toplam 120 yaşlı bireyle bire bir görüşülmüştür.

Araştırma sonucunda sosyal arkadaşlık ilişkileri olan ve ihtiyaç hissettiklerinde sosyal destek alabilen yaşlıların kendilerini hayata bağlı hissettikleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca, kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerden sosyal, kültürel ve manevi içerikli serbest zaman aktivitelerine katılanlar kendilerini mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı hissetmektedirler.

Anahtar kelimeler: Yaşlılık, Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlar, Sosyal Destek

Yalova University Institute of Social Sciences Abstract of Masters's Thesis

Thesis Title: The Levels of Meeting Socio-Cultural and Moral Needs of Elderly who are under the Institutional Protection: Case of İstanbul Kayışdağı Darülaceze	
Thesis Author: Orhan YAMAN	Advisor: Prof. Dr. Ali Rıza ABAY
Date of Acceptance: 26.09.2012	Nu. Of Pages: IX (Pre text)+ 89 (main body)+ 4 (appendixes)
Department: Social Work	Field of study: Social Work
<p>By aging, a number of changes occur on physical, cognitive and social characteristics of individual and transition from independent condition to dependent condition of an individual is observed. During this period, needs of the older individual may change depending on his/her social, economic and demographic conditions. While meeting these needs elderly individual's family and people around them have important roles. However, social changes caused by industrialization, technological changes, increasing women employment and immigration of young people abroad to find a job lead to isolation of the elderly mother and fathers. Therefore elderly individuals require alternative care models. One of these is the model of institutional care.</p> <p>In this thesis, a case study concerning in the determination of socio-cultural and moral needs of elderly individual under the institutional care and protection and designation of institutions' duty and task for meeting these needs is conducted in İstanbul Kayışdağı Darülaceze.</p> <p>Results significantly reveal that elderly individual who has better social relations and who is able to take social support when s/he needs feel connected to the life. Moreover, elderly individuals who are under the institutional care and protection feel happier, wealthier, healthier and more connected to life with the help of participation of spare time activities with social, cultural and moral content.</p>	
Key Words: Old Age, Socio-cultural and Moral Needs, Social Support.	

GİRİŞ

İhtiyaç, karşılanmadığı durumlarda acı ve üzüntü, karşılandığı durumlarda ise mutluluk (haz) veren bir duygudur. Her insan doğar, büyür ve ölür. Yaşamın devam edebilmesi için farklı bir takım ihtiyaçların karşılanması gerekir. Bu ihtiyaçlar doğumdan itibaren başlar ve hayatın sonuna kadar devam eder. Bunlar yeme, içme, giyinme, barınma gibi maddi ihtiyaçlar olabileceği gibi sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlar da olabilmektedir.

Maddi ihtiyaçlar, bireyin hayatını sürdürülebilmesi için olmazsa olmaz ihtiyaçlardandır. Örneğin bir insan su içmeden, beslenmeden ancak belirli bir süre hayatını sürdürebilir. Bunların dışında sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlar da vardır ki bireyin hayatını anlamlı, mutlu ve huzurlu bir şekilde sürdürebilmesi açısından bu ihtiyaçların karşılanması oldukça önemlidir. Örneğin bireylerin başkaları ile sohbete, sosyal ilişkilere ve iletişime her zaman ihtiyacı vardır.

Nitekim insan beden ve ruhtan oluşmaktadır. Bedeninin ve ruhunun birbirleri ile ilişkisi daima vardır. Bedeni ihtiyaçların karşılanması yanında ruhsal ihtiyaçlarının da karşılanması önemlidir. İnsanı yalnızca maddi yönden ele almak veya tam aksine yalnızca manevi yönden ele almak son derece yanlıştır. Her ikisi de birbirini tamamlar mahiyettedir. Öyleyse insana sunulacak hizmetlerde de bu dengeyi gözetmek son derece önemlidir. İnsanlık, tarih boyunca sağlık konusunda alternatifler üretmiş, sorunlara farklı açılardan yaklaşmış ve farklı çözüm yollarını denemiştir (Köse vd., 2006: 5).

Bilindiği gibi insan hayatının -eğer erken bir ölüm yaşanmamışsa- kaçınılmaz olan son dönemi yaşlılıktır. Yaşlılık insanın doğumu ile başlayan hayat sürecinde, ölümden önce yaşanan ve kişinin gerek fiziksel, gerekse zihinsel yönden, bağımsızlıktan bağımlılığa geçtiği dönemi ifade eder (Yıldırım, 2007: 467).

Bireyin yaşlanma ile birlikte fiziksel, bilişsel ve sosyal özelliklerinde bir takım değişiklikler meydana gelmekte ve bağımsız konumdan bağımlı konuma geçiş görülebilmektedir. Bu dönemde ihtiyaçlar yaşlı bireyin sosyal, ekonomik, demografik durumuna göre farklı şekiller almaktadır.

Bu bağlamda yukarıdaki açıklamalara göre düşünüldüğünde; yaşlı bireyin bu tür ihtiyaçlarının nasıl ve kim tarafından karşılanacağı sorusu gündeme gelmektedir.

Bilindiği gibi bireyin sosyokültürel ve manevi gibi soyut ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli rol oynayan ve toplumsal hayatın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesini sağlayan en önemli toplumsal değerlerimizden birisi aile kurumudur. Fakat sanayileşme, teknolojik gelişmeler, kadının iş hayatına girmesi ve gençlerin iş bulmak amacıyla yaşadığı bölgeyi terk etmesi gibi durumların gerçekleşmesi sonucunda yaşanan toplumsal değişim yaşlı anne-babayı yalnızlaştırmaktadır. Bu durum itibariyle sosyo-ekonomik açıdan yoksun bir konuma düşebilen yaşlı birey, alternatif bakım modellerine ihtiyaç duymaktadır. Bu bakım modellerinden bir tanesi de kurumsal bakım modelidir.

Aile işlevlerinde ve yapılarında meydana gelen değişimler yaşlı kişilerin ihtiyaçlarını arttırmış, hatta bu ihtiyaçlar kimi zaman aile dışındaki diğer kurumlar tarafından karşılanır olmuştur (Çoban, 2005: 42).

Kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin psiko-sosyal durumunu değerlendirecek olursak; buradaki yaşlı birey mevcut sosyal destek açısından uzaklaşmış ve çevresel faktörler değişmiştir. Yaşlı birey için aşılması gereken bazı durumlar ortaya çıkmıştır. Çünkü yaşlılık döneminin öne çıkan zorlayıcı özelliklerinden birisi de yeni bir çevreye alışmakta ve oluşan yeni koşulları kabullenmekte zorluk yaşanmasıdır.

Nitekim huzurevi gibi kurumlarda yaşayan yaşlıların sevdiklerinden uzak olmaları, yeni insanlarla yakın ve sıcak ilişki geliştirmede güçlükler yaşamaları, dolayısıyla sosyal desteğin yetersiz kalması sonucu psikolojik olarak sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (Cavlak vd., 2001: 106).

Ancak günümüzde özellikle sosyal destekten yoksun, bakıma muhtaç ve kimsesiz yaşlı bireyler için öne çıkan modeller arasında kurumsal bakım modeli yer almaktadır.

Bu çerçevede yapılan çalışmada yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmanın Amacı

“Kurum Bakımı Altındaki Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarının Karşılanma Düzeyleri: İstanbul Kayışdağı Darülaceze Örneği” konulu çalışmada,

kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmada kişinin algısını ön planda tutarak; kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alabilmesi, sosyal aktivitelere katılması, sosyal arkadaşlık ilişkileri ve hobilerinin olması, diğer bir ifadeyle sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanması ile onların öz bildirimlerinde kendilerini mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı hissetmeleri arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Çalışmanın Önemi

Kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin yalnızca maddi ihtiyaçlarının karşılanmasının, onların yaşamlarını mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı bir şekilde sürdürebilmelerinde tek başına yeterli olamayacağını, bunların yanında yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi gibi soyut ihtiyaçlarının da karşılanmasının gerektiğini vurgulamak ve bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik etkenleri ortaya koymak açısından yapılan bu çalışma önem arz etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Yapılan tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde yaş, yaşlılık, yaşlanma kavramları, yaşlılık döneminin özellikleri, yaşlılığın tarihsel ve kültürel boyutu ve yaşlılığı açıklayan psiko-sosyal kuramlar teorik olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise yaşlılık döneminde bireyin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının nelerden oluştuğuna ayrıntılı bir şekilde değinilmiş, sonrasında ise yaşlılara sunulan hizmetlerden ve saha çalışmasının gerçekleştirildiği Darülaceze'nin kavramsal içeriğinden, kuruluş amacından ve İstanbul Kayışdağı Darülaceze'de sakinlere yönelik uygulanan sosyokültürel ve manevi aktivitelerden bahsedilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevler belirlenmiştir. Bu bağlamda yapılmış olan araştırmada kişinin algısını ön planda tutarak; kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alabilmesi, sosyal aktivitelere katılması, sosyal arkadaşlık ilişkilerinin ve hobilerinin olması, diğer bir ifadeyle sosyokültürel ve manevi

ihtiyaçlarının karşılanması ile onların öz bildirimlerinde kendilerini mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı hissetmeleri arasındaki ilişki ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede alan araştırması İstanbul ili, Ataşehir ilçesinde bulunan İstanbul Büyükşehir Belediyesine bağlı İstanbul Darülaceze Müdürlüğü'nde gerçekleştirilmiştir. Veriler bire bir görüşme yapılarak anket yöntemiyle elde edilmiştir. Anketlerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 17.0 istatistik programı kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda elde edilen verilerin ışığında ortaya çıkan sonuçlar yorumlanarak kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevler belirlenmeye çalışılmıştır.

BÖLÜM 1: YAŞLILIK VE YAŞLANMA OLGUSU

1.1. Yaş, Yaşlılık ve Yaşlanma Kavramları

1.1.1. Yaş Kavramı

Yaş, bir canlının, bir olay ya da olgunun ortaya çıkışından itibaren geçen süreyi belirleyen bir zaman göstergesidir. Bu kavram insan, hayvan, böcek, bitki, ağaç gibi canlı varlıklar için kullanılabilir gibi, bir kurum, kuruluş, bir sistem, bir düzen gibi olay ve olgular içinde kullanılmaktadır (Sevil, 2005: 7).

Kronolojik yaş, ya da **takvim yaşı** doğumdan itibaren başlayan zaman ile incelemeye tabi tuttuğumuz ana (zamana) kadar geçen sürenin toplamını ifade eder. Bunun ifade biçimi, çoğunlukla nicel (sayısal) olur (Sevil, 2005: 9).

Biyolojik yaş, kalıtsal etmenler, sağlık ve iş gücü gözetilerek anlaşılabilen görünüş yaşlanmasıdır. Biyolojik yaşı, genetik etmenlerle beraber çevresel ve psikolojik etmenlerde belirlemekte olup, bunun yanında yaşam tarzı da etkilemektedir. Bu nedendir ki; biyolojik yaş, her zaman kronolojik yaşla çakışmayabilir. Kronolojik yaş tüm insanlarda olduğu halde, biyolojik yaş bireyden bireye farklılıklar gösterebilir (Urfalıoğlu vd., 2007: 21).

Örneğin 50 yaşında olduğu halde 70 yaşındaki bir kimsenin bazı vücut organları kadar yıpranmış kişiler olabileceği gibi, 80 yaşında olduğu halde görme, duyma keskinliği ve diğer birçok bakımdan kendi yaşlılarından çok daha iyi durumda olan çok sayıda yaşlı insan olabilmektedir. Bir taraftan da kendisini gerçek yaşından daha genç hisseden yaşlılar olabileceği gibi, aksine kendini çökmüş ve çok yaşlanmış olarak hisseden çok sayıda genç de olabilmektedir (Göksoy, 2004: 47).

Psikolojik yaş, bireyin beklenmedik hamilelik, kaza, iş değişikliği gibi çevrenin talepleriyle başa çıkabilme, onları karşılayabilme yeteneği psikolojik yaş ile ilişkilidir. Psikolojik yaş, bireyin yaşlılarıyla karşılaştırıldığında çevresel zorluklarla ne kadar iyi başa çıkabildiğidir. Bireyler öğrenme, başa çıkma, duygularını kontrol etme gibi özellikler açısından kronolojik yaşlılarından daha iyi olabilirler. Örneğin 50 yaşında ailesi ile birlikte yaşayan, işi olmayan, anlamlı ilişkiler kuramayan bir kişi psikolojik

olarak bağımsız ve yaşamsal tercihleri üzerinde kontrol sahibi olan 20 yaşındaki bir kişiden daha genç olabilir (Terzi, 2012: 25).

Sosyal yaş, bireyin kronolojik yaşına uygun olarak toplumsal yaşamda yerine getirmesi beklenen rollere ne derece uyma davranışı sergilediğini ifade eder. Örneğin, 40'lı yaşların ortasında çocuk sahibi olan bir kadın ebeveynlik rollerini yaşlılarından çok daha geç uygulamaya başlayacaktır. Tıpkı üniversitede arkeoloji bölümüne kayıt olan bir yaşlının sosyal yaşının birçok yaşıtından daha geç olduğu gibi. Benzer şekilde 23 yaşındaki bir dul yaşıtları ile kıyaslandığında sosyal yaş olarak daha üst seviyededir (Terzi, 2012: 25).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı gibi kronolojik yaş tüm bireylerde aynı olduğu halde, psikolojik, biyolojik ve sosyal yaş kalıtımsal faktörlere, bireyin toplum içerisindeki rollerine ve baş etme tarzına vb. göre değişiklik göstermektedir.

1.1.2. Yaşlılık ve Yaşlanma Kavramı

Yaşlı kimdir ya da kimlere yaşlı denir? Bunun için bazı ölçütler var mıdır? Hangi ölçütler daha gerçekçidir? Yaşlılık nedir? Bunun bir sınırı ve ölçütü var mıdır? (Sevil, 2005: 7). Türkçemizde “yaşlı” kavramı yaşlı ilerlemiş, “ihtiyar” (Arapça) anlamında kullanılır. “Yaşlılık” ise, yaşlı olma durumu, “ihtiyarlık” olarak tanımlanır. Yaşlılık, her canlının geçirmek durumunda kaldığı bir dönemdir. Ölümden önceki son yaşam evresidir (Sevil, 2005: 9-10).

Yaşlılık, toplum içerisinde yaygın olarak bilinen kanaatin aksine ne 40 yaşından ne de 65 yaşından sonra başlar. Yaşlılık, doğum anından itibaren organizmanın yaşlanmasıyla başlayan bir süreçtir. İlk dönemle de olgunlaşma ve gelişme olarak tanımlanan bu tür değişiklikler ilk başlarda yaşlılık olarak kabul edilmemektedir. Nitekim birey doğum anından itibaren, hem fiziksel hem de sosyal açıdan gelişmesini devam ettirir. Ancak otuz yaşından sonra tüm organlarda meydana gelen gerileme veya düşüşleri gösteren bir takım ilave değişiklikler meydana gelmektedir ki işte buna yaşlanma adı verilir (Köylü, 2000: 67).

Gelişmiş ülkelerde genellikle 65 yaş ileri yetişkinliğin başlama yaşı olarak kabul edilir. Ancak orta yıllar ile ileri yıllar arasında sınır olarak bu yaşın seçilmesinde bir kesinlik

yoktur (Onur, 2000: 296). Bazı toplumlarda 60, bazı toplumlarda ise 65 yaş ve üstü yaşlı olarak kabul edilmektedir.

Yaşlılık insanın doğumu ile başlayan hayat sürecinde, ölümden önce yaşanan ve kişinin gerek fiziksel, gerekse zihinsel yönden, bağımsızlıktan bağımlılığa geçtiği dönemi ifade eder (Yıldırım, 2007: 467).

Karaca (2010: 53) yaşlılığı “bireyin toplumdaki rolü ve ilişkilerinde önemli değişmelerin meydana geldiği, fiziksel ve zihinsel yeteneklerdeki kayıpların yaşandığı bir dönemdir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Abay (2006: 26)’a göre yaşlılık bireysel, ailevi ve sosyal yönleri olan çok boyutlu, biyo-psiko-sosyal bir olgudur. Yaşlılık döneminde yaşanan fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal değişimler bireyin tekrardan dengesini sağlayarak uyum yapmasını zorunlu kılar (Özer ve Karabulut, 2003).

Yaşlanma ise, bireyin doğduğu andan ölümüne kadar olan süreçte ilerleyen kronolojik yaşının bir sonucu olarak hayatı boyunca vücudunda meydana gelen değişimlerin toplamını ifade eden evrensel bir olgudur. Yaşlanmadan kaçınmak imkânsızdır (Durak, 2012:273). Bu değişim sürecinde organizmanın molekül, hücre, doku, organ ve sistemler düzeyinde, zamanın ilerlemesiyle ortaya çıkan, geriye dönüşü olmayan, yapısal ve fonksiyonel değişiklikler meydana gelmekte olup, yaşın ilerlemesiyle birlikte kalp, dolaşım, boşaltım, solunum ve bağışıklık sistemlerinin işlevlerinde sürekli bir gerileme olmaktadır (Saygılı, 2011: 17).

Doğan (2009: 169) yaşlanmayı tüm canlılarda görülmekte olan, tüm işlevlerde azalmaya neden olan, süregelen ve evrensel bir süreç olarak tanımlamaktadır.

Kısaca yaşlanma; canlının olgunlaşmasını tamamladıktan sonra gittikçe yıpranması, yaşam fonksiyonlarının, üreme ile ilgili organlar dâhil, aksaması, bozulması ve böylece o tür için beklenen ömür süresinin sonuna doğru gelme süreci olarak tanımlanabilir. Canlının değişik doku ve sistemlerinin farklı zamanlarda yaşlanmaya başlaması, genel bir tanımlama yapmayı güçleştirir (Karan, 2007: 19). Nitekim yetmiş yaşındaki yetişkinler, gücü kuvveti yerinde; sağlıklı, etkin, yaşama bağlı ve emekliliklerinin tadını çıkarmakta olabilecekleri gibi, çalışma hayatına devam etmeleri bile söz konusu olabilir (Billig, 2000: 21).

Yalnızca yukarıda yapılan tanımlamalar bile yaşlılığın anlaşılmasının ve değerlendirilmesinin güçlüğüne ortaya koymaktadır. Her canlıda görülen bir süreç olan yaşlılık üzerine söylenenler ve yazılanlar “yaşlılık algısı” ve “yaşlı hissetme” deneyimlerini etkilemekte, bireyin ve toplumun “yaşlılık” tanımını şekillendirmektedir (Kalkan, 2008: 4).

Bu bağlamda yaşlanma sürecinde bireylerin fizyolojik, sosyolojik, biyolojik ve psikolojik olarak gerilemeler yaşaması kaçınılmaz olup, bunların hangi yaşta, nasıl, ne şekilde ve ne kadar zorlayıcı olacağı kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Tüm bu gerilemelerin daha geç ve daha az yaşanması için tüm bireylerin başarılı yaşlanma modelini benimsemeleri gerekmektedir.

Nitekim başarılı yaşlanma, yaşlanma sürecinde bireylerin fiziksel ve psikolojik tehditlerin üstesinden gelecek şekilde davranmaları, yani kendi yaşlanma süreçlerinde aktif ve canlı olmaları hayattan zevk almaları onların başarılı yaşlandıklarını işaret eder. Başarılı yaşlanma var olan kapasitelerini en optimum düzeyde kullanarak en mutlu durumu gerçekleştirebilmektir (Canatan, 2008: 138).

Bu çerçevede özellikle genç bireyler yaşlılık dönemlerini şimdiden planlamalı, arkadaşlık, aile, akrabalık, komşuluk gibi ilişkilerini canlı tutmalı, hobiler geliştirmelidirler. Bunun yanında bireyin sosyal güvencesinin olması, dengeli beslenmesi, spor ve egzersiz yapması, çevresiyle oluşturduğu iletişimde uzlaşmacı bir yaklaşım geliştirmesi onun başarılı bir şekilde yaşlanmasında önünü açacaktır.

1.2. Yaşlılık Döneminin Özellikleri

Sosyal bir varlık olan her bir insanın diğerinden farklı pek çok yönleri vardır. Bunlardan ilk akla gelenler ise biyolojik, psikolojik, ruhsal, sosyolojik, ekonomik ve tıbbi yönleridir. Her yaş döneminin kendine göre özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler dönemin tipik rolleri ile dikkat çeker (Canatan, 2008: 12).

Yaşlılık döneminden bahsedecek olursak; bu dönemin getirdiği fizyolojik, zihinsel, psikolojik belirtiler ve yine yaşlılığın getirdiği sosyal değişiklikler, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişmekte olup, yaşlının kim olduğuna, yaşlının nasıl davranması, yaşlıya karşı nasıl davranılması gerektiğine karar verdiren ise sahip olduğu kültürüdür (DİB, 2010: 7).

Tartışmalı konulardan biri de, yaşamın geç dönemlerinde insanın hangi temel özelliklerini koruduğu, hangi alanlarda yeni özellikler geliştirdiği veya yaşlılıkta insanın bazı özelliklerinde ciddi kayıpların olup olmadığı ile ilgili konulardır. Yaşlıların fiziksel özellikleri konusunda bu tartışmalar derin değildir. Çünkü yaşlanmayla birlikte fiziksel özelliklerdeki değişim açık biçimde görülmektedir. Ancak, yaşının doğrudan fark edilemeyen bazı hal, hareket ve davranışlarıyla durumuna ilişkin tahminlerin yapılabildiği zihinsel ve ruhsal/psikolojik özelliklerine gelindiğinde durum değişmekte ve bu konularda farklı görüşler ortaya atılmaktadır (Barut, 2008: 39).

Şöyle de söylenebilir ki; yaşlı birey artık gençlik ve olgunluk döneminde kazanmış olduğu özelliklere aynen sahip kişinin yaşlanmış şekli olmamakla birlikte, önceki özelliklerinden farklı hale gelmiştir. Morfolojisi, fonksiyonları ve psikolojisi değişmiş bir kişidir (Akın, 2006:6). Yaşlılıkla birlikte bireyin duyu organları zayıflamış, hafızasında gerilemeler meydana gelmiş, vücudunun hareket kabiliyetinde azalmalar ve aynı zamanda kişinin sosyal ilişkilerinde zayıflamalar ortaya çıkmıştır (DİB, 2010: 8).

Sevil (2005: 52-53)'e göre ise insanlarda yaşlanmadan önce meydana gelen ilk belirtiler, fizyolojik ve psikolojik özelliklerdir. Örneğin duyu organlarında, kaslarda ve kemiklerde baş gösteren ağır işlev, gerileme, eski güçten düşme, etkinliğin yavaşlaması ve azalması, ruhsal hassasiyet, aşırı duyarlılık ve duygusallık, bencillığe kapılma, sürekli yakınma, şikâyet, kuruntu, çabuk öfkelenme vb. belirtileri görmek mümkündür.

Biyolojik ve davranışsal işlevleri bakımından yaşlıları diğer yaşlı akranları ile karşılaştırdığımızda, genç ve orta yaşlılara göre daha fazla değişiklik gösterirler. Örneğin orta yaşlarda bulunan bir kişinin neler yapabileceği konusunda oldukça doğru tahminlerde bulunulabilirken, ileri yaşlarda bir kişi için tahminlerimizin doğruluğu önemli ölçüde azalacaktır (Onur, 2000: 296).

1.2.1. Yaşlılık Döneminin Fiziksel Özellikleri

İnsan vücudunun en verimli bir şekilde çalışma dönemi, 25-30 yaşları arasında gerçekleşmekte olup sonrasında, bireyin davranışlarında yavaşlama başlamaktadır. Bu yavaşlamaların kaynağı bireyin hücrelerinin yenilenmemesindedir. 25-30 yaşına kadar insanların ciğer ve kalplerinde bol miktarda yedek hücre bulunmakta, 30 yaşından sonra ise yedek hücre sayısında azalma görülmektedir (Cüceloğlu, 1999: 364). Bununla

birlikte bedenen faal durumda olan insanlarda ise hücre kaybı daha az olmaktadır. Kronolojik yaş bakımından yaşlı kişiler bazen orta yaşlı kişilerden daha iyi durumda olabilmektedir. Aynı durum beyin hücreleri için de geçerlidir. Zihinsel faaliyette bulunan kişiler, zihinsel faaliyette bulunmayan kişilere göre daha az sayıda beyin hücresi kaybeder (Cüceloğlu, 1999: 365).

Sevil (2005: 13)'e göre yaşlılıkla beraber fiziki güç ve kuvvet giderek azalmakta, vücudun tam organ ve işlevlerinde gerilemeler ve eksilmeler görülmektedir. Niçin böyle olduğuyla ilgili olarak, bunun bir doğa yasası olduğu, doğan her canlının belirli dönemlerden geçtikten sonra, yaşamının bir gün sonlanacağını bilmesi gerektiği söylenmektedir.

Aynı zamanda yaşla birlikte neredeyse bütün duylarda bir düşüş görülür. Örneğin koku ve tat duylarındaki azalma beslenmeyi bozmakta, mekân algısındaki azalma ise bireyin dengesini ve eşgüdümünü etkileyebilmektedir. Uzağı görme yeteneği genellikle diğer duylardan daha önce bozulmakla beraber, görme alanında ve karanlığa uyumda da azalmalar meydana gelmektedir. Görmedeki bu değişimler etkinliği sınırlayıp, uyum güçlüklerini ortaya çıkarmaktadır. İşitme duyusuna bakacak olursak, genellikle yaşla birlikte azalmakta, bunun sonucunda konuşma etkilenmekte ve bu durum yaşlının toplumla olan ilişkisini sınırlamaktadır. İşitme yitimi çoğu zaman karışıklık, şaşkınlık ve güvensizlik duygularıyla bir aradadır, çünkü çevrede bir “durgunluk” izlenimi oluşturabilmektedir (Onur, 2000: 313-314).

Yaşlanan kişinin kalp, damar, karaciğer ve iç salgı bezlerinde de önemli değişimler meydana gelmektedir. Yaşlı kişinin dolaşım, sindirim ve diğer sistemlerinde fonksiyon zayıflamaları olmakta, derisinde kuruma, saçlarında beyazlıklar oluşmaktadır. Yapılan bir çalışmaya göre ortalama olarak kronik hastalıklara ait başlangıç belirtilerinin en sık rastlanıldığı yaş, 44-45 yaşları arasında değişmektedir (Yertutan, 1991: 65). Ayrıca yaşlılıkla birlikte dişlerde çürüme ve diş kayıpları görülür. Tükürük ve sindirim enzimlerinin salınımı azalır (Karan, 2007: 25).

Bunların dışında eğer birey iç ortamının dengesini ne kadar çabuk ve uzun süre koruyabilirse, o kadar sağlıklıdır denilebilir. Aksi takdirde yaşlanmayla birlikte hücre, doku ve organ sistemlerinde oluşan yıpranma ve bozulma derecesine bağlı olarak vücudun dengesini korumak ta o derece güçleşir. Bu yüzden yaşlı kişilerin gençlere

göre, değişen çevre koşullarına uyum süreleri daha uzundur. Çevresel değişikliklerden daha fazla etkilenirler. Kemiklerin ve yaralanan vücudun iyileşme sürelerinde uzama, hastalıktan sonra iyileşme süresinde uzama, hücre, doku ve organlarda artık madde birikiminde artma, artıkların vücuttan uzaklaştırılmasında güçlükler, soğuğa ve sıcağa karşı daha hassas olma gibi olumsuz fizyolojik olaylar gözlenir (Akın, 2006: 6).

Kısaca **fizyolojik yaşlanma** organlar düzeyinde fonksiyon azalması, dokularda yıpranma ve tahribatın artması; yani vücudun yapısal ve işlevsel olarak değişimidir. Dışarıdan görülen saçların ağarması, derinin buruşması fizyolojik yaşlanmanın işaretlerindedir. Hücre sayısındaki azalma ve hücrelerin fonksiyonlarındaki değişimler organlardaki gerilemenin temel nedenlerindedir (Kalınkara, 2011: 8).

1.2.2. Yaşlılık Döneminin Psikolojik Özellikleri

Yaşlılık, fiziki açıdan olmakla beraber, aynı zamanda psikolojik bazı özellikleri de olan karmaşık bir süreçtir. Yaşlılık döneminde bireyler, psikolojik olarak zorlayıcı olabilecek değişimlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Cavlak vd., 2001: 112).

Yaşlanmayla birlikte algılamada ve yaratıcı yeteneklerde azalma, dikkatsizlik, düşünme hızında yavaşlama görülebilir. Öğrenme yeteneğindeki azalmaya hareketlerdeki yavaşlama da eşlik edebilir. Bu yavaşlamaların nedenleri arasında beyin işlevlerindeki fizyolojik gerilemenin yanında, yaşlılarda sık görülen psikolojik faktörler, öğrenmeye motive olamama ve genel isteksizlik hali sayılabilir (Barut, 2008: 40).

Yaşlanma döneminin başlamasından itibaren bireyin duygusal durumunda da değişmeler başlar. Daha duygusal, daha hassas ve alıngan olmaya olaylardan daha fazla etkilenmeye başlar. Daha önceleri olayları dikkatle gözden geçirerek kendine göre en mantıklı sonuca ulaşmaya çalışırken, yaşlanmayla birlikte aşırı duygusallığın etkisiyle, toplumsal özellikleri görmemezlikten gelerek, hırçın, sinirli, sabırsız, fevri davranışlar ortaya koymaya başlar. Her yaşlının benzer olaylara gösterdiği tepkiler farklıdır. Çocukluk ve gençliğinde aldığı eğitim ve terbiye ile örtülen karakterlerin hatalı yönleri, ileri yaşlarda ortaya çıkmaktadır (Akın, 2006: 6).

Bu bağlamda **psikolojik yaşlanmayı** tanımlayacak olursak; bireyin zekâ, hafıza, öğrenme kapasitesi ve hızı, algılama ve güdüleme gibi zihinsel işlevlerinde, uyum ve baş etme mekanizmalarında, ruhsal durumunda kronolojik yaşın ilerlemesiyle ortaya

çıkan değişiklikler denilebilir. Ruhsal durumda değişikliklerin olması, gemişre göre daha az istekli olma, çevreye karşı alıngan bir tutum içinde olma, çevresinde gelişen olaylara karşı ilgisizlik ya da abartılı ilgi, işe yaramazlık düşüncesi, karamsarlık, yalnızlık problemi, genel sağlığı ile aşırı uğraşma ya da inkâr etme gibi belirtiler psikolojik yaşlanmanın alanında ele alınır (Canatan, 2008: 15).

Sosyal psikolojik yaşlanma ise bireyin çevresiyle kurduğu karşılıklı ilişkilerini, tutumlarını, değerlerini, inançlarını, sosyal rollerini ve yaşlılığa uyum açısından geçirilen değişimleri kapsar. Geçmişte güçlü sosyal ilişkileri olan kişi yaşlanınca kendi içine çekilerek çevresiyle ilişki kurmaya yönelmeyebilir. Çok sayıda kişiyle aynı anda bir yerde bulunmak istemeyebilir (Canatan, 2008: 15).

Bunlara ek olarak yaşlılıkta fiziksel ve psikolojik gerilemeye bağlı olarak kişinin yaşama gücü ve isteği de giderek azalır. Duygusal duyumlarda azalma ve kalite değişiklikleri önemli yer tutar. Özellikle sevme içgüdüğü önemli ölçüde sarsıntı geçirir. Yaşlılık dönemi boyunca, kişi içindeki gençliğin ölmesinden ve yaşlı biri olarak kısa ve saçma bir yaşlılık dönemi yaşayacağından korkar. Bu nedenle yaşlılık dönemine uygun bir şekilde gençliğini sürdürmek için daha önceki yaşam şeklinde değişiklik yapmaya başlar ve yaratıcı enerjisini daha çok dışa vurur. Kendisi için önemli olan şeyleri yapar. Bu dönemde kişi hala gençliğini koruduğu yönünde bir anlayışa sahip olursa, yürütmekte olduğu dönemin yaratıcı etkilerinden zevk alabilir. Bunların aksine bir davranışta bulunan yaşlılar ise yeniliğe karşı isteksiz, pasif bir yaşantı seçerek içe kapanır, anlamsızlık ve değersizlik gibi duygusal sorunlar yaşar. Cezaevlerinde yapılan çalışmalarda hiçbir aktivitede bulunmayan yaşlı mahkûmların zihinsel olarak erken yıkıldıkları ve erken öldükleri görülmektedir (Barut, 2008: 40-49).

1.2.3. Yaşlılık Döneminin Sosyal Özellikleri

Sanayileşme, kentleşme ve toplumsal değişim sonucunda aile kurumu da çeşitli değişikliklere uğramıştır. Geniş ailenin yerini, çekirdek ailenin alması, yaşlıların rol, statü, görev ve sorumluluklarında da değişimlere yol açmıştır. Geniş ailede yakın akrabalar bir arada yaşarken ailenin tek otoritesi en yaşlı erkekti. Yaşlı, çocuklarını ve yakınlarını koruma, bakma göreviyle kendini sorumlu sayıyordu. Çekirdek aile de ise yaşlı ya tek başına kalmıştır ya da eşiyile birlikte yaşamak durumundadır (Sevil, 2005: 118). Oysa yaşlı birey sevdikleriyle beraber olmak ister. Ancak ekirdek ailede bu

mümkün olamamaktadır. Bu defa yaşlı birey torununun sevgisiyle, yakınlarının özlemiyle yaşamak zorunda kalmaktadır (Çakmaklı, 1997: 168).

Bu bağlamda yaşlılık ve emeklilik bireyin daha önceden kendisi ve diğerleri için kararlar alıp belirleyici rol oynanan bir yaşam döneminden, biraz daha ikinci plana geçinilen bir yaşam dönemine geçiş anlamına gelir (İlgar, 2008: 63).

Ayrıca yaşlılıkta toplumsal rol, sorumluluk ve ilişkilerde de oldukça önemli birçok değişiklik ortaya çıkmaktadır. Birey kendine özgü rol ve sorumlulukları olan yeni bir toplumsal konuma geçer. Toplum yaşlı bireyden daha önceden beklediği şeyleri beklememeye hatta bazı davranışları yaptığında daha önce yaptırım uyguladığı halde şimdi hoş görmeye başlar (İlgar, 2008: 66).

Bir taraftan da birey açısından toplumdaki sosyal ilişkileri, aile hayatı, çalışma hayatı, rolleri ve görevlerinin çeşitlenerek değişmesi, zengin hayat tecrübeleri olarak anlaşılabilir. Örneğin, kadının gençken başlayan annelik rolü sürdürülürken, yaşlanınca bu role anneannelik rolü de eklenir (Canatan, 2008: 15). Aileye yeni katılan bebeğin verdiği sevinç yaşlıya olumlu yönde enerji verebilir. Yaşlı bireyin geleceğe yönelik umutlarını artırabilir (Durak, 2012: 292).

Yaşlının yaşam döngüsü içerisinde bu dönemde yakın çevresinde yaşadığı kayıplar yaşlı için sıklıkla farklı bir anlam taşır. Yaşlı her kaybında, kendini hem kendi ölümüne hem de yakın çevresindeki kişilerin ölümüne hazırlamaya çalışır. Yaşlılık, çoğunlukla ölüm öncesi son aşama olarak görülür ve bu nedenle ölümü hatırlatmamak için hiç kimse bir yaşlıyla ölümü konuşmak istemez. Oysa yaşlılık, ölümle sonuçlanacağı bilinen bir gerçektir ve her bir yaşlıyla ölüm hakkında konuşulabilir (Durak, 2012: 292).

Kısaca **sosyal yaşlanma** bireyin toplum yaşamında, çalışma ve sosyal işlerinde gücünün ve yeteneğinin azalarak kaybolması, bireyin toplumsal rol, statü ve beklentilerinin değişmesidir. Bir toplumda ya da bir grup içinde sosyal yönden iyi uyum sağlayamama durumudur. Yaşlı, artık yetenek ve becerilerini toplumda yerinde kullanamamaktadır (Kalınkara, 2011: 9).

Bu bağlamda yaşlılık dönemi kişiden kişiye farklılık gösteren ve fizyolojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan birçok değişimi ve gerilemeleri beraberinde getiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Yaşlanmanın Tarihsel ve Kültürel Boyutu

Yaşlılık konusunu gerek ilkel toplumlar ve gerekse de modern çağdaş toplumlar açısından ele alalım, yaşlılığın bir insanlık sorunu olduğu açıktır. Ancak toplumların yaşlılık olgusuna ve yaşlıya yaklaşımlarına baktığımızda, toplumların sahip olduğu medeniyet tasavvuru ve medeniyet seviyesinin belirleyici olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ifade ile yaşlılık olgusuna farklı yaklaşımların temelinde sosyokültürel sebepler vardır (Abay, 2008: 274).

Tarihsel sürece bakacak olursak, yazının icadından önceki dönemlere ait toplum düzeninin korunması, aile kurumu ve ailede yaşlıların korunmasına yönelik bilgiler son derece sınırlıdır. Yazının icadından sonra toplum düzeni, aile ve yaşlı bireylerin korunması ile ilgili ilk belgelerden biri Mezopotamya’da Sümerler tarafından oluşturulmuştur. Sümer Kralı Hamurabi tarafından yapılan kanunlarda, toplum düzeninin sağlanması, aile yapısının oluşturulması ve korunması ile ilgili birçok madde bulunmaktadır. Sonraki zamanlarda kurulan devletlerin de kendi toplumuyla ilgili kanunlar çıkardıkları anlaşılmaktadır. MÖ 1500-1000 yılları arasında hüküm sürmüş Asurlular ile Anadolu’da MÖ 1660-650 yılları arasında yaşamış Hititlerin toplum ve aile düzeninin korunmasıyla ilgili kanun maddeleri bunlar arasında sayılabilir (Kalınkara, 2011: 47).

İlk çağlardan itibaren yaşlanma daima insanların ilgisini çekmiştir. Filozoflar, şairler ve yazarlar, yaşlılık konusuna eğilimlidir. Örneğin Cicero İ.Ö. 44 yılında, 62 yaşında yazdığı varsayılan kitabında (De Divination), yaşlılık konusundaki düşüncelerini Cato’ya söyler. “Yaşlılığa karşın en etkin silahlar bilgili ve erdemli olmaktır. Çünkü bunlar insanı hiçbir zaman dahası yaşlanınca bile terk etmezler”. Cicero, bilginin her türlü güçlkle başa çıkabileceğini vurgular. Cicero’ya göre yaşlanma kaçınılmaz bir sondur ve bilgi birikimi ile yaşlılığın zor günlerine hazırlıklı olmak gerekir (Bulut, 2012: 392).

Bilim dünyasında, yaşlının durumu ile ilgili ilk yazılı metnin ise MÖ 2500 yılında Mısır’da filozof ve şair Ptah-hotep tarafından yazıldığı kabul edilmektedir. Yazısında yaşlının durumunu şöyle tanımlar; “... bir yaşlının sonu ne kadar zahmetlidir. O, her gün zayıflar; görme gücü azalır, kulakları sağır olur, kudreti düşer kalbi artık rahat değildir, ağzı var dili yoktur ve artık hiç konuşmamaktadır. Zekâ yetenekleri

azalmaktadır ve dünün ne olduğunu bugün hatırlaması imkânsız hale gelir. Bütün kemikleri ağrı içindedir. Önceleri, zevkle yaptığı işler, şimdi artık güçlkle yapılmaktadır ve zevk duygusunu da yitirmiştir. Yaşlılık insanı üzüntüye sokan en kötü bir mutsuzluktur. Yaşlının burnu da tıkanır ve artık hiçbir şeyin kokusunu da alamaz” (Kalınkara, 2011: 48).

Yaşlanma göreceli bir kavramdır. Yaşlılık dönemi, biyolojik olmaktan çok kültürel olarak tanımlanan ve kültürle göre farklı olarak değerlendirilen bir dönemdir. İlkel toplumlardan itibaren bazı topluluklarda, bazı dönemler belli yaşa ulaşan insanlar çok değerli varlıklar olarak görülürken, bazı topluluklarda özellikle de kaynakların kıt olduğu dönemlerde yaşamları yük hatta gereksiz olarak görülmüştür. Geleneksel toplumlarda ise toplumun yapısı gereği, her yaştaki işgücüne gereksinim duyulması nedeniyle yaşlı insanlar değer kazanmıştır. Bu tür toplumlarda işgücüne gereksinimlerin yanı sıra yaşlı insanlar, toplumun ihtiyacı olan bilgilere de sahiptirler. Her yaşlı insanın sahip olduğu farklı birikimleri vardır ve bu birikimlere genç insanların gereksinimleri vardır. Toplum yaşlılarının işgücüne ve bilgi birikimine gereksinim duydukça, yaşlı insanlar toplumsal olarak önemli bulunmuşlardır (Bulut, 2012: 393).

Öteyandan ilkçağ ve ortaçağlardan sanayileşme devrimine kadar, toplumlarda yaşlılar ailenin “olta”sı sayılmış, “akıl ve otorite” kaynağı kabul edilmiştir. Sanayileşmeyle birlikte, ailedeki değişmeler, toplumsal gelişmeler, yaşlıların gereksinimlerini karşılama olanağını azaltmıştır. Yaşlı artık çevresine yük olmaya başladığını düşünmüştür. Yaşlıların eski rol ve statüleri değişmiş, yaşlıya karşı saygı, sabır, merhamet ve tahammül gibi duygular duyulmaya başlanmıştır (Fink, 1963’den akt: Sevil, 2005: 41).

1.3.1. Geçmiş Toplumlarda Yaşlının Yeri

İlkel toplumlarda insan yaşamı üç dönemde değerlendirilmiştir. Bu dönemler; çocukluk, gençlik, yaşlılık dönemleridir. Karmaşık dönemlerde daha fazla yaşam dönemleri vardır. İlkel toplumlarda başka özellikler aranmaksızın insanların yapacağı işler, yaşlarına ve cinsiyetlerine göre belirlenir. Yaşlı insanların toplumsal rollerinin eğitim, gelenek ve göreneklerle ilişkisinin başlangıç noktası, avcı-toplayıcı topluluklara kadar gider (Bulut, 2012: 399).

Arkeologların çalışmalarında elde edilen bilgilere göre tarih öncesi dönemde avcı-toplayıcı toplulukların av ve besin yönünde, içilebilir suyun yakınında hareket ettikleri, belli bir yerde yerleşik olmadıkları, 30-40 kişilik küçük gruplar halinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu gruplar genellikle akrabalık ilişkilerine bağlı olup üyeler arasında işbirliği vardır. Erkekler çoğunlukla av peşine gider kadınlar besin toplama ve hazırlama işlerini yapar. Avcı-toplayıcı topluluklarda yaş ve cinsiyete dayalı farklılaşma vardır. Yaşam, zor koşullara katlanarak sürdürüldüğü için en güçlü, en sağlıklı ve becerikli olan erkek lider olur. Böyle bir durumda yaşlı erkek için liderlik şansı yoktur (Canatan, 2012: 360). Bu tür yaşam şartlarında topluluğa uyum sağlayamayan yaşlı insanlarla birlikte hareket etmek belki de tüm grubun hayatını tehlikeye sokacaktır. İlkel topluluklar o günün koşullarında başka çözüm yolu üretemediklerinde, topluluğu tehlikeye sokabilecek koşulları düzeltmek için yaşlıları terk etmek gibi uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Avcı-toplayıcıların sürekli hareket halinde olmalarına, yaşlıların uyum göstermeleri zor görünmektedir. Grubun hareketliliğine uyum sağlayamayan yaşlılar yük olarak görülmüşlerdir. İlkel insan çözümü topluluğa yük getiren yaşlıları ölüme terk ederek bulmuşlardır (Bulut, 2012: 402).

İlkel toplumlarda önemli olan bireyler değil, toplumun bütünüdür. Toplumun varlığını devam ettirebilmesi de üreme ve beslenmeye bağlıdır. Nasıl ki, modern toplumlarda üretkenlik sanayi tesislerinde harcadığınız emekle oluyor ve bu emek karşılığında aldığınız ücret ile de hayatınızı devam ettirebiliyorsanız, ilkel toplumlarda da üretim, besin maddesi üretimi ile eş anlamlıdır. Ancak bu üretim toplumun varlığının devamı içindir (Abay, 2008: 271).

Yaşam koşullarının daha kolay hale geldiği yerlerde ise yaşlılar daha iyi yaşamaya ve saygı görmeye başlamışlardır. Zaten avcı toplayıcı topluluklarda insan ömrünün çok uzun olmadığı, kazılardan elde edilen iskeletlerin yaşlarının 60 yaştan çok daha genç olduğu arkeologlar tarafından belirtilmektedir (Akın, 2006: 31-35)

Neolitik dönemle birlikte Mezopotamya'da yerleşik toplumların görülmeye başlaması, tarım devriminin yerleşik hayatı geliştirmesi hem nüfus artışına hem de insan ömrünün birkaç yıl uzamasına yol açmıştır. Neolitik dönem toplumlarında ortalama ömür uzunluğunun 30'lu yaşlarla sınırlı olduğu, bu durumun uzun süre devam ettiği, ancak 19. yüzyıla gelindiğinde 40'lı yaşlara çıktığı yapılan kazılardan ve yazılı kaynaklardan

anlaşılmaktadır (Akin, 2006: 38-41). Eski çağlarda, ortalama ömrün düşük olması, genel nüfusun azlığı gibi nedenlerle yaşlılar sayı olarak toplum içinde az görülür ve herkes tarafından saygı ile karşılanırdı (Sevil, 2005: 41).

Yaşlılara yapılan çeşitli övgüler, çeşitli edebi eserlere de konu olmuştur. Homeros'un ünlü "İlyada" adlı eserinde "Yaşlı Priom" ve "Yaşlı Nestor"a övgüler yazılmıştır. Homeros, Nestor'un üç kuşak boyu ömür sürdüğünü açıklıyor. O dönem insanların ortalama ömür sürelerinin 25 yıl olduğu düşünülürse, Nestor'un 75 yıl yaşadığı söylenebilir (Sevil, 2005: 41).

M.Ö. 10. ve 8. yüzyıllara kadar uzanan Yunan kültürü, o döneme ait bilgilere ulaşılan Homeros'un İlyada ve Odisseo destanlarında, kanunların yazılmasında yaşlıların danışman olarak yönetime destek olduğu anlaşılmaktadır. O dönemlerde nüfusun çoğu orta yaşa gelmeden ölmekteydi. İnsanlar çok uzun yaşayamadıkları için yaşlı insan, güç ve iktidarı temsil etmekteydi. Antik kentlerde kenti yaşlılar konseyi yönetirdi. O dönemde yaşlılığın bu saygıdeğer halinden sadece seçkinler yararlanırken, köylüler ve kölelerin adının bile geçmediği belirtilmiştir. Antik Yunan döneminde yaşlıların statülerinde zaman içinde değişme de olmuştur (Canatan, 2012: 361).

Ortaçağda yaşlıların rolü hakkında çok az şey bilinmekle birlikte, Yunan ve Roma dönemine göre yaşam beklentisinin daha da kısa olduğu düşünülmektedir. Şehirleşme büyük oranda artmış, fakat insanlar salgın hastalıklar özellikle veba nedeniyle yaşlanmadan ölmüştür, o dönemin sanat eserlerindeki yaşlı tasvirlerinde yaşlılar olumsuz bir biçimde ele alınmıştır (Canatan, 2012: 362).

Digergam bir toplum olan Türk toplumu açısından yaşlılık olgusuna bakacak olursak; rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Türkler gerek aile yapısı itibariyle ve gerekse toplum yapısı itibariyle yaşlılarını tarihin hiçbir döneminde toplumsal bir sorun olarak görmemişlerdir. Türklerde gerek İslamiyet öncesi ve gerekse İslamiyet sonrası "ata"nın kadın ya da erkek olmasına bakılmaksızın çok saygın bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Abay, 2008: 277).

Orta çağda Türk-İslam toplumlarında yaşlıların batı toplumlarına göre daha iyi bir toplumsal konumda olduğunu Osmanlı Tapu Tahrir defterlerinde vergi alınan kişilerle ilgili düzenlemelere bakıldığında "pir" (yaşlı) ve "pir-i fani" (çok yaşlı) lerin vergiden

muaf tutuldukları bilgisinden ve yaşlıları bilge olarak değerlendirmelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca çeşitli destanlarda (örneğin; Dede Korkut Destanı) geçen hikâyelerde yaşlıdan en çok bilen kişi “bilge” olarak bahsedildiği, “aksakallı” olarak, saygı gören, danışılan kişi olarak anıldığı görülmektedir (Ergin 1971’den akt: Canatan, 2012: 362-363).

Osmanlılarda ise düşkünler, yaşlılar, hastalar ve çocuklar için yapılan destekler ve yardımlaşma çeşitli vakıflar olarak kurumlaşmış bir sosyal dayanışmaya dönüşmüştür. Vakfı kim kurmuşsa hangi hizmetin verileceğini de o belirliyordu. Ancak ağırlıklı olarak eğitim ve sağlık alanında hizmet veren bu vakıflar iyi yönetilememiş ve kendini finanse edemediğinden kapatılmıştır. Yaşlılar ve ihtiyacı olanlar bu vakıflardan yeterince yararlanamamıştır. Tanzimat döneminde vakıflar yeniden düzenlenmiş ve olumlu gelişmeler ortaya çıkmış olsa da Anadolu halkının büyük bir kısmı fakirlik içinde toprak ağalarının insafına kalmış durumdaydı. Yaşlılar geniş aile içinde ailenin sefaletine ortak yaşamaktaydı (Tufan, 2002: 110-112).

1.3.2. Günümüz Toplumlarında Yaşlının Yeri

Tarımla uğraşan bir toplum, üretimin aile içinde yapıldığı, geniş aile tipinde, geleneklere bağlı, toplum üyelerinin birbirine benzediği, mesleki farklılaşmaların az olduğu hiyerarşik düzenin var olduğu toplumdur. Geleneksel toplum olarak ta anılan bu toplumda, yaşlılar saygı gören, tecrübelerinden yararlanan ve ailenin otoritesi konumundaki kişilerdir. Ailenin otoritesi olan kişi ekonomik, politik, dini ve sosyal her konuda kara verendir. Tarım toplumunda otorite yaşlının elindedir, bilginin ve geleneğin aktarımını yapan kişiler olduğundan yaşlılara değer verilir. Teknolojinin sınırlı olduğu tarım toplumunda insan emeği ve hayvan enerjisi iş yapmada temel enerji birimidir. Çok sayıda kişiden oluşan geniş aile güç anlamına gelmektedir. Gücün temsilcisi ise yaşlı erkektir (Canatan, 2012: 363).

Çağdaş batı toplumlarında ise yaşlının statüsünün geleneksel toplumlara göre daha düşük olduğu inancı yaygındır. Modernleşmeden kaynaklanan hızlı toplumsal değişme sürecinde kişisel deneyim ve bilgilere daha az gereksinim duyulduğu kesindir. Yerleşik tarım toplumlarında yaşlının diğer gruplara göre statüsü yüksektir. Çünkü bu toplumlarda üretilen gıda maddesi, barınağın yaşlı ile paylaşılması ya da yaşlı tarafından kontrol edilmesi, yaşlının yapabileceği uygun görevler bakımından daha çok

fırsatların bulunması, geniş ailenin yaygın oluşu bu teoriyi destekler niteliktedir (<http://www.bilgiustam.com/yasli-insanlarin-toplumdaki-yeri/>, 24.07.2012).

Günümüzde ise yaşlı nüfusun hızlı biçimde artması, bu kimselerin sosyal, ekonomik, psikolojik ve fizyolojik sorunlarının gittikçe ağırlaşması, yaşlılık konusunu endüstrileşmiş dünyanın gündemine taşımıştır. Henüz bir sorun olarak algılanmamasına karşın, bilimsel, teknolojik gelişmeler ve kentleşmenin getirdiği değişimler nedeniyle ülkemizde yaşlılıkla ilgili önemli sorunlar vardır ve kısa zamanda bu sorunlar katlanarak artacağı benzetilmektedir (Kalınkara, 2011: 67).

Günümüz kültürel yapısı içinde yaşlılık biyolojik, toplumsal ve siyasal bir durumdur. Yaşlılığı bu kapsam ve nitelikte ele almayan ve görmezlikten gelmekte ısrarcı olan yönetim ve planlama bilimleri, doğrudan toplumu ve var oldukları mekânları temsil etmeyen bilgiler üretmeye ve yaşlılık durumunun yarattığı fiili durumlara rağmen var olmaya devam ederler. Planlamanın yöneldiği toplumsal araç, endüstrileşmenin dayattığı üretim ilişkileri bağlamında konumlanmış olan erişkin insandır (Kalınkara, 2011: 67).

Bu bağlamda endüstrileşme ile oluşan kentleşmenin, aile yapısında yarattığı farklılıklar, yaşlı insanın toplumsal konumunu değiştirmiştir. Endüstrileşmiş toplumlarda yaşlı insanlar yalnızca aile içinde değil, yaşamın her alanında toplumsal yetkeden yoksun olma eğilimi göstermektedirler. Çağdaş toplumların, teknolojiye ayak uydurmak için gençliği ve bundan dolayı aktif yaşam biçimlerini öne çıkarmaları yaşlılığın sorun olarak görülmesine yol açmaktadır (Bulut, 2012: 403-404).

Türkiye açısından bakacak olursak sanayi devrimi sonrası esen değişim rüzgârları geçte olsa Türk toplumunu ve Türk aile yapısını da etkilemiştir. Tüm dünyada olduğu, ülkemizde de tıbbın ilerlemesi sonucu, insan ömrünün uzaması ile yaşlı nüfusta belirgin bir artış görülmektedir. Ayrıca, sanayileşme ve şehirleşmeye bağlı olarak geniş aileden çekirdek aileye dönüşme sürecine girilmesi, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç, kadının çalışma hayatına girmesi, geleneksel kültür ve değerlerdeki değişimler yaşlının aile içindeki eski rolünü yitirmesine sebep olmakta ve yaşlı olmak prestij sağlayan bir öge olmaktan çıkmaktadır. Böylece günümüz Türkiye'sinde de yaşlılar bir problem olarak görülmeye başlamıştır. Bu problem daha çok yaşlıların bakım sigortası olarak görülen genç kuşakların şehre göç etmesi ile kırdaki yaşlıların yalnızlık duygusuna

kapılmaları, şehirde ya da köyde ekonomik zorluk içinde kalmaları, bakıma muhtaç duruma düşmeleri ve sağlık şartlarının yetersizliği biçiminde ortaya çıkmaktadır (Abay, 2008: 278).

Geçmişten günümüze, tarihsel sürece baktığımızda farklı toplumların ve kültürlerin yaşlı bireylere değişik yaklaşımlar sergiledikleri görülmektedir. Kimi toplumlar halkının genelini iyiliğini düşünerek yaşlı bireyleri kendilerine yük olarak görmüş ve ölüme terk etmişler, kimi toplumlarda onları saygı gösterilen, tecrübelerinden yararlanan ve ailenin otoritesi olarak görmüş, onları bilge statüsüne koyarak baş tacı etmişlerdir.

Günümüzde ise modernleşme ile birlikte yaşlı bireyler statü ve saygınlıklarını tekrardan yitirmişler ve toplumsal bir sorun olarak görülmektedirler. Bu yüzdendir ki nüfusun gün geçtikçe yaşlandığı dünyamızda toplum içerisinde aktif rol alan, üreticilik rolünü sürdüren, güçlü sosyal ilişkilere sahip yaşlı bireylerin sayılarının artırılması gerekmektedir. Bunun içinde yaşlılık olgusuna saygınlık kazandıracak uygulamalar ve politikalar geliştirilmelidir.

1.4. Yaşlılığı Açıklayan Psiko-Sosyal Kuramlar

Yaşlılık sürecini psikolojik ve sosyolojik açıdan ele almaya çalışan, aynı zamanda yaşlılığı açıklama çabasında olan kuramlar “psikososyolojik kuram” olarak adlandırılır. Bahsedilen kuramlara göre “psikolojik yaşlılık” davranışsal değişimler, “sosyolojik yaşlılık” ise yaşlı bireyleri etkileyen çevresel etkenleri belirleyen değişimler çerçevesinde tanımlanır. Ayrıca bu kuramlar birbirlerine zıt görüşleri savunuyor gibi görünseler de temel açıdan ortak varsayımları bulunmaktadır (Durak, 2012: 277).

1.4.1. Kopma Kuramı (Disengagement Theory)

Yaşlılığı açıklamak amacıyla geliştirilen ilk psikososyolojik kuram Elaine Cumming ve William Henry tarafından geliştirilen “Kopma Kuramı”dır (Cumming ve Henry, 1961’Den akt: Durak, 2012: 278). Bu kuramın savunduğu görüşe göre birey yaşlılık sürecinin başlamasıyla birlikte etken durumdan edilgen duruma geçmekte olup, sosyal hayattan yavaşça çekilmeye ve kendi içine dönmeye başlar. Bu geri çekilme süreci yaşlı bireyin kendisi tarafından olabileceği gibi toplum tarafından da başlatılabilir. Bu kuram yaşlıların toplum dışına atılmasını doğal karşılayan, yaşlı bireyde rol kaybının

yaşandığını, bireyle toplumun diğer üyeleri arasındaki ilişkinin kalitesinin azaldığını vurgular (Durak, 2012: 279).

Bu kurama göre yaşlı var olan toplumsal düzenin yürümesi için ona uyum yapmak zorundadır. Var olan düzen yaşlıya rolsüzlük rolü veriyorsa istenileni yapmak düzeni rahatlatacaktır. Bu kurama göre yaşlının yaşlılığa uyum yapması zaman içinde yavaş yavaş rollerini ve aktivitelerini bırakarak geri çekilmesiyle mümkündür. Yaşlı fiziksel alandaki etkinliklerini yavaşlatır, psikolojik olarak dış dünya ile olan ilişkilerini sınırlandırır ve kendini ilgilendiren yaşam alanlarına odaklanmaya çalışır (Canatan, 2012: 365).

Sosyal değişme yaşlının sosyal rolünü etkiler; yaşlıya toplumda daha az değer verilir. Özellikle geleceğe dönük, gence, başarıya daha çok değer veren toplumlarda kuşaklararası ilişki kesme çok belirgindir. Toplumda kendi yönünden ilişki kesmeyi destekler, böylelikle yaşlıların geliştirdiği bir takım işlevleri gençlere aktarabilir. Bu görüşe göre, yaşlılığa uyum yapmış birey sosyal ve psikolojik bağlarının azalması biçimindeki gerçeği zihinsel olarak kolay kabul eden, sosyal, kişisel bakımdan ortaya çıkan değişmelere tepki göstermeden uyum sağlayan birey olarak görülür (<http://www.bilgiustam.com/yasli-insanların-toplumdaki-yeri/>, 24.07.2012).

Kültürümüzde özellikle yaşlı bireyde meydana gelen dini uğraşlara olan ilginin artması ölüm korkusunun yanında bireyin günlük yaşamla artık daha az ilgilenmesiyle açıklanabilir. Bu kuram yaşlı bireyin kurum bakımı altına girmesinin gerekliliğini savunur ve en fazla eleştiriyi de bu kuram almaktadır (Durak, 2012: 279).

Aynı zamanda kopma kuramının, yaşlı kişilerin daha önceki yaşamlarının anlamlı yönlerinden ayrılmalarını ve yalıtılmalarını abarttığı ileri sürülür. Bir organizasyon için işlevsel ya da yararlı olan bir süreç, bireyler için yararlı olmayabilir. Bu duruma belli bir yaşta zorunlu emeklilik örnek olarak verilebilir. Ayrıca yaşamdan geri çekilme ya da yaşama katılmama kavramıyla hangi davranışın tanımlandığı konusunda da zorluklar vardır. Örneğin; bireyler kısmen bir dizi aktiviteden uzaklaşabilir, ücret karşılığı çalışma gibi. Ancak günümüzde en azından sağlıklı yaşlılara yönelik çok sayıda faaliyet vardır. Toplumdan tamamen uzaklaşma yaygın değildir. Yaşlananlar, yaşamın son evresinde oluşan değişmeleri daha geniş bir bakış açısına koyarak -kimileri buna bilgelik adını vermektedir- bu kayıplara ayak uydurur ya da tolere eder. Bu konuda yapılan

araştırmalarda, ilerleyen yaşla birlikte bireyin daha fazla içsellige yönelik (içsel psikolojik dünyaya gösterilen ilginin artması) bir eğilimde olduğu bulunmuştur (Kalınkara, 2011: 32).

1.4.2. Etkinlik Kuramı (Activity Theory)

Yaşlılığı açıklamak amacıyla geliştirilen ikinci psiko-sosyolojik kuram Havighurst ve meslektaşları (Havighurst, 1961; Havighurst, Neugarten, ve Tobin, 1968'den akt: Durak, 2012:280) tarafından geliştirilen "Etkinlik Kuramı"dır. Bu kuramın çıkış amacı kopma kuramına tepki amacıyla olup, genel çerçevede yaşlı bireyin hayatını sürdürürken yaşamdan zevk almasını sağlayan ve olumlu bir benlik algısını sürdürmesine imkân veren sosyal etkinliklerin önemi üzerinde durmaktadır (Durak, 2012: 280).

Etkinlik kuramına göre, yaşlının etkinlik durumunu önceki yaşam biçimi, sosyoekonomik durumu ve sağlık düzeyi belirlemektedir. Yaşlı bireyin yaşamdaki etkinliğinin giderek azaldığı kabul edilmekle birlikte, toplumun yaşlı bireyden elini çekmesiyle toplumsal etkileşim azalmaktadır (<http://www.bilgiustam.com/yaşli-insanların-toplumdaki-yeri/>, 24.07.2012).

Etkinlik kuramı, bireyin yaşam doyumunu ve benlik algısının, sahip olduğu sosyal rollerle ilgili olduğunu ve yaşlılıkla birlikte bu rollerde yeni düzenlemeler yapması gerektiğini savunur. Yaşlı bireyin olumlu benlik algısını sürdürebilmesi için zamanla kaybetmek zorunda olduğu (örneğin emeklilik, yöneticilik vb.) sosyal rolleri ve statüleri -kendisi için anlamlı olan-yeni rollerle (örneğin toplum gönüllüsü olma, yardım sağlayıcı olma) değiştirebilmesi gerekmektedir (Durak, 2012: 281).

Bunun yanında yaşlının aktif olmaya yüklediği değer yaşam deneyimine, kişiliğine, ekonomik ve sosyal kaynaklarına göre değişir. Aktivite yaşlılıkta mutluluk getirir. Yaşlı aktif olmazsa mutlu da olamaz. Aktif yaşlanmanın ideali, orta yaşın uzatılmasıdır, son dönemin özel veya farklı olması değildir. Aktivite teorisi yaşlıların yaşam kalitesini artırmada kullanılan problemlerden etkilense de yaşlılar mutlu olmak için meşgul olmak zorundadır gibi bir yanlış anlamaya sebep olmuştur (Canatan, 2008: 51).

Etkinlik kuramcıları, 60-65 yaşından sonra ilişki kurmanın bazen güçleştiğini; yaşlı kişilerin etkinlik düzeyinin, doyum ve mutluluğunun azalmakta olduğunu kabul ederler. Ancak bu azalma istenen bir şey değildir. Sağlıklı yaşlıların çoğu etkinlik düzeyini

oldukça basit düzeyde tutmaktadırlar. İlişki kurma ya da kesme oranı daha çok geçmişteki yaşam biçimlerine, sosyoekonomik statüleri ve sağlık koşullarına bağlıdır. Ancak bütün bunlar yaşlıların mutlaka daha olumlu bir yaşam düzenlemesi yaptıkları anlamına gelmez. Ayrıca, kimi yaşlılar mutluluğu kalabalıkta bulurken, kimileri yalnızlıkta ararlar. Yaşam deneyiminin kalitesinin anlamlı ölçüsü, moral, yaşam doyumu ve düzenlemedir (Onur, 2000: 358-359).

Kopma kurmanın tersi olarak nitelenen aktivite kuramı, insanların aktif oldukları ölçüde yaşamdan haz duyacağı görüşüne dayanır. Aktivite kuramı, kendimizi nasıl düşündüğümüzün, yaptığımız faaliyetlere ya da rollere bağlı olduğunu kabul eder; “*ne yapıyor isek o'yuzdur*” der. Aktivite kuramı çoğu yaşlı insanın yaşamının önceki dönemlerinde oluşan rolleri ve yaşam faaliyetlerini sürdürdüğünü benimser ve bunun nedeni olarak da yaşlıların önceki dönemlerdeki ihtiyaçlara ve değerlere sahip olmaya devam etmesini gösterir (Kalınkara, 2011: 29).

Çok sayıda araştırma aktivite kuramının bazı boyutlarını destekler görünmektedir. Devam eden çalışmalarda, toplumsal katılım ve üretici rollerin tümü zihin sağlığına ve yaşamdan tatmin duymaya katkıda bulunmaktadır. Ancak emeklilik ya da yaş kısıtlamaları katılımı olanaksız hale getiriyor ise aktivite kuramı insanların vazgeçmek zorunda kaldığı önceki rol ya da faaliyetlerinin yerine başkalarını bulacağını savunur (Kalınkara, 2011: 30).

1.4.3. Süreklilik Kuramı (Continuity Theory)

İlişki kesme ve etkinlik kuramlarının sınırlılıkları, yaşlılığın karmaşık süreçlerine daha geniş bir açıdan bakmayı gerektirmiştir (Onur, 2000: 360). Buna istinaden yaşlılığı açıklamak amacıyla geliştirilen üçüncü psikososyolojik kuram Atchley tarafından geliştirilen “Süreklilik Kuramı”dır (Atchley, 1989’dan akt: Durak, 2012: 278). Bu kurama göre birey yaşlılık döneminde yaşam tarzını, alışkanlıklarını, yaşamdaki tercihlerini, diğerleri ile ilişki tarzını ve kendine özgü diğer özelliklerini orta yaşlarından yaşlılık sürecine taşır. Örneğin bireyin başa çıkma tarzı yaşlılık dönemine geldiğinde değişmez. İçer veya dışa dönüklük, saldırganlık gibi kişilik özellikleri yaşlılıkta da aynı kalır (Durak, 2012: 281).

Temelde bu bakış açısına göre, gençliğimizde ne idiysek yaşlandığımızda da öyle oluruz. Yaşlılıkla birlikte belli kişilik özellikleri daha çok belirir ve temel değerler daha çok dikkati çeker. Birey büyürken olgun ve bütünleşmiş bir kişilik geliştirirse başarılı bir şekilde yaşlanır (Kalınkara, 2011: 37).

Süreklilik teorisine göre yaşlı birey eski rolleri ile yeni rollerini değiştirir ve çevreye uyumunu sürdürür. Yaşlılığa uyarlanırken kişilik önemli bir rol oynamaktadır. Bu teoriye göre yaşam doyumunun temeli başarılı yaşlanmadır. Bireyler başarılı yaşlanma için genel bir norma uymaya çalışmaktan çok kendi normlarını oluşturmalarıdır (Canatan, 2012: 366).

Bununla birlikte süreklilik gereksinimi, yaşlılık yıllarında bozulan sağlık ya da maddi koşullar olduğunda yaşlının özsaygısının azalmasına neden olabilir. Böyle bir durumda geçmişteki yaşantı örüntüsünü sürdürmeye çalışmak yaşlı için yanlış uyum olabilir (Canatan, 2012: 366).

1.4.4. Rol Kaybetme Kuramı (Role Theory)

Benliğin sosyal oluşumunu göz önüne alarak Cooley ve Mead tarafından geliştirilen “*rol kaybetme kuramı*”na Parsons ve Linton sosyal davranışın fonksiyonu ve yapısı arasındaki ilişkiyi eklemiştir. Rol kaybetme kuramının temel sayıltısı, bireyin tutum, değer ve inançlarının doğrudan o bireyin sosyal çevre içinde oynadığı rol ile ilintili olduğu biçimindedir. Bu anlamda sosyal roller, sosyal çevre ile psikolojik süreçler arasında bir köprü görevi görmektedir. Bu kuram, insanların sosyal yapılar içinde pozisyonlar işgal ettiğini ve her pozisyonun kendine ait rolleri olduğunu belirtmektedir. Bir rol seti, belirli bir sosyal pozisyon ile birlikte giden rollerin birikimidir. Bu rollerin çoğuna ya da bir kısmına sahip olmadan pozisyon işgal edilemez (Şahin, 2000: 137). Yaşlının değeri diğer insanlar tarafından düşürüldüğünde benlik tasarımları ve benlik saygıları azalacaktır. Yaşlı kimselerin statüleri oynanacak yeni roller sunmamaktadır (Kalınkara, 2011: 38).

Yaş normları, rollerin verilen kronolojik yaşta oynanması için açma, kapatma işlevi görür. Birey herhangi bir yaşında o yaşa uygun bir rolü oynamak durumundadır. Okula gitme, işe girme, evlenme, meslekte ilerleme gibi sosyal görevler çoğunlukla genç yaştaki kuşaklara göredir. Her toplum yaş normlarını sosyalizasyonla aktarır.

Sosyalizasyon bireylere yeni rollerini nasıl yerine getirebileceklerini, değişen rollere nasıl uyum sağlayacaklarını, eski rolleri nasıl bırakacaklarını ve toplumla nasıl bütünleşeceklerini öğretilir. Sosyallaşyon sadece çocuklukta değil; yaşaam boyu yeni rollere uyarlanırken orta yaşta ve yaşlılıkta da devam eder. Başka bir deyişle, sosyallaşyon yaşaam boyu devam eden bir süreçtir (Canatan, 2012: 367).

Rol teorisi, yaşlı kişilerin çoğunun rollerini kaybetmesini abarttığı ileri sürülerek eleştirilmiştir. Yapılan boylamsal araştırmalar çoğu yaşlının böyle bir kayıp yaşamadığını göstermiştir. Pek çok yaşlı mesleki ve ebeveyn rollerini bırakmaları karşılığında özgür olarak istediklerini yapma ve özgür yaşama şansına sahip olduklarını dile getirmiştir (Onur, 2000:359).

Yaşlılığı açıklayan psiko-sosyal kuramlara bakıldığında şöyle söylenebilir ki; yaşlılıkla birlikte bireyde, kendiliğinden veya çevresel faktörler sebebiyle rol değişikliği (annelikten sonra anneannelik, iş hayatından sonra emeklilik gibi), aktivitelerde azalma veya bir aktivitenin yerine diğerini koyma gibi durumlar görülmektedir. Bu bağlamda bireyin olumlu bir yaşlılık dönemi geçirebilmesi için başarılı yaşlanmanın gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

BÖLÜM 2: YAŞLILARIN SOSYOKÜLTÜREL İHTİYAÇLARI VE YAŞLILARA SUNULAN HİZMETLER

2.1. Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçları

Her canlı, evren üzerinde yer aldığı süreç itibariyle genel olarak doğar, büyür, olgunlaşır ve yaşlanma sürecine girerek hayatını tamamlar. Bu süreçlerin başlangıcında canlının, kendisini dünyaya getirenlere olan ihtiyacının önemi yadsınamaz bir gerçektir. Öyle ki bu ihtiyaçlar, çoğu organizma ve diğer canlı türlerinde fiziksel-hayata getirme, beslenme, korunma ve benzeri ihtiyaçlar olurken, insanoğlunda bunlara ek olarak soyut ihtiyaçlardan da söz edilir (Çerik, 2007: 141).

Bireylerin başkasının sohbetine, sosyal ilişkilere ve iletişimine her zaman ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç yaşlılık dönemine girildiğinde daha da artmaktadır (Görgün-Baran, 2012:2). Ancak insan doğası gereği sosyal bir varlık olarak çevresinde başkalarının varlığına gereksinim duyduğu gibi, başkalarına muhtaç olmak ta istemez. Bunu da sık sık ‘Allah kimseyi başkalarına muhtaç etmesin’ şeklinde ifade eder (İlgar, 2008: 68).

Günümüzde teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler, aile yaşam kalıplarını değiştirmekte; endüstrileşmiş ülkelerde ekonomik bağımsızlık düzeyindeki yükselme, daha iyi sağlık koşulları ve yalnız yaşama konusunda sosyal kabullenme gibi nedenlerle yaşlıların büyük çoğunluğunun yalnız yaşamaya başladıkları görülmektedir. Ancak yine de destekleyici aile ilişkileri varlığını korumaktadır. Yaşlılara verilen yardımın türü ne olursa olsun aile, günümüzde hala en etkili yardım ve destek sağlama sorumluluğuna sahip tek kurumdur (Kalınkara, 2011: 157).

Bu bağlamda düşünüldüğünde; yaşlı kişiler soyutlanmaktan korkmakta, kendilerini ziyaret edebileceklerin olabileceği, alışveriş yapabileceği, sinemaya gidebileceği ve arkadaşlarıyla görüşebileceği bir yerde olmayı istemektedir. Yine onlar, eşyalarını saklayabilecekleri ve huzurla yaşayabilecekleri özel bir oda ya da yatakhane odası isterler (Switzer ve Rusk, 1980’den akt: İlgar, 2008: 78).

2.1.1. Kişisel İlişki Ağı

Kişisel ilişkiler insanların günlük yaşamlarında önemli bir faktördür. Kişisel ilişki ağı içinde bulunan kimselerde hem yaşam tatmini daha yüksek hem de sosyal olarak izole

edilenlere göre sağlıkları da daha iyidir. Bireyler arasındaki olumlu ilişkiler, bireyin sağlık ve refahını değişik biçimlerde etkileyebilir. *Kişisel ağ insanlara sosyal/toplumsal bir kimlik sunar.* İlk olarak, kişisel ağ kimlik ve saygınlık için önemlidir. İnsanların diğerleri tarafından tanınmaya ve takdir görmeye ihtiyacı vardır. Kişisel ilişki ağı aidiyet duygusu ve takdir edilmeyi sağlar (Kalınkara, 2011: 172).

Kişisel katılım ve güvenlik hissi; kişisel ilişki ağının ikinci fonksiyonu sosyal bütünleşmeye katkı sağlamasıdır. Sosyal ilişkiler grubun bir parçası olma duygusunu sağladığı gibi, kişisel katılım, samimiyet ve dostluk yaşama olasılığını artırır. Bir grubun parçası olmak, diğer insanlarla paylaşımı ve yaratıcılığı artırdığı gibi, daha az güvensizlik duygusu da sağlar (Kalınkara, 2011: 172).

Pratik ve duygusal destek, yoldaşlık; kişisel ilişki ağının üçüncü çok önemli fonksiyonu sosyal destektir. İnsanlar iyi ve sağlıklı olabilmek için ihtiyaç duyduklarında diğer insanlardan sosyal destek ve yardım beklentisi içindedir. Pratik ve duygusal olmak üzere iki önemli destek vardır. Pratik destek bireyin sorunlarını çözmek için para, gıda, giyecek, işgücü desteği, bilgi desteği vermeyle ilintilidir. Duygusal destek ise bireyin sorunları ve bakım verenlerle ilgili problemler hakkında konuşmayı içerir. Bu iki desteğin yanında, diğer bireyleri ziyaret etme ve sosyal aktivitelere katılma gibi “*sosyal arkadaşlar*” sosyal destek sağlamada önemlidir (Kalınkara, 2011: 162).

2.1.2. Sosyal Destek

Yaygın olarak kabul gören tanıma göre sosyal destek, ‘kişinin sevildiğine, değer verildiğine, önemsendiğine ve karşılıklı yükümlölüklerin olduğu bir sosyal ağın üyesi olduğuna inanmasını sağlayan bilgidir (Cobb, 1976’dan akt: Danışman-Gökler 2011: 70).

Barrera ve Ainlay (1983’den akt: Annak: 2005:7) sosyal desteği ihtiyaç duyan bireye yardım edecek kişilerin sayısı olarak ele almışlardır. Bir başka tanıma göre ise sosyal destek, bireylerin sosyal ilişkide bulunduğu insanların sayısal anlamda çokluğundan ziyade sırlarını paylaşabileceği, güven duyduğu ve kendisi açısından önemli gördüğu kişiyle kurduğu bağ olarak tanımlanmaktadır (Cohen ve Wills, 1985, Cutrona ve Russel, 1987; Sarason, Shearin, Pierce Sarason, 1987’den akt: Annak, 2005: 7).

Bu bağlamda insanların yaşamlarında önemli bir yeri olan, gerektiğinde bireye duygusal, maddi ve kognitif yardım sağlayan tüm kişiler arası ilişkiler, sağlığı korumaya yarayan “*sosyal destek sistemleri*” olarak tanımlanmaktadır. Sosyal desteğin bireyin mental açıdan iyiliğini pozitif olarak etkilediği, ancak fiziksel sağlık üzerinde negatif etkisi olduğu belirtilmektedir. Sosyal destek sistemlerinin bireyin bağımsızlığını en üst seviyede koruması dikkate alınmalıdır (Kalınkara, 2011: 160).

Nitekim yaşlının, yaşlılık döneminin problemleriyle baş ederek, yaşlılığı kabullenmesinde, kendisini toplumda hala sevilen, önem verilen, saygı duyulan bir birey olarak görmesinde, sağlıklı, mutlu ve tatminkâr bir yaşlılık dönemi geçirmesinde, başta aile olmak üzere, akraba ve arkadaşlar tarafından sağlanan sosyal destek son derece önemlidir (İlgar, 2008: 77). Fakat yaşlılık bireyin sahip olduğu sosyal konumun değişmesine neden olmaktadır. Yaşlı için huzurlu bir aile ortamı içinde yaşamak her zaman tercih edilmekle beraber, günlük yaşamın ortaya koyduğu birçok gerçek yaşlının çocuk ve torunlarından ayrı bir yerde yalnız yaşamasını gerektirebilir. Bu durumda yaşlının kendini işe yaramaz olarak algılamaması hayata küsmemesi ve hayattan kopmaması için herkesin sosyal destek sağlaması gerekir (İlgar, 2008: 76).

Yaşlıların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan desteklenmeleri, çevresi ile etkileşim içinde bulunmaları önem taşımaktadır. Bu desteğin sağlanmasında yaşlının etkileşim içinde bulunduğu sosyal ağın büyüklüğü ve algıladığı sosyal desteğin niteliği yaşlılık dönemine uyumunda etkili olmaktadır. (Kalınkara, 2011: 160).

Sosyal destek kaynaklarından biri de huzurevleri tarafından sağlanmaktadır. Huzurevinde kalan yaşlılar için sosyal destek yalnızca dışarıdan bilgi, kaynak ya da yardım alma işi değil, aynı zamanda manevi destek alma, bir yere ait olma duygusunu hissetme, insanlarla ilişki kurarak kendi farkındalığında olma durumlarını da içine almalıdır. Yakın arkadaşlardan ve oda arkadaşlarından alınan sosyal desteğin yaşam kalitesini belirleyen önemli bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur (Aller ve Coeling 1995’den akt: Yazgan vd., 2006: 143-149).

Bu bağlamda sosyal destek kişisel fonksiyonların işleyişine önemli katkı sağlar. Bu, özellikle sağlık sorunu ve hareket sınırlaması bulunan yaşlı bireyler için son derece önemlidir. Bu kimselerin sosyal ve fonksiyonel bağımsızlığı büyük ölçüde aldıkları sosyal desteğe bağlıdır. Sosyal desteğin en önemli eksikliği 2003 yaz aylarında

Fransa’da görülmüş, sıcak hava nedeniyle aile iletişim ağındaki eksiklik, arkadaşlar ve komşularla ilişkilerdeki zayıflık nedeniyle pek çok yaşlı insan yaşamını kaybetmiştir (Kalınkara, 2011: 173).

2.1.3. Manevi Destek

İnsan, doğumu itibarı ile hatta günümüzdeki bilimsel verilerin de ortaya koyduğu üzere, doğum öncesi ebeveynin özellikle de annenin ilgisine, şefkatine, sıcaklığına ihtiyaç duymaktadır. Fiziki ihtiyaçların karşılanması nasıl ki bebeğin vücudunun gelişimine etki ediyorsa, duygusal anlamdaki soyut destek de aynı şekilde bebeğin ruhsal anlamda gelişimine etki edecektir. Çoğu bebeklerin ilgisizlik yüzünden aç kalabildikleri, uyuyamadıkları, hastalandıkları gibi geç konuşma, geç yürüme ve benzeri psiko-motor gelişimlerinin olması gereken zamanda olmayıp geciktiği durumlar görülmektedir. Ruhsal gelişimin göz ardı edilmesi, fiziki yapının gelişimini olumsuz etkileyecektir (Çerik, 2007: 141).

Hayatın ilerleyen dönemlerinde bedensel zayıflık ve bireysel hayatta olumsuzlukların yaşanması genel olarak tüm insanlık için geçerlidir. Pek çok dinî ve ruhanî gelenek, insanın beden ve ruhtan meydana geldiği gerçeğini önemle vurgular. Yaşın ilerlemesi sonucu bedensel güç azalmasının ortaya çıkması söz konusu olmakla birlikte ruh, önceki yapısını koruyabilmektedir. Psikolojik ve sosyolojik araştırmalar dinî inancın hayatın son ikinci yarısında kuvvetli bir güç olabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Din, yaşlılık döneminde birey için, önceki hayatına oranla daha anlamlı gelmektedir. Yaşlıların dinî inancın temel gerçeklerini benimsemede güçlü bir görüş ve bakış açısı olduğu söylenebilir. Dinî inancın yaşlıların hayatlarında, ölüm korkusunu hafifletme, arkadaşlık temin etme, dinî etkinliklere içten bir kabul gösterme, yoksulluk, acı, keder durumlarında uyum sağlamada yardımcı olma, cesaretsizlik ve kriz anlarında destek verme ve ihtiyaç durumunda ona yardım etme gibi konularda pek çok faydalarının olduğu söylenebilir. Dinî inanç ve etkinlikler stresli olaylara ve ruhsal bunalımlara karşı tampon vazifesi görmekte, duygusal boşluğun doldurulmasında ve güven ihtiyacının karşılanmasında bir dayanak teşkil etmektedir (Köse vd., 2006: 1).

İnançlı olmak; stres, kin, nefret ve ihtiraslardan uzaklaştırmakla beraber kişiyi kanaatkâr ve huzurlu insan haline dönüştürür. Yüce Allah’a inanmak, Onunla manevi iletişim halinde olmak, Onun emirlerini uygulamak veya en azından gayret göstermenin verdiği

gönül rahatlığı günlük yaşantıda kişiye mutluluk ve huzur verir. Hormonlar daha düzenli salgılanır, bütün vücut fonksiyonları normalleşerek sağlık korunmuş olur (Saygılı, 2011: 140).

Bunun yanında şahsi itibar, saygınlık, yaşlıların en önemli manevi ihtiyaçlarındandır. Yaşlanma döneminde dini etkinlikler, yaşlı yetişkinlerin hayattan kopmamaları için hayatlarını planlamada yardımcı olmaktadır. Yaşlı bireylerin diğer insanlarla olan ilişkilerindeki düşüşleri yeniden yakalamalarına imkân sağlar, onlarda yeni ilgiler uyandırarak, etkinliklerde bulunma isteğini aşılayarak bozulan veya bozulmaya yüz tutan sosyal ilişkilerinin sağlıklı hale gelmesinde onlara yeni fırsatlar sunar ve serbest zamanlarını anlamlı bir biçimde değerlendirme fırsatını onlara sunar (Çerik, 2007: 146).

Tüm tıbbi faaliyetlerin ve psikoterapinin hedefi, insanı ıstırap ve elemden kurtarmaktır. Batı Avrupa ülkelerinde hastanelerde tedavi gören hastalarla, huzurevlerinde bulunan yaşlılara din ve moral hizmetleri sunulması, hastalar ve huzurevi sakinleri için birer hak olarak kabul edilmiş ve bu ülkelerde hemen her hastanede rahipler ve sosyal rehberlerden oluşan din ve moral hizmetleri servisleri kurulmuştur. Huzurevlerine ise kiliseler tarafından düzenli olarak programlar yapılmaktadır. Batı'da sorumlu devlet adamları dinin, dolayısıyla kilisenin sağlık meselesine ne kadar dahil edilebileceğinin hesabını yapmaktadır (Köse vd., 2006: 2). Çünkü sağlığı nedeniyle çevresinden uzaklaşan yaşlının dinle yoğun bir bağlantı kurduğu belirtilmektedir. Dinin önemli bir yaşamsal değeri olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda dini aktivitelere katılımın ülkemizdeki yaşlılar için de bir sosyalleşme ortamı sağladığı söylenebilir (Durak, 2012: 293).

Konuyu daha geniş bir çerçevede ele alan manevi sosyal hizmetlerin genel amacından bahsedecek olursak, kalpleri manevî, akılları ise pozitif bilimlerle aydınlanmış, fitrî vasıflara ve ahlâkî değerlere göre hayatını tanzim edebilen, ruhu ile barışık mutlu fertler yetiştirmektir. Temel hedefi, sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan kişinin sadece dünya ile kalmayıp, ahirette de mutlu olmasını sağlamaktır. Manevî sosyal hizmetler kişilerin sosyal bilinçlenmeleri ve topluma uyumları için, üstün karakter geliştirmeye yönelik sosyal eğitimi esas almaktadır. Maneviyat odaklı sosyal hizmetler, yalnızca dinî konuları içermekle kalmaz, aynı zamanda psiko-sosyal eğitim ve destek kapsamında

güzel ahlâk, kültür, mantık, sağlık ve etkili iletişim gibi kişisel gelişim alanına girebilecek birçok pedagojik destek unsurunu da içermektedir (Seyyar, 2007: 136).

Türkiye'deki uygulamalara değinmek gerekirse sadece ölüme yakın ve ölüm sonrası hizmet şeklinde günümüze gelinceye kadar asırlardır sürdürülen hastane din görevlisi uygulamasının moral hizmet sunulması anlamında batıdaki uygulama ile benzerliği yoktur. Bugün hala hastane kadrolarında istihdam edilen din görevlisi ve gassallerin görevi, moral hizmet vermekten çok ölüme yakın hastalara son dini görevleri yerine getirmek ve ölüm sonrası dinen yapılması gereken hizmetleri sunmaktan ibarettir. Batıdaki uygulama ile paralel olarak bir uygulama başlatma ihtiyacı yıllardır hissedilmesine rağmen bugüne kadar böyle bir teşebbüste bulunulmamış, ihtiyaç, hastanelerde görev yapan gassal ve imamlar, kısmen de hasta yakınları ve hastaların birbirine desteğiyle giderilmeye çalışılmıştır. Hastanelerde yatarak tedavi gören hastalara din ve moral hizmetlerinin sunulması ilk defa Sağlık Bakanlığı tarafından 1994 yılında Diyanet Başkanlığı'na yazı gönderilerek görevli din adamlarının hastanelerde yatan hastalara moral ve destek vermesi şeklinde gerçekleşmiştir. Uygulamaya yönelik eleştirilerin artması sonucunda ve bir doktor tarafından açılan dava sonucunda Danıştay kararıyla uygulama durdurulmuştur. Bu uygulamanın haricinde hastanelerde ve hapishanelerde dinin etkisinden faydalanma girişimleri olmuş ve olmakta; hastane, hapishane ve yaşlı bakım evlerinde Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan talep edildiği takdirde din ve moral hizmetleri sunulmaktadır. Sunulan hizmetler daha çok Kur'an-ı Kerim okuma, vaaz ve nasihat şeklinde olmaktadır. Avrupa ülkelerindeki gibi din danışmanlığı şeklinde birebir diyalog içerisinde, düzenli, planlı ve sistemli olmamaktadır. 1994 yılında hastanelerde başlatılan uygulamada da plan ve organize eksikliği gözlenmiş, hizmeti sunan görevlilerin hasta psikolojisi ve insan psikolojisi konusunda bilgi sahibi olmayan lise mezunu kişilerden oluştuğu, bunun da sunulan hizmetin sekteye uğramasında etkili olduğu gelen eleştiri ve tepkilerden çıkarılabilmektedir (Köse vd., 2006: 4-5).

2.1.4. Yaşlı ve Aile Etkileşimi

Sosyal yaşamın olmazsa olmaz koşullarından biri kendi dışımızdaki bireylerin varlığı ile yaşamımızı sürdürmemizdir. Sosyal olmak, bir arada yaşamak, birlikte eylemek anlamına gelir. Yani birlikte eylemek için, sıcak ilişkileri ve samimiyeti canlı kılmak ve

yüz-yüze iletişime devam etmektir. Aile ve arkadaş ortamı bu ilişkilerin en yoğun yaşandığı yerlerdir. Birey açısından en güvenilen ve rahat edilen ortamlardır. Bu ortamlar sosyal ilişkilerin ve iletişimin sergilendiği yerler olarak bireyin sosyal ihtiyaçlarının karşılandığı yerlerdir (Görgün-Baran, 2012: 1).

Yaşlı açısından bakıldığında ise; aile başlıca psikolojik toplumsal nitelikli destek sistemidir. Günümüz toplumları içinde, aile yaşamının sağladığı her türlü destek ve yardımlarla birlikte, iyi ve uzun bir yaşamın kapısını açacak tek anahtar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Aile yaşamı, sağladığı her türlü yardım ve desteklerle, iyi ve uzun bir yaşamın temel koşuludur. Ev ve aile yaşamı, birey yaşlandıkça daha fazla yaşamın merkezi haline gelmekte, yaşamı bütünüyle içine almaktadır. Yaşlı birey için aile temel psikolojik ve toplumsal destek sistemidir (Kalınkara, 2011: 162).

Yaşam deneyimi konusunda “usta” olan yaşlı bireyler, yaşlılık döneminde bu deneyimleri aktarabileceği aile üyelerini etrafında görmek ister. Geçmiş deneyimi ve anıları paylaşabileceği ortamlara ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç biraz da yaşlının kendisi içindir (Durak, 2012:289). Gençlerle karşılaştırıldığında ise, yaşlıların diğer insanlarla iletişimi, teması daha azdır. Yaşlılar önemli konularda aile bireyelerine ve uzun sürmüş dostluklara gençlerden daha çok güvenirler. Güvenli ve yakın ilişkiler bireyin yaşlılıkta kendisini iyi hissetmesi ve ruh sağlığı açısından son derece önemlidir. Sosyal bir hayatın sahibi ve aranan bir kişi olmak, yaşlanma sürecinin başarılı geçmesi için önemlidir (Saygılı, 2011: 21).

Bunun içindir ki, yaşamı paylaşmanın ötesinde yaşlılar, yaşlılık döneminin getirdiği değişimler nedeniyle yakın aile desteğine gereksinim duymaktadırlar. Kuşkusuz yaşlının ilk destek aldığı kişi eşidir. Ancak, çoğunlukla birbirine benzer gelişim dönemlerine sahip oldukları için eşlerin birbirine bakımı yeterli olamamaktadır. Ayrıca yaşlılar en çok evlerini ve çevrelerindeki insanları önemli görmektedirler. Sosyal ilişkiyi yoğun yaşayanlar daha az yalnızlık hissine sahip ve yaşlılıkla ilgili tutumları daha olumludur (Durak, 2012: 290).

Yaşlı bireylerin desteklenmesi ve korunması aile yaşamı açısından oldukça önemlidir. Yaşlılarda aile kurumunun; koruyucu, eğitici, sosyal güvenlik sağlayıcı, psikolojik ve sosyal açılardan üyelerine güvenlik sağlayıcı hizmetler yürütmesi nedeniyle yaşlılar aile ortamında kendi yerlerini daha güvenli ve anlamlı bulmaktadır (Kalınkara, 2011: 163).

Ancak değişen günümüz şartlarında (gençlerin iş bulmak için başka şehirlere gitmesi, kadının çalışma yaşamına girmesi, ekonomik güçlükler ve hatta ailenin yaşadığı konut tipi) yaşlı kişinin hayatında önemli değişikliklere neden olmuştur. Aile işlevlerinde ve yapılarında meydana gelen değişimler yaşlı kişilerin de bu ihtiyaçlarını arttırmış, hatta bu ihtiyaçlar kimi zaman aile dışındaki diğer kurumlar tarafından karşılanır olmuştur (Çoban, 2005: 42).

2.1.5. Yaşlının Sosyal Arkadaşlıkları ve Gönüllülerle Etkileşimi

Aile yaşamının önemi yaşlılar için en fazla araştırılan konulardan biri olmakla birlikte, yaşlıların yaşamında arkadaşlık ilişkileri de çok önemlidir. Ancak, bazı araştırmalar uzun süreli arkadaşlıkların korunduğunu gösterirken, bazıları da yaşla birlikte ilişkilerin zayıfladığını ortaya koymaktadır. Blau, yaşlılık döneminde, yeni bunalım ve rol değişimleriyle başa çıkmada arkadaşlık ilişkilerinin önemini vurgulamaktadır (Onur, 2000: 356).

Cohen ve Wills (1985'den akt: Annak, 2005: 11) sosyal arkadaşlıkları diğerleriyle boş zamanlarını geçirme ve eğlence aktivitelerinde bulunma olarak açıklamıştır. Sosyal arkadaşlıklar, diğerleriyle yakın ilişki kurma ve temas-ilişki ihtiyacını giderir, stresi azaltabilir. Problemleriyle ilgili olarak kaygılanan bireylerin dikkatlerini başka yöne çekmeye yardımcı olabilir ya da pozitif ortamın etkisiyle bu problemlerle baş etmeyi kolaylaştırabilir.

Yaşlı için de arkadaşlık çok önemlidir. Özellikle çok şeyini paylaştığı ve sayısı sınırlı olan "yakın arkadaş"lar ile birlikte olmak yaşlının yaşam doyumunda belirleyici rol oynar (İlgar, 2008:83). Yaşlılıkta aile ilişkilerinden daha çok arkadaş grupları önem kazanmaktadır. Çünkü ileri yaşlarda aile üyeleri ile her zaman birlikte bulunulmayabilir. Bu durumda daha çok arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri önem kazanır (Görgün-Baran, 2012: 3).

Larson ve meslektaşlarının yaptığı araştırmaya göre yaşlı bireyler eşleriyle pasif etkinlik içeren serbest zaman etkinlikleri için, arkadaşlarıyla aktif sosyalleşme etkinlikleri için daha fazla zaman geçirmektedir (Larson, Mannell ve Zuzanek, 1986'dan akt: Durak, 2012: 291). İlgar'a (2008: 76) göre yaşlı birey kendisinden daha küçüklerle özellikle çocuk ve gençlerle de iletişim kurmalıdır. Ancak bunu zorlaştıran unsurların başında

kuşak farklılıkları gelmektedir. Yaşlılar çocuk ve gençlerden haklı olarak saygı beklerler; ancak, yaşının bu beklentisi genellikle çocuk ve genç tarafından karşılanmaz.

Yaşının çevresindeki eş, aile ve arkadaşlarından oluşan sosyal ağ yararlı ve etkili destek sağlamaktadır. Sosyal destek sonucu ortaya çıkan saygınlık, moral artışı ve yaşamdan tatmin, stres verici olayları tamponlayıcı, başa çıkma davranışlarında olumlu katkılarda bulunur (Fadıkoğlu vd., 2003: 265).

Ayrıca özellikle kurum bakımı altındaki yaşlılar için gönüllü kişiler tarafından verilen sosyal destek çok önemlidir. Hatta yalnızlık çeken kimsesiz yaşlılar için gönüllü kişiler daha da büyük bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda gönüllülüğü tanımlayacak olursak;

Gönüllülük, birey, grup veya örgütlerin kendi inisiyatifiyle belli bir konuda sorumluluk alma çabasıdır. Bireyleri ve grupları bu çabaya yönelten temelde kendi içlerindeki sorumluluk bilincidir. Ancak bu bilincin etkin bir şekilde yönetilmesi ve katma değerinin artırılması başarılı bir gönüllü yönetiminden geçmektedir. Bu nedenle özellikle üçüncü sektör (Sivil Toplum Kuruluşları) kuruluşlarında uygulamalarına sıkça rastladığımız gönüllülük ve gönüllü yönetimi sosyal hizmetlerin ihtiyaç duyduğu çalışma ve yönetim biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Sarıkaya, 2011: 61).

Gönüllü yönetimi tanımlayacak olursak; hem gönüllüler hem de STÖ açısından ilişkinin en verimli biçimde yürütülmesi amacıyla bir iletişim ve geribildirim temeline oturtulmuş, yönetim anlayışı ile yürütülen bir süreçtir (STGM, 2009: 6).

Sosyal hizmet kurumları kendi personelleriyle hizmetleri karşılamada yetersiz kaldığında veya daha etkin çalışabilmeyi amaçladığında gönüllü bireylere ihtiyaç duymaktadır. Ancak sorunların bu denli kompleks olması ve sürdürülebilir bir yönetimi gerektirmesi, gönüllülerin de profesyonel bir şekilde yönlendirilmesini gerektirmektedir (Sarıkaya, 2011: 62).

Bu bağlamda sosyal iletişime geçebileceği kimsesi olmayan yaşlı bireylerin sosyal destek ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla, sosyal hizmet kurumları gönüllü kişi ve kuruluşlar ile irtibata geçmekte ve bünyesinde yürüttüğü gönüllü yönetimi sayesinde gerçek gönüllülerin kuruma olan bağlılıklarını artırmaktadır.

Bu çerçevede hizmet verecek olan gönüllüler kurum bakımı altındaki -özellikle kimsesiz olan- yaşlı bireylerin gerektiğinde manevi evlatları da olmaktadır.

2.1.6. Serbest Zaman Aktiviteleri

Sağlıklı, başarılı ve mutlu bireylerden oluşan bir toplum meydana getirmenin en önemli yollarından biri de bireylerin serbest zamanlarını bireysel ve/veya başkaları ile birlikte çeşitli etkinlikler yaparak, bir şeyler üretebileceğini ortaya koyarak üretken verimli bir şekilde geçirmeleridir (İlgar, 2008: 88).

Kır ve kent yaşamı yönünden bakıldığında serbest zaman etkinliklerinin farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca evde ve kurumda yaşayan yaşlıların serbest zaman etkinliklerinin farklılaştığı da bilinmektedir. Kentlerde gönüllü faaliyetlere katılım, programlanmış gezilere katılım daha kolay gerçekleşmektedir. Yaşlılığın ilk dönemlerinde ev dışı alanlara yönelik etkinlikler yoğun olurken, daha ileri dönemlerde eve daha fazla bağlı kalındığı ve ev içi etkinliklerin arttığı görülmektedir (Tezcan, 1994: 167).

Pek çok ünlü kişinin serbest zamanlarında yapıcı faaliyetlerle meşgul olduğu bilinmektedir. Örneğin ünlü şair Yahya Kemal Beyatlı bir konsolostu. Yine ünlü şair Munis Faik Ozansoy uzun yıllar başbakanlık müsteşarlığı yaptı. Dr. Alaattin Yavaşca Türk musikisinde bestekârlığının solistliğinin yanında kadın hastalıkları uzmanıdır. Eski ABD başkanlarından Ford piyanisttir. Serbest zamanlarında marangozluk yapan, güreş sporu icra eden Osmanlı padişahlarımız vardır. Ünlü Türk Hekimi İbn-i Sina bundan bin yıl kadar önce “siz hastalıklarınızı meşguliyetle tedavi ediniz” demiştir (Çakmaklı, 1999: 210).

Günlük yaşamda faal, sosyal ilişki ve iletişimleri yeterli, psikolojik yetenek ve becerilerini koruyabilen yaşlılar, hayat tecrübelerini daha etkili kullanırlar ve sıkıntılı durumlarda çevreye daha kolay uyum sağlarlar. Alternatif meşguliyetleri, hobileri olan veya halen çalışmayı sürdüren, tüketici konumunda değil üretici hayata sahip yaşlılar daha zinde ve dinçtirler (Saygılı, 2011:138).

Aksi durumda iş yaşamının bitişi ile birlikte toplumsal ilişkileri ve arkadaşlık bağları zayıflayan kişiler yalnızlığa sürüklenebilirler. Bununla birlikte emekli olan kişiler kazançlarını kaybettiklerini ve çalışmanın sağladığı her gün insanlarla temas etme

fırsatını kaçırdıklarını söyleseler de, çoğu kişi emekliliği kabullenip işinin yerini dolduracak yeni meşguliyetler edinirler (Saygılı, 2011: 20).

Yürüttüğü bir işi, bir mesleği olmayan yaşlının gerek mental gerekse fiziksel sağlığı için bu meşguliyetleri seçmesi, boş vaktinin hem zevkli hem de işe yarar geçmesini sağlar. Yalnız yeteneğine ve kapasitesine uygun bir uğraşı seçmesi gerekir. Bu uğraşı; el sanatları, hafif bahçe işleri olabildiği gibi sosyal etkinliklere katılma da olabilir. Bu sayede insanlarla ilişkiler kurulur ve sosyal ilişkiler devam ettirilir. Belirli bir grubun istenen, benimsenen üyesi olarak, sosyal ihtiyaçlarını da karşılayabilirler (Velicangil, 1980'den akt: Yertutan 1991).

Bu anlamda yaşlılık öncesinden kendimizi nasıl meşgul edeceğimizi düşünmemiz ve hazırlık yapmamız gerekmektedir. Bunun için hobi anlamında sanatın değişik dallarında etkinlik gösterebiliriz. Örneğin resim, heykel, seramikle uğraşmak, şiir, roman, hikâye yazmak ve sinemaya, tiyatroya, konsere gitmek, herhangi bir müzik aleti çalmak ya da şarkı söylemek gibi uğraşlar içinde olabiliriz (Görgün-Baran, 2012: 4).

Bunların yanında evrensel bir insani görev anlamında yaşlılara yönelik çalışmaların ve onların hayat kalitesini yükseltme çabalarının da olması gerekmektedir. Yaşlılara yönelik serbest zaman faaliyetlerinin geliştirilmesi, sadece yaşlı yetişkinlerin yaşam memnuniyetini arttırması yönüyle değil, aynı zamanda beşeri sermayenin daha iyi değerlendirilmesi yoluyla toplumsal kalkınmaya yapacağı katkı açısından da önem arz etmektedir (Amman, 2007: 162).

Yaşlılıkta yaşam kalitesini arttırmak bakımından serbest zaman etkinlikleri çerçevesinde yaşlıların spor faaliyetlerini de ihmal etmemeleri gerekir. Yaşlılıkta bedende meydana gelen deformasyonları azaltmak ve kasları kuvvetlendirmek adına yaşlı bireyin yaşına ve sağlık durumuna uygun spor faaliyetlerini düzenli olarak yapması yaşlıya oldukça faydası olan bir durumdur. Spor yapan yaşlıların yaşama güler yüzle baktıkları ve mutlu oldukları bilinmektedir (Görgün-Baran, 2012: 5).

Sonuç itibarıyla yukarıda başlıklar halinde açıklanan, yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarını değerlendirmek gerekirse; her yaşta benzer olmakla birlikte bu ihtiyaçların nasıl karşılanacağı konusu yaşlılık döneminde diğer dönemlere göre değişiklik göstermektedir. Yaşlılık döneminde bu tür soyut ihtiyaçların karşılanmasında

bireyin çevresinde bulunan kişi veya kurumlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Çünkü genç veya orta yaşlı bireyler bir şekilde okulda, iş hayatında vb. toplumsal hayatın içerisinde olmaktadır ve bu durum onların bu tür ihtiyaçlarının karşılanmasına olanak vermektedir. Ancak yaşlılık döneminde sosyal, psikolojik ve fiziksel gerilemeler sonucunda birey toplumsal hayattan geri çekilmekte ve çevresindeki insanlarla eskisi gibi yoğun iletişim halinde olamamaktadır. Yaşlı bireyin bu tür durumlarla baş edebilmesinde çevresinden aldığı sosyal destek oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Bu çevre aile, akrabalar, komşular, gönüllüler, sivil toplum kuruluşları ve hatta huzurevleri olabilmektedir. Bunların içerisinde yaşlı birey için sosyal destek kaynaklarından en önemlisi ailedir. Ancak bilindiği gibi teknolojik gelişme ve sanayileşmenin sonucunda meydana gelen toplumsal değişimle birlikte bileşik aile yerini çekirdek aileye bırakmakta, konutlar küçülmekte ve bu durum yaşlı bireyi yalnızlaştırmaktadır. Bu durumda yaşlı bireyin hayatında -aile dışında- diğer sosyal destek kaynakları da önemli yer tutmaktadır.

2.2. Yaşlılara Sunulan Hizmetler

Nüfusun yaşlanması 21. Asrın en önemli demografik trendidir. Bütün dünyada insanlar daha uzun yaşamakta (yaşlı sayısı çoğalmakta) ve fertilité oranı azalmaktadır. Bunun sonucu olarak genç yaşlardaki insan sayısı azalırken, yaşlanan insan sayısı artmaktadır (Saygılı, 2011: 7).

Tarımdan sanayiye geçişle birlikte, dünyada yaşanan sosyal, ekonomik, teknolojik ve demografik değişikliklerle yaşlılık olgusu, yeni bir anlam ve görünüm kazanmıştır. Sosyal hayat ve tıptaki ilerlemelerle birlikte, ortalama insan ömrünün uzaması sağlanmıştır (Yıldırım, 2007: 468).

ABD Sayım Bürosu tarafından 2009 tarihinde yayınlanan rapora göre, dünyada yaşlı nüfus bugüne kadar görülmeyen bir hızla büyümektedir ve yakın gelecekte genç nüfusu geçecektir. Tüm dünyada 65 yaş ve üstü popülasyon 2008 yılı ortalarında 506 milyon olarak hesaplanmış olup, bu sayının 2040 yılında iki katına çıkarak 1.3 milyar olacağı öngörülmektedir. Bu rakam tüm dünya nüfusunun %14'ünü temsil edecektir (Saygılı, 2011: 10).

Yapılan tüm araştırmalar, 21. Yüzyılın ‘yaşlıların yüzyılı’ olacağını göstermektedir (DİB, 2010: 8).

Avrupa ülkelerinin çoğunda yaşlanmanın 65 yaşında başladığı kabul edilmekle beraber, Türkiye’de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun verdiği bilgilere göre “Türkiye’nin ekonomik ve sosyal şartları gereği yaşlanma alt sınırı 60” olarak belirlenmiştir (Sungur, 2012: 85).

Türkiye’deki yaşlı nüfusla ilgili durum dünya ile benzeşmektedir. 1960 yılında Türkiye nüfusunun %3 kadarı 60 yaş ve üzerindeyken bugün bu oran %10’a yükselmiş durumdadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2011 yılı verilerine göre 60 ve daha yukarı yaş gurubunun nüfusu yaklaşık 7,4 milyon civarındadır. Birleşmiş Milletler’ in doğum oranları ve yaşam süresi beklentilerine bakıldığında Türkiye’nin 2023 yılında yaşlı nüfusunun 14 milyonu bulabileceği öngörülmektedir (Sungur, 2012: 85).

Türkiye’de daha sağlıklı, daha zinde, daha bilinçli yeni bir yaşlı kuşak yetişmekte olup, bu durum yaşlılar açasından pozitif gelişmeler olmakla birlikte aynı zamanda daha fazla sosyal problem anlamına da gelmektedir. Yaşam koşulları, süreçler, stiller, süreçleri ve beklentileri farklı olan yaşlı kuşağın istekleri yerine getirilmediği takdirde, mücadeleci bir tarzla bunları talep edeceği beklenmelidir (Tufan, 2003: 27).

Tüm bu gelişmelerle birlikte ortalama ömrü uzayan insanın, diğer taraftan da sağlık durumu bozulmuş, aktivitesi azalmış, üretkenlik yetenekleri sınırlanmış ve bakım ihtiyacı artmıştır (Görgün-Baran vd., 2005: 19).

Yaşlıların da toplumdan beklentileri, yaklaşımları, istekleri dikkatle incelenmeli, gelişen, değişen koşullara uygun hizmet modelleri düşünölmelidir (Sevil, 2005: 135).

Tıptaki gelişmelerle birlikte insan ömrünün uzaması sonucunda dünyada meydana gelen sosyal, ekonomik, teknolojik ve demografik değişiklikler yaşlılık olgusunun yeni bir anlam ve görünüm kazanmasına ve çağımızın önemli bir sorunu olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Bu bağlamda yaşlı bireyin aktiviteleri azalmış, üreticiliği sınırlanmış, modernleşen dünyada yalnızlaşan yaşlının ihtiyaçları artmış ve bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmetler ön plana çıkmıştır.

2.2.1. Evde Bakım Hizmetleri

Evde Bakım, yaşlıların ihtiyaç duydukları, ancak tek başına gideremedikleri ya da evdeki aile bireylerinin koşulları nedeniyle yardımcı olamadıkları ihtiyaçlarını, bir takım hizmetlerle desteklenerek, onları sosyal ortamlarından ayırmadan, yaşamlarını evlerinde sürdürmelerine yönelik “özbakım” hizmetini kapsar (SHUD, 1995).

Bu yönlü yapılan çalışmalar da bu durumu desteklemekte olup yaşlıların huzurevinde kalmayı istemediklerini ortaya koymaktadır. Kalmama nedenleri ise, ailesi ile olmaktan mutlu olması, çocuklarının izin vermemesi, yalnız yaşamayı sevmemesidir. Dolayısıyla yaşlılar ya evde yalnız yaşamayı ya da ailesiyle birlikte yaşamayı tercih etmektedir (Kalınkara, 2011: 285).

Basit tanımı ile bakımın ev ortamında verilmesi anlamına gelen evde bakım yaşlılığa özel olarak ele alındığında; temel günlük yaşam aktivitelerine yardım olarak açıklanabilir. Bu aktiviteler;

1. Yatağa giriş ve çıkışı,
2. Elbiselerini giyme ve çıkarma (iç çamaşırı, çorap, ayakkabı),
3. Kendi başına yeme içmeyi yerine getirme,
4. Yemek yapabilme,
5. Banyo yapabilme,
6. Tuvalette oturup kalkabilme,
7. Yürüyebilme,
8. Ev işi yapabilme,
9. Ev dışına çıkabilme ve sosyal çevre ile ilişkiyi içerir.

Hem yaşlılıkta gelen fiziksel değişimler hem de hastalık ya da birkaç hastalığın bir arada yaşanması yaşlının yaşamını oldukça güçleştirmektedir. Yaşlı nüfusun hemen hemen yarısının günlük aktiviteleri kısıtlıdır ve %18'inin hareket kısıtlılığı da vardır. Oysa alışılmış günlük yaşam aktivitelerinin sürdürülmesi, yaşlı için günlük yaşam kalitesinin bir göstergesidir (Ersoy vd., 2012: 488).

Bunun içindir ki ailesinden ve sosyal çevresinden ayrılmak istemeyen veya yaşlısına yanlarında bakmak isteyen ailelere destek olmak amacıyla, diğer ülkelerde yıllardır uygulanan Evde Bakım Hizmetinin canlandırılması, geliştirilmesi zorunludur. Bu tür

projeler için ailelere maddi destek olunabileceği gibi bu modeli uygulamak isteyen sivil toplum kuruluşlarına, yerel yönetimlere teşvik önlemleri sağlanabilir ve sonuç itibarıyla kurum bakımına kıyasla daha çok yaşlıya hizmet götürülebilecek ve bu model daha ekonomik olacaktır (Sevil, 2005: 153).

Evde bakım hizmetleri, yaşlı ve ailesinin fiziksel, duygusal, sosyal, ekonomik ve çevresel tüm boyutlarıyla dikkate alınmasını gerektirdiğinden ekip çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda; evde sağlık bakımı ve kişisel bakım hizmetlerini sunan meslek grupları gereklidir, bu resmi bakım verenler grubudur. Resmi olmayan grup ise, genellikle aile üyeleri ya da ödeme yapılmayan diğer yakınlarıdır (Ersoy vd., 2012: 489).

2.2.2. Gündüzlü Bakım Hizmetleri

Ayakta tedavi edilebilen, süreğen hastalığı bulunan yaşlı bireylerin, evlerinden, sevdiklerinden, anılarından ayrılmadan, sabah gelip, akşam dönebilecekleri “gündüz yaşlı hastaneleri” kurulmuştur. Bu tarz merkezlerin amacı yaşlı bireylerin sağlık sorunlarının çözümüne yardımcı olmak, yaşama isteklerini canlı tutmak ve kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktır (Sevil, 2005: 161).

2.2.3. Yaşlı Kulüpleri

Sağlıklı, zinde ve aktif bir şekilde yaşamını sürdürebilen yaşlı bireylerin bazılarının serbest zamanlarını nasıl değerlendireceği konusunda bilgilendirilmeye ve yönlendirilmeye ihtiyaçları olmaktadır (Sevil, 2005: 154).

Yaşlıların sosyokültürel, manevi, psikolojik vb. ihtiyaçlarını karşılayabileceği yaşlı kulüpleri bünyesinde kütüphane, oyun salonları, müzik ve konser çalışmaları, tiyatro gibi hizmetleri sunmaktadır. Bunlarla birlikte yaşlı bireyler bu kulüplerde diğerleri ile tanışmakta, kaynaşmakta, güncel bazı olayları konuşmakta ve bu sayede toplumsal hayattan kopmamaktadırlar (Sevil, 2005: 154).

2.2.4. Yaşlı Dayanışma Merkezleri

Yaşamını evde sürdüren 60 yaş ve üstündeki yaşlıların, yaşam kalitesini artırmak, serbest zamanlarını değerlendirmek, psiko-sosyal, ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında rehberlik ve mesleki çalışmalar yapmak, sosyal ilişkilerini ve

etkinliklerini artırmak amacıyla yaşlı dayanışma merkezleri oluşturulmuştur (Sevil, 2005: 155).

2828 sayılı kanunun 9. Maddesinin “j” fıkrası gereği açılan bu merkezler;

Yaşamını evde yalnız veya ailesiyle birlikte sürdüren yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmelerine yardımcı olmak,

Yaşam koşullarını iyileştirmek,

Günlük yaşamla ilgili etkinliklerine yardımcı olmak,

Rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak,

Kendi olanakları ile karşılamakta güçlük çektikleri konularda destek hizmetleri vermek,

Sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırmak amacını gütmektedir (Kalınkara, 2011: 283).

Yaşlı dayanışma merkezleri aynı zamanda üyelik sistemine göre çalışarak, serbest zamanı değerlendirmek amacı ile toplantılar düzenleme, tartışma ortamları oluşturma, dergi-gazete okuma, ortak etkinliklerde bulunma (tiyatro, sinema, piknik, gezi, oyun oynama vb.) gibi pek çok aktiviteyi de yürütür. Merkezde yaşlıların günlük yaşamlarını değerlendirmek amacı ile resim, müzik, el becerileri vb. çok çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Aynı zamanda sağlık durumu müsait olan yaşlılar diğerlerinin bakım ve destek hizmetlerinde etkin rol alabilirler. Kitle örgütleri ile işbirliğine giderek sosyal oluşumlar sağlayabilirler. Merkezin yönetimini gerçekleştirdikleri gibi, toplumda yeni roller de üstlenebilirler (DPT, 2005: 27).

Merkezin önemli görevlerinden biri de eğitici etkinliklerdir. Özellikle yaşlıları yakından ilgilendiren dengeli ve düzenli beslenme, sağlık eğitimi, sosyal katılım, yaşam boyu spor, ve sosyo-psikolojik sorunlar konularında konferanslar ve eğitim çalışmaları yapılmakta, bireyi yaşama bağlayacak ve toplumsal yaşamdan izole olmadan sosyal ve psikolojik olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri ortamların hazırlanması konusunda her türlü etkinlik yaşlıların istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmektedir (Kalınkara, 2011: 284).

2.2.5. Yaşlı Apartmanları

Kurum bakımını tercih etmeyen ve yalnız yaşamayı seçen yaşlı bireylerin toplum içerisinde güvenli bir ortamda yaşamalarına yardımcı olan bir model olarak yaşlı apartmanları oluşturulmalıdır. Bu apartmanlar yerel yönetimlerce özel olarak düzenlenecek olup daireler boyutuna göre de bir ve birkaç yaşlının yaşayabileceği şekilde düzenlenecektir. Bu apartmanda ayrıca görevli personel için daireler de bulunacaktır. Bunun yanında yaşlılar bu hizmet için kira bedeli ödeyecek ve yaşlıların kendilerini 24 saat güvende hissedebilmeleri ve sorunlarının çözümü için yönetim birimleri oluşturulacaktır. Bunlarla beraber bir de sağlık birimi bulunacaktır (Sevil, 2005: 160).

2.2.6. Kurumsal Bakım Hizmetleri

Toplumumuzun sosyokültürel yapısı, yaşlının aile ortamında yaşamasına uygundur. Ancak günümüzde aile yapısında meydana gelen değişimler ve aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi yaşlıyı aileden soyutlamakta ve yaşlı bir anlamda yalnızlığa itilmektedir. Ayrıca kadının çalışma yaşamına girmesi, evde bakım gereksinimi olan bireylerin bakımını sorun haline getirmektedir. Bu soruna çözüm olarak toplumlarda çeşitli yapı ve özelliklerde bakım evleri geliştirilmiştir. Geliştirilen bakımevlerine rağmen, her türlü olanağı kullanarak yaşlının aile içinde ve evde kalması sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak yaşlılıkta kurum bakımı giderek artan bir gereksinimdir (Ersoy vd., 2012: 490).

Ayrıca kurum bakımı, yaşlının ilerlemesiyle birlikte çalışma gücünü yitiren, iş gücünün dışında herhangi bir imkândan yoksun, kimsesiz ve sokaklarda yaşayan, ayrıca maddi imkânları iyi olmasına rağmen sakin bir ortam arayan aynı zaman da yakınlarına yük olmak istemeyen yaşlı bireylerin de tercih edebilecekleri bir hizmet modelidir (Doğan, 2007: 47).

Kurum bakımı modeli yaşlı bireyin hayatını geceli ve gündüzlü bir şekilde sürdüreceği bir modeldir. Bu model içerisinde yer alan hizmetler barınma hizmeti, sağlık hizmeti, psikolojik hizmet, beslenme ve temizlik hizmeti, boş zamanlarını değerlendirme ve sosyal faaliyetler vb. sosyal hizmetler şeklindedir (Sevil, 2005: 140).

Kurum bakımı, bakıma ve korunmaya muhtaç, kimsesi olmayan yaşlı bireye iyi bir uyum ve eğitim verilmesi sonucunda yaşamının geriye kalan kısmını sürdürebileceği en iyi modellerden birisidir. Şunu da unutmamak gereklidir ki kurum bakımı resmi özelliği olduğundan dolayı hiçbir zaman aile ve yakınların yerine geçemeyen duygusal, psikolojik, sosyal ve manevi gereksinimleri yeterince karşılayamayan bir modeldir (Sevil, 2005: 140).

Her ne kadar kurum bakımı ailenin yerini tutmayacak olsa da bu tür yerlerde amaç bireye sadece barınak, yatak ve yiyecek sağlamak değil aynı zamanda fiziksel ve psikolojik sağlık ile sosyal gereksinimlere de cevap vermek olmalıdır. Yaşlı kurumlarının okul, kışla ve hastane gibi resmi binalara benzememesi, sıcak bir ev havası verilecek şekilde binanın planlanması ve döşenmesine özen gösterilmesi gerekir. Binaların iki kattan fazla olmaması, döşemede kazalara neden olabilecek malzemelerin seçilmemesi, banyo, tuvalet ve koridorlarda yaşlıların tutunabilecekleri yerlerin olması önemlidir. Binalarda yaşlıların çeşitli etkinlikler yapmalarına olanak sağlayacak şekilde spor salonları, dinlenme salonları, yemek salonu bulunmalı, bina bahçe içinde yer almalı ve yaşlıların bahçede yürüyüş yapmalarına, hatta bahçe işleri ile uğraşmalarına olanak sağlayacak düzenlemelerin yapılmasında büyük yarar vardır. Çünkü bu düzenlemeler yaşlı bireye fiziksel hareket, sosyal etkileşim ve ruh sağlığı açısından yarar sağlayacaktır (Ersoy vd., 2012: 492).

Bu bağlamda yaşlılara sunulacak hizmetler bireyin ekonomik, psikolojik, sağlık ve sosyal durumuna göre değişiklik göstermektedir. Bu hizmetler bireyin sosyal desteğe kolayca ulaşabileceği şekilde planlanmalıdır. Yaşlı bireye ailesi, arkadaşları ve komşuları vb. tarafından sağlanan sosyal destek oldukça önem arz etmektedir.

Ancak günümüz modern dünyasında sanayileşme, teknolojik gelişmeler, kadının iş hayatına girmesi ve gençlerin iş bulmak amacıyla yaşadığı bölgeyi terk etmesi gibi durumların gerçekleşmesi sonucunda yaşanan toplumsal değişim yaşlı anne-babayı yalnızlaştırmaktadır. Bu durumda yaşlılara sunulacak hizmetlerde kurumsal bakım modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Kurumsal bakım modeli özellikle korunmaya muhtaç, kimsesi olmayan yaşlı bireylere yönelik iyi bir uyum ve eğitim verilmesiyle birlikte bireylerin yaşamlarının geriye kalan kısmını sürdürebilecekleri en iyi modellerden birisidir.

2.2.6.1. Darülaceze

“Aceze” sözcüğü, Arapça “acz” kökünden gelir; “acz” her nesnenin en sonu demektir. Çoğulu “a’caz” ve “avacız” ise de biz yanlış olarak aceze biçiminde kullanırız. “Aceze”, acizler, zayıflar, iktidarsızlar, kuvvetsizler, beceriksizler, gevşek olanlar, elinden iş gelmeyenler, kendi işini görmekten aciz olanlar, şaşırılmışlar, ne yapacağını bilmeyenler, dermansızlar, ehliyetsizler, şaşkınlar demektir. a- Darülaceze ise; “dar” (ev) ve “aceze” sözcükleriyle yapılmış Arapça isim tamamlaması olup düşkünler evi anlamındadır. Kendilerini beslemekten aciz, çaresiz ve sakat yoksulları barındırıp besleyen hayır kurumunu ifade eder. b- Darülaceze sözcüğü İstanbul’daki Darülaceze Müessesesi’nin açılmasından sonra bu kurumun özel adı olmuştur (Yıldırım, 1996: 1).

Darülaceze, yoksullara yardım etmek, dilenciliğin ortadan kaldırılmasını sağlamak, kimsesiz çocuklara bakım, barınma, eğitim vermek, hasta ve sakatlara yardım etmek, yaşlı düşkün ve güçsüzlere bakım hizmeti vermek amacıyla kurulmuştur. Görüldüğü gibi, Darülaceze gerçekte geniş kapsamlı birçok alanı kapsayan bir “sosyal hizmet kurumu” olarak kurulmuştur. Sadece yaşlılar için değildir (Sevil, 2005: 151).

2.2.6.2. İstanbul Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğü

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1999 yılında açılan Kayışdağı Darülaceze, 46.000 metrekaresi kapalı olmak üzere toplam 151.000 metrekare alan üzerine kurulmuş, Türkiye’nin en büyük bakım ve huzur evi olma özelliğini taşımaktadır. 1000 kişi kapasiteli Kayışdağı Darülaceze’de kalan vatandaşlar, fiziksel ve psikolojik durumlarına göre gruplandırılmış olup kendilerine en uygun yaşam sitesinde hizmet verilmektedir. Darülaceze sakinlerinin yaşamsal ihtiyaçlarının yanı sıra sosyokültürel ve manevi ihtiyaçları da kurum tarafından karşılanmaktadır. Kampüste yer alan spor salonu, kütüphane, sanat evi, kafeterya, doğal dinlenme alanları, hobi bahçesi ve hayvanat bahçesi gibi alanlarda da sakinlere rehabilitasyon amaçlı hizmetler verilmektedir.

Kendi bakımını gerçekleştirebilecek nitelikteki yaşlıların alıştıkları sosyal ortamlarından ve semtlerinden koparılmadan ihtiyaçlarının giderilmesi ve bakımlarının yapılması amacıyla da İstanbul’un çeşitli semtlerinde Yaşam Evleri kurulmuştur.

İstanbul Kayışdağı Darülaceze’de, bakacak kimsesi olmayan yaşlıların, yaşamlarını sağlıklı ve mutlu devam ettirebilmeleri amacıyla üretilen projeler şunlardır;

Sosyal Hayata Adaptasyon Projesi: İnsanın sosyal bir varlık olduğu gerçeğinden yola çıkarak hazırlanmış olan bu proje, yaşlıların koşulsuz memnuniyetlerinin sağlanması ve hayat standartlarının yükseltilmesi amacıyla kurum içi ve dışı sosyalleşme çalışmalarını içermektedir. Bunlara yaşlılar için doğum günü kutlamaları, piknikler, kurum içi ve kurum dışı geziler vs. örnek verilebilir.

Hayat Okulu Projesi: Yaşlıların dinlemeye değer yaşam öykülerinden ders çıkarma metodu ile gençlerin başarılı deneyimlerle geleceklerini şekillendirebilmelerine yardımcı olmanın hedeflendiği bir projedir.

Ergoterapi Mutluluk Projesi: Özellikle demans rahatsızlığı bulunan ve zihinsel engelli sakinlerin rehabilitasyonuna katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Manevi Bakım Projesi: Yaşlıların manevi eğitiminin de en az diğer eğitimler kadar önemli olduğu bilinci ile İl ve İlçe Müftülüklerinin yardımları ile her hafta müftülük tarafından gönderilen görevlilerce toplantılar düzenlenmekte, dini ve ahlaki konular işlenmektedir.

Sosyal Bakım Projesi: Yaşlı bakımında birey odaklı bakım hizmetini esas alan “sosyal bakım projesi”, kurum sosyologları tarafından yürütülmektedir. Bu proje, yaşlılara verilen hizmette her bir yaşlının birbirinden farklı olduğu bilincinin yerleşmesi ve buna bağlı olarak da her yaşlının yaşam öyküsünün, zevklerinin, hobilerinin, yemek, uyku gibi alışkanlıklarının bilinmesinin gerekliliğini vurgulaması açısından önemlidir. Buna binaen, ilgili uzmanlarla (sosyolog, psikolog, diyetisyen, sağlık personeli, hastabakıcı, doktor vb.) birlikte bir araya gelinip her yaşlı için sosyal bakım planı oluşturulmuştur. Sosyal bakım planı, iletişim, meşguliyet, günlük yaşam aktiviteleri, sosyal hayat, manevi bakım, sağlık durumu, beslenme, tuvalet ihtiyacını giderme, hareket, dinlenme ve uyuma bölümlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmayla her yaşlı için ayrı ayrı durum analizi yapılarak ihtiyaçlar belirlenmiş gerekli hizmet önerileri yapılmıştır.

Sosyal Duyarlılık: Üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan “Sosyal Duyarlılık” projesi kapsamında yürütülen ve öğrencilerin sosyal konularda gönüllü çalışmalarını desteklemeyi hedefleyen planlama, “Darülaceze Sakinlerinin Sosyal Hayata

Adaptasyonu” projesi ile birleştirilmiş ve üniversiteler tarafından gönderilen öğrenciler proje doğrultusunda çalışmaktadırlar.

Aktif Yaşlılık Programı: Düzenli egzersiz ve spor ile yaşlıların yaşam kalitelerinin ve sağlık durumlarının geliştirilmesi, yaşlanma ve yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan sorunların azaltılması amacıyla İstanbul Darülaceze Müdürlüğü, üniversitelerin Sağlık Eğitim Fakülteleri ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır (Karali, 2007: 107-110).

İstanbul Kayışdağı Darülaceze’de, bakacak kimsesi olmayan yaşlıların, yaşamlarını sağlıklı ve mutlu devam ettirebilmeleri amacıyla üretilen faaliyet alanları ise şunlardır;

Sosyal Aktivite Merkezi (Rehabilitasyon Merkezi): Darülaceze sakinlerinin sosyal rehabilitasyonu için oluşturulan el sanatları merkezinde sakinlere, el sanatları öğretmenleri tarafından müzik, örgü, çiçek, ahşap boyama, seramik gibi alanlarda dersler verilmektedir. Çalışmalar sonucu üretilen ürünler belirli periyotlarda düzenlenen kermeslerde ziyaretçilerin beğenisine sunulmaktadır.

Hobi Bahçesi Uygulamaları: Yaşlıların günlük yaşam aktivitelerinin artırılması, yaşam kalitesinin geliştirilmesi amacıyla hobi bahçesi kullanmaları özendirilmektedir.

Doğal Dinlenme Alanları: Kurum sakinlerinin boş vakitlerini geçirebilecekleri şekilde düzenlenmiş olan dinlenme alanlarında yapay dere ve çardaklar bulunmaktadır.

Hayvanat Bahçesi: Kampüs içinde oluşturulan hayvanat bahçesinde çeşitli cins hayvanlar beslenmektedir. Sakinler bu hayvanlarla zaman zaman ilgilenmektedirler.

Spor Salonu: Sakinlerin fiziki durumlarına göre kurum hekimleri gözetiminde spor aktivitelerine katılabilecekleri kapalı spor salonu mevcuttur. Burada her türlü spor aktiviteleri mevcuttur.

Sosyal Aktiviteler: Sakinlere yönelik kurum içi ve kurum dışı faaliyetler düzenlenmektedir (sinema, tiyatro, şehir içi-şehir dışı geziler, piknik organizasyonları, doğum günü kutlamaları vb.).

Sosyal Destek Programları: “Darülaceze Dostu” kavramını geliştirerek yaşlıların sosyal açıdan desteklenmesi, gençlerle kaynaştırılması özendirilmektedir.

Darülaceze Dostluğu: İnsanın sosyal bir varlık olduğu gerçeğinden hareketle “Toplumsal Duyarlılık” projesi kapsamında öğrenciler, sosyal dayanışma dernekleri, vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve bireysel gönüllülerle ortaklaşa çalışmalar yapılarak “Darülaceze Dostluğu” kavramı geliştirilmiştir.

Mukabele: Kayışdağı Darülaceze’de ramazan ayı boyunca müftülük tarafından gönderilen görevlilerce mukabele okunmaktadır. Zihinsel ve fiziksel bir engeli bulunmayan, daha çok kendine bakabilecek durumdaki sakinler mukabeleye iştirak etmektedir.

İftar Organizasyonları: Ramazan ayında zaman zaman sakinlerle Darülaceze’nin düzenlediği toplu iftarlar yapılmaktadır. Ayrıca yardımsever halk, Darülaceze’de barınan yaşlıları evlerine iftara davet etmektedir. Özellikle Darülaceze dostu yardımsever kimselerin, yaşlıları ramazanda evlerine iftara davet etmesi yaşlılar tarafından çok olumlu karşılanmakta, bir ev ortamında bir araya gelmek yaşlıların sosyal hayata adaptasyonunu güçlendirmektedir.

Cami ve Türbe Ziyaretleri: Değişik zamanlarda, fiziksel ve zihinsel olarak müsait olan sakinlerle büyük ve tarihi değere sahip olan camilere, türbelere ziyaretler düzenlenmektedir. “İstanbul, Konya, Bursa, Edirne şehirlerinin büyük ve tarihi camilerine, Eyüp Sultan Türbesine geziler yapılmıştır. Cami ve türbe ziyaretleri dışında ayrıca 2006’da bir kişi, 2007 ve 2011’de de altışar kişi umre ziyaretine gönderilmiştir.” (<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/darulaceze/Pages/AnaSayfa.aspx> 17.06.2012).

Türkiye’de yukarıda açıklanan projelerin ve aktivitelerin yürütüldüğü ve yaşlı bakımının yapıldığı başka bakımevleri de mevcuttur. Bu çalışma kapsamında özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı İstanbul Kayışdağı Darülaceze’nin ele alınmasının nedeni, bu kurumun hızla kendisini modernize ederek, Türkiye’ye yaşlı bakımı konusunda bir model sunma isteğinin olmasıdır. Gerek literatürü takip etme, gerekse yurtdışındaki örnek uygulamaları gözlemleme ve gerekse ulusal ve uluslararası konferanslara katılma yönünde kurumun önemli çabaları söz konusudur.

BÖLÜM 3: KURUM BAKIMI ALTINDAKİ YAŞLILARIN SOSYOKÜLTÜREL VE MANEVİ İHTİYAÇLARININ KARŞILANMA DÜZEYLERİ İLE İLGİLİ ALAN ARAŞTIRMASI

3.1. Araştırmanın Genel Çerçevesi

Bu bölümde araştırmanın konusu, amacı, önemi, sınırlılıkları, yöntemi, modeli, evreni ve örneklemini, uygulanması, verilerin toplanması ve analizi, değerlendirilmesi ve istatistiksel analiz hakkında gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

3.1.1. Araştırmanın Konusu

Aile işlevlerinde ve yapılarında meydana gelen değişimler yaşlı kişilerin ihtiyaçlarını arttırmış, hatta bu ihtiyaçlar kimi zaman aile dışındaki diğer kurumlar tarafından karşılanır olmuştur (Çoban, 2005: 42).

Kurumsal bakım altındaki yaşlı birey mevcut sosyal destek ağından uzaklaşmış ve çevresel faktörler değişmiştir. Yaşlı birey için aşılması gereken bazı zorluklar ortaya çıkmıştır. Çünkü yaşlılık döneminin öne çıkan özelliklerinden biri de yeni bir çevreye, ortama alışmakta ve kabullenmekte zorluk yaşamalarıdır.

Nitekim huzurevi gibi kurumlarda yaşayan yaşlıların sevdiklerinden uzak olmaları, yeni insanlarla yakın ve sıcak ilişki geliştirmede güçlükler yaşamaları, dolayısıyla sosyal desteğin yetersiz kalması sonucu psikolojik olarak sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir (Cavlak vd., 2001: 106).

Huzurevi ve bakımevleri gibi kurumlar, yaşlı bireylerin yalnızca maddi ihtiyaçlarının karşılandığı ve yaşamlarının yalnızlık çekerek sonlanmasını bekledikleri yerler olmamalıdır. Bu tür durumların ortaya çıkmasına engel olmanın ve yaşlı bireyleri olumsuz bazı düşüncelerden uzakta tutmanın yollarından birisi de onların sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasından, örneğin kendilerine haz veren serbest zaman aktiviteleri ile meşgul edilmelerinden geçmektedir.

Bu noktada araştırmanın genel amacını oluşturan kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi konusu ön plana

çıkılmaktadır. Kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alabilmesi, sosyal aktivitelere katılması, sosyal arkadaşlık ilişkileri ve hobilerinin olması, diğer bir ifadeyle sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının sürdürülebilir şekilde karşılanması onların yaşamlarını mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı halde sürdürmeleri açısından önemli yer tutmaktadır.

Örneğin özel günlerde yaşlı bireye yoğun bir ziyaretçi kitlesinin gelmesi ve etrafında kalabalık insan gruplarının olması onların bu tür ihtiyaçlarının karşılanmasında tam anlamıyla yeterli olamamaktadır. Yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alabilmesi sağlanmalıdır. Bunun için yaşlı birey ziyaretçilerini (çocuk, kardeş, yeğen, gönüllüler gibi) ihtiyaç duyduğunda da yanında görebilmelidir.

Nitekim Sarason, Levine, Basham (1983'den akt: Annak, 2005: 7) sosyal desteği bireyin ilişkilerinin niceliği ve niteliğinden çok, gereksinim duyduğu anda yardım alabileceği kişilerin var olduğu algısı olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca, her bireyin kendine özgü gereksinimleri olabileceğinden yapılacak olan kurumsal hizmetlerde birey odaklı yaklaşım benimsenmelidir. Bu bağlamda kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerle tek tek ilgilenilmeli, onların sosyokültürel ve manevi ihtiyaçları tespit edilerek bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik stratejiler geliştirilmelidir.

3.1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı kurum bakımı ve koruması altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesidir.

Bu bağlamda araştırmanın alt amaçları şunlardır;

Alt Amaçlar:

Yaşlı bireylerin sosyal arkadaşlıklardan memnuniyetleri ile kendilerini hayata bağlı hissetmeleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek.

Yaşlı bireylerin sosyal destek alabilmeleri ile kendilerini hayata bağlı hissetmeleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek.

Yaşlı bireylerin yakınları ile kurduğu sosyal ilişkilerin yoğunluğu ile bireylerin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek.

Yaşlı bireylerin manevi-dini aktivitelere katılımları ile bireylerin cinsiyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını belirlemek.

3.1.3. Araştırmanın Önemi

Kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin maddi ihtiyaçlarının karşılanmasının yanında sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının da karşılanması onların yaşamlarını huzurlu, mutlu, sağlıklı ve hayata bağlı bir şekilde sürdürebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda kurum bünyesinde yapılan yaşlı bireylerin ihtiyaçlarına yönelik uygulamaların birey odaklı yaklaşım çerçevesinde sistematik ve sürdürülebilir nitelikte olması gerekmektedir.

Nitekim geçmişte, yardıma gereksinim duyan muhtaç durumdaki bireylerin korunması ve bakımı öncelikli hedef iken, bugün bireyin yaşam kalitesinin geliştirilmesi, sağlıklı ve başarılı bir biçimde yaşlanarak, sosyal yaşama daha aktif bir biçimde katılım sağlaması ve nihayetinde iyilik halinin ilerletilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle, sosyal refah seviyesi yüksek olan ülkelerde, gereksinim içerisindeki nüfus gruplarına yönelik bakım modelleri hızlı bir biçimde gelişmekte, hizmet sunumunda öncelikli olarak bireyin tercihleri göz önünde bulundurulmaktadır (<http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=ozveri&sayfa=ov3/ov3ttrbakim>, 26.08.2012).

Bu çerçevede yapılacak araştırmada elde edilecek sonuçların ve buna yönelik ortaya konulacak önerilerin kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik faaliyetlerin niteliğinin, etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması açısından karar vericilere yol göstermesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma konusunun kapsamı açısından derinliğinin ve genişliğinin sınırlandırılması, araştırmanın verimli ve başarılı bir biçimde sonuçlanmasına ve araştırmacının kolay ve rahat çalışmasına yardımcı olmaktadır. Bu noktadan hareketle, “Kurum Bakımı

Altındaki Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyleri: İstanbul Kayışdağı Darülaceze Örneği” adlı araştırma konusu içerisinde, Darülaceze’deki yaşlıların sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarına yer verilmiştir. Bu çerçevede, Kayışdağı Darülaceze’de kalan yaşlılardan sağlığı yüz yüze anket yapmaya elverişli olan sakinler araştırma konusu için örneklem seçilmiştir. Araştırmanın anket bölümü Kayışdağı Darülaceze sakinlerinden araştırmaya katılan 60 kadın, 60 erkek olmak üzere toplam 120 katılımcının görüşleri ile sınırlandırılmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada Darülaceze’de kalan yaşlıların sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının tespiti ve bunların karşılanmasında ilgili kurumlara düşen görevlerin belirlenmesi amacıyla anket tekniği uygulanmıştır. Araştırmada yaşlının sosyokültürel ve manevi ihtiyaçları bağımlı değişken, yaşlı bireyin yaşı, cinsiyeti, sağlığı, mesleği, medeni durumu, eğitim seviyesi ve kurumda kalma süresi bağımsız değişkenler olarak belirlenmiştir.

Anket formu, değerlendirmenin kolaylığı ve tutarlılığının sağlanması için tek cevap işaretlenecek şekilde düzenlenmiştir. Aynı zamanda anket soruları, Darülaceze sakinlerinin demografik özelliklerinin belirlenmesinin amaçlandığı giriş bölümüyle birlikte 37 sorudan oluşmaktadır.

3.1.6. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İstanbul Kayışdağı Darülaceze’de kalan akıl sağlığı yerinde olan 770 yaşlı kişi oluşturmaktadır.

Bu amaçla İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kayışdağı Darülaceze kurumunda kalan ve sağlığı yüz yüze anket yapmaya elverişli 120 kişi araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir.

3.1.7. Araştırmanın Uygulanması ve Verilerin Toplanması

770 kişinin bakım ve korumasının yapıldığı Kayışdağı Darülaceze’de rastgele seçilen 120 kişi üzerinde anket uygulamak suretiyle % 15 nispetinde bir örneklem seçilmiştir.

Anket formlarını doldururken sakinlerin fiziksel sağlıklarının müsait olmaması sebebiyle anketlerin her biri birebir görüşülerek, sohbet çerçevesinde doldurulmuştur. Bu sayede sakinleri daha yakından gözlemlene, yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarını tespit etme imknına sahip olunmuştur.

Yapılan anket çalışmasına 60 kadın, 60 erkek olmak üzere toplam 120 sakin katılmıştır. Anket sonuçları teker teker ve dikkatlice okunarak, cevaplar bilgisayara yüklenmiş ve elde edilen sonuçlar sayısal ve yüzdelik tablolar halinde verilmiş olup uygun görülen yerlerde ilişki çözümlenmeleri için “ki-kare” tekniği kullanılarak araştırmanın değişkenleri arasındaki anlamlılık derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.1.8. Verilerin Değerlendirilmesi ve Uygulanan İstatistiksel Analiz

İlk etapta katılımcıların demografik özelliklerinin frekans ve yüzdelik tabloları oluşturulmuştur. Daha sonra ankette kullanılan diğer soruların frekans ve yüzdelikleri hesaplanmıştır. Çapraz tablolama ve ki-kare analiziyle değişkenlere göre anket sorularına verilen cevapların farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Araştırmada anlam düzeyi 0,05 olarak alınmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerin hepsinde SPSS 17.0 programı kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Bulguları ve Yorumlar

3.2.1. Sakinlerin Sosyo-Demografik zelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Sakinlerin Cinsiyetleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Kadın	60	50
Erkek	60	50
Toplam	120	100

Anket çalışması zihinsel ve fiziksel açıdan araştırmaya katılabilecek durumda olan “Güven” ve “Zümrüt” sitelerinde yapılmıştır. Güven sitesinde 133 kadın sakin, Zümrüt sitesinde ise 70 erkek sakin kalmaktadır. Bu sakinler içerisinden ankete katılan 120 kişiden %50’si kadın, %50’si erkektir.

Ayrıca Güven sitesinde kalan kadınların bir kısmı tekerlekli sandalyeye bağlı yaşamaktadır.

Tablo 2. Sakinlerin Yaşları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
60 yaş ve altı	24	20
61-64	17	14,2
65-69	20	16,7
70-74	21	17,5
75-79	19	15,8
80 yaş ve üstü	19	15,8
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %20'si 60 yaş veya altında iken; %17,5'i 70-74, %16,7'si 65-69, %15,8'i 75-79 yaşları arasında, %15,8'i ise 80 yaş veya üstünde, %14,2'si ise 61-64 yaş arasındadır.

Tablo 3. Sakinlerin Medeni Durumları ile İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Hiç Evlenmedi	64	53,3
Evlü	4	3,3
Dul, Boşanmış	52	43,3
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %53,3'ü hiç evlenmemiş, %43,3'ü dul veya boşanmış olup %3,3'ü ise evlidir. Sonuçlardan anlaşıldığı üzere Darülaceze'ye müracaat eden yaşlıların çoğunlukla ya hiç evlenmedikleri ya da bir şekilde (boşanmış, eşi vefat etmiş) eşlerinden ayrı kalarak yalnız yaşamak durumunda kaldıklarından bu tür kurumları tercih ettikleri düşünülmektedir.

Günümüz toplumları içinde, aile yaşamının sağladığı her türlü destek ve yardımlarla birlikte, iyi ve uzun bir yaşamın kapısını açacak tek anahtar olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Aile yaşamı, sağladığı her türlü yardım ve desteklerle, iyi ve uzun bir yaşamın temel koşuludur. Ev ve aile yaşamı, birey yaşlandıkça daha fazla yaşamın merkezi haline gelmekte, yaşamı bütünüyle içine almaktadır. Yaşlı birey için aile temel psikolojik ve toplumsal destek sistemidir (Kalınkara, 2011: 162).

Tablo 4. Sakinlerin Çocuk Sahibi Olmaları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Çocuğu Yok	92	76,5
Çocuğu Var	28	23,5
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %76,5'inin çocuğu olmayıp, %23,5'inin ise çocuğu vardır. Darülaceze sakinlerinin çocuk sahibi olma durumlarına bakıldığında önemli bir kısmının çocuğunun olmadığı görülmektedir. Sonuçlara göre düşünüldüğünde kurum bakımına ihtiyaç duyanların daha çok kimsesiz kişilerden oluştuğu düşünülmektedir.

Tablo 5. Sakinlerin Eğitim Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Okur-yazar değil	35	29,1
Okur-yazar	25	20,8
İlkokul	30	25
Ortaokul	13	10,8
Lise ve üstü	17	14,1
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin eğitim durumlarına bakıldığında %29,1'inin okur-yazar olmadığı, %25'inin ilkokul mezunu, %20,8'inin okur-yazar, %14,1'inin lise ve üstü, %10,8'inin ise ortaokul mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Sonuçlardan anlaşıldığı gibi sakinlerin eğitim durumları oldukça düşüktür. Okuma-yazma oranının bu kadar düşük olması sakinlerin geçmişte maddi yetersizlikler yaşamaları ve kız çocuklarının okutulmaması olgusu ile açıklanabilir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesinin (2001: 51) Sosyal Doku Projesi çerçevesinde 55 yaş ve üzeri yaşlılar ile yaptığı araştırmada yaşlı bireylere soru olarak yönelttiği "Eğitim Durumunuz?" sorusuna %48,7'lik en büyük yüzde ile "İlkokul" şeklinde cevap aldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 6. Sakinlerin Mesleki Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Ev Hanımı	40	33,3
Memur	7	5,8
İşçi	22	18,3
Esnaf-Tüccar	16	13,3
Serbest Meslek	29	24,1
Çiftçi	4	3,3
Mesleği Yok	1	0,8
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinler geçmiş yaşamlarında %33,3'ü ev hanımlığı, %24,1'i serbest meslek, %18,3'ü işçi, %13,3'ü esnaf-tüccar mesleğini icra ettiklerini beyan etmişlerdir.

Görüldüğü üzere kadınların önemli bir kısmı geçmiş yaşamlarında ev hanımlığı yaptığını ifade etmiştir. Bunu ikinci sırada serbest meslek takip etmektedir. Özellikle bazı sakinler geçmişte birçok işte çalıştıklarını ve işsiz kaldıklarını ifade etmiş olup, bu durumu serbest meslek olarak tanımlamışlardır.

Ayrıca meslek dağılımında ev hanımı ve serbest meslek sahibi olma durumunun ağırlıkta olmasının başlıca sebeplerinden biri de sakinlerin önemli bir kısmının eğitim durumunun düşük olması olarak gösterilebileceği düşünülmektedir.

Tablo 7. Sakinlerin Kurum Dışı Sosyal Aktivitelere Engel Fiziksel Rahatsızlıkları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Yok	77	64,2
Var	43	35,8
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %64,2'si kurum dışı sosyal aktiviteye engel herhangi bir fiziksel rahatsızlıklarının olmadığını, %35,8'i ise kurum dışı sosyal aktiviteye engel fiziksel rahatsızlıklarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Akgül (2009: 81)'ün Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmada sakinlerin %31,3'ünün romatizma, %25'inin yüksek tansiyon, %22,7'sinin kalp rahatsızlığı, %20,7'sinin ise hiçbir rahatsızlığının olmadığını ortaya koymuştur.

Özellikle kurum dışında sosyal aktiviteye engel fiziksel rahatsızlıkları bulunan sakinlerin kurum içerisinde yapabilecekleri el sanatları, sinema, internet, kütüphane vb. aktivitelere teşvik edilmelerinin onların psikolojik sağlığı açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Tablo 8. Sakinlerin Kurum Dışı Sosyal Aktivitelere Engel Psikolojik Rahatsızlıkları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Var	18	15
Yok	102	85
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %85,0'i kurum dışı sosyal aktiviteye engel psikolojik rahatsızlıklarının olmadığını, %15,0'i ise kurum dışı sosyal aktiviteye engel psikolojik rahatsızlıklarının olduğunu ifade etmişlerdir.

Sonuçlara bakıldığında sakinlerin önemli kısmında kurum dışı sosyokültürel aktivitelere engel psikolojik rahatsızlık olmadığı görülmektedir.

Akgül (2009: 81)'ün Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmaya katılan sakinlerin %34'ünün unutkanlık ve bunaltıdan, %12'sinin depresyondan, %5,3'ünün uykusuzluktan, %4,7'sinin ise korku ve iç sıkıntısından şikâyetçi olduklarını ortaya koymuştur.

Tablo 9. Sakinlerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yer İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Büyükşehir	110	91,7
İlçe-kasaba	2	1,7
Köy	8	6,7
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %91,7'si en uzun süre büyükşehirde yaşadığını ifade ederken, %6,7'si köyde, %1,7'si ise ilçe veya kasabada yaşadığını ifade etmiştir.

Sonuçlara bakıldığında Darülaceze gibi kurumlara ihtiyacın daha çok büyükşehirlerde olduğu düşünülmektedir.

Nitekim digergam bir toplum olan Türk toplumu açısından yaşlılık olgusuna bakacak olursak; rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Türkler gerek aile yapısı itibariyle ve gerekse toplum yapısı itibariyle yaşlılarını tarihin hiçbir döneminde toplumsal bir sorun olarak görmemişlerdir. Türklerde gerek İslamiyet öncesi ve gerekse İslamiyet sonrası "ata"nın kadın ya da erkek olmasına bakılmaksızın çok saygın bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Abay, 2008: 277).

Fakat, sanayileşme ve şehirleşmeye bağlı olarak geniş aileden çekirdek aileye dönüşme sürecine girilmesi, kırsal bölgelerden kentsel bölgelere göç, kadının çalışma hayatına girmesi, geleneksel kültür ve değerlerdeki değişimler yaşlıların aile içindeki eski rolünü yitirmesine sebep olmakta ve yaşlı olmak prestij sağlayan bir öge olmaktan çıkmaktadır.

Böylece günümüz Türkiye’inde de yaşlılar bir problem olarak görülmeye başlanmıştır. (Abay, 2008: 278).

Tablo 10. Sakinlerin Darülaceze’ye Gelmeden Önce Kimlerle Yaşadıkları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Yalnız	76	61,7
Eşimle	6	5
Çocuklarımla	6	5
Kardeşlerimle	19	15,8
Akrabalarımla	14	17,7
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %61,7’sinin Darülaceze’ye gelmeden önce yalnız yaşadığı, %17,7’sinin akrabalarıyla, %15,8’inin kardeşleriyle, %5’inin çocuklarıyla ve %5’inin eşiyle birlikte yaşadığı anlaşılmaktadır.

Sonuçlar değerlendirildiğinde sakinlerin Darülaceze’ye müracaat etme nedenleri arasında yaşlı bireyin geçmişte düzenli bir aile kuramaması veya bir takım sebeplerle aile bütünlüğünü sağlayamaması sonucunda yalnız kalmaları ön plana çıkmaktadır. Bunun dışında akrabalık ve komşuluk bağlarının sürdürülememesinden dolayı zamanla bu bağların kopması sonucunda yaşlı bireylerin kimsesiz ve muhtaç duruma düştükleri düşünülmektedir. Yapılan görüşmelerde Darülaceze’ye gelmeden önce yalnız yaşadığını ifade eden sakinlerden bazıları geçmişte yaşamlarını mekânsız bir şekilde otoparklarda, hastane çevrelerinde, sokaklarda ve cami altlarında sürdürdüklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 11. Sakinlerin Ne Kadar Zamandır Darülaceze’de Kaldıklarıyla İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
1 yıldan az	27	22,5
1-5 yıl arası	44	36,6
6-10 yıl arası	41	34,1
10 yıldan fazla	8	6,6
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %36,6’sı 1-5 yıl, %34,1’i 6-10 yıl arası zamandır, %22,5’inin 1 yıldan az süredir, %6,6’lık kısmının ise 10 yıldan daha fazla zamandır Darülaceze’de kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 12. Sakinlerin Aylık Gelir Durumlarıyla İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Aylık Geliri Yok	28	23,3
250 TL'den az	41	34,1
250-750 TL arası	23	19,1
751-1.250 TL arası	26	21,6
1.251-1.750 TL arası	2	1,6
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %34,1'inin aylık gelirinin 250 TL'den az olduğu, %23,3'ünün aylık gelirinin olmadığı, %21,6'sının 751-1.250 TL arasında olduğu, %19,1'inin aylık gelirinin 250-750 TL arasında olduğu, %1,6'sının ise 1.251-1.750 TL arasında olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuçlar değerlendirildiğinde Darülaceze sakinlerinin büyük çoğunluğunun ekonomik açıdan yoksun ve yardıma muhtaç kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Tablo 13. Sakinlerin Sosyal Güvence Durumlarıyla İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Genel Sağlık Sigortası	73	60,8
Emekli Sandığı	15	12,5
SSK	27	22,5
Bağ-Kur	5	4,1
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin sosyal güvencelerinin %60,8'inin Genel Sağlık Sigortası, %22,5'inin SSK, %12,5'inin Emekli Sandığı ve %4,1'inin Bağ-Kur olduğu anlaşılmaktadır.

Genel Sağlık Sigortası, sosyal güvenceye sahip olmayan vatandaşlara devlet tarafından sağlanan sosyal güvence olarak tanımlanmaktadır.

Sonuçlar değerlendirildiğinde Darülaceze'deki yaşlıların birçoğunun geçmişte sosyal güvencesi olmayan yerlerde çalıştıkları ve yaşlı ve muhtaç duruma düşmelerinden sonra ise devlet tarafından sağlanan Genel Sağlık Sigortasına geçtikleri anlaşılmaktadır.

3.2.2. Sakinlerin Darülaceze Algıları ve Psikolojik Durumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 14. Darülaceze Sakinlerinin Sağlık, Giyim, Beslenme vb. Maddi İhtiyaçlarının Karşılanması İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	115	95,8
Bazen	4	3,3
Hayır	1	0,8
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %95,8'i maddi ihtiyaçlarının karşılandığını, %3,3'ü bazen karşılandığını, %0,8'i ise karşılanmadığını ifade etmişlerdir.

Sonuçlara bakıldığında Darülaceze'deki yaşlı bireylerin zorunlu olan maddi ihtiyaçlarının yeterli düzeyde karşılandığı anlaşılmaktadır.

Tablo 15. Darülaceze Sakinlerinin Sevgi ve İlgili İhtiyaçlarının Karşılanması İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	67	56,3
Bazen	23	18,5
Hayır	30	25,2
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %56,3'ü sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının karşılandığını, %25,2'i karşılanmadığını, %18,5'i ise bazen karşılandığını ifade etmişlerdir.

İnsan diğer insanlarla bir arada yaşamak, onları sevmek ve onlar tarafından sevilme ister. Sevme ve sevilmenin olmadığı yer kişiye sıkıntı verir, onu rahatsız eder. Sürekli sevgi arayışı içinde olan insan, bunu bulabileceği gruplar arayacak ve onların içinde yaşayacaktır. Sevip sevilebileceği aile, arkadaş, iş, millet vs. gibi ortamlar arayacaktır (Yıldırım ve Yıldırım, 2008: 20). Bunun sağlanabilmesinde kişiye sağlanan sosyal destek oldukça önemlidir.

Nitekim “Yaygın olarak kabul gören tanıma göre sosyal destek, ‘kişinin sevildiğine, değer verildiğine, önemsendiğine ve karşılıklı yükümlülüklerin olduğu bir sosyal ağın üyesi olduğuna inanmasını sağlayan bilgidir” (Cobb, 1976'dan akt: Danışman-Gökler 2011: 70).

Ayrıca sakinlerden bazıları hasta bakıcı, hemşire, psikolog gibi personellerin kendilerine sevgi ve ilgi gösterdiğini ifade etmişlerdir.

Tablo 16. Darülaceze Sakinlerinin Sosyal Arkadaşlık İlişkilerinden Memnuniyetleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	57	46,2
Bazen	32	27,4
Hayır	31	26,5
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %46,2'si Darülaceze'deki sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnun olduğunu, %27,4'ü bazen memnun olduğunu, %26,5'i ise memnun olmadığını ifade etmiştir.

Cohen ve Wills (1985'den akt: Annak, 2005: 11) sosyal arkadaşlıkları diğerleriyle boş zamanlarını geçirme ve eğlence aktivitelerinde bulunma olarak açıklamıştır. Sosyal arkadaşlıklar, diğerleriyle yakın ilişki kurma ve temas-ilişki ihtiyacını giderir, stresi azaltabilir. Problemleriyle ilgili olarak kaygılanan bireylerin dikkatlerini başka yöne çekmeye yardımcı olabilir ya da pozitif ortamın etkisiyle bu problemlerle baş etmeyi kolaylaştırabilir.

Kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin aktiviteler yoluyla yakın sosyal arkadaşlık ilişkileri kurmaları kendilerini iyi hissetmelerini sağlamakta olup, ihtiyaç hissettiklerinde onlarla sırlarını paylaşmalarının üzerlerindeki stresi azaltmada önemli katkılar sağladığı düşünülmektedir.

Tablo 17. Darülaceze Sakinlerinin İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	37	33,3
Bazen	13	11,7
Hayır	70	55
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinler "İhtiyaç hissettiğinizde sosyal destek bulabiliyor musunuz?" sorusuna %33,3'evet, %55'hayır, %11,7'si ise bazen cevabını vermiştir.

Sosyal destek ihtiyaçlarının kimler tarafından karşılandığı konusunda sakinlerin bazıları yakın arkadaşlarından bu desteği gördüklerini ifade etmişlerdir. Bazı sakinler de sosyal destek sağlamada kimseye ihtiyaçlarının olmadığını, kendi kendilerine yetebildiklerini ifade etmişlerdir.

Sonuçlardan anlaşıldığı üzere yaşlı bireye gereksinim duyduğunda kurum tarafından veya akrabası, komşusu ve arkadaşı tarafından sosyal destek sağlanmasının yaşlı bireyin mutlu ve huzurlu bir hayat sürdürmesinde önemli yer tuttuğu düşünülmektedir.

Tablo 18. Sakinlerin Darülaceze'ye Bağlılık Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Kendi Evim Gibi Hissediyorum	65	54,2
Mecburen Kalıyorum	43	35,8
İsteyerek Kalmıyorum	12	10
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %54,2'si Darülaceze'yi evi gibi gördüğünü, %35,8'i mecburen kaldığını, %10'u ise isteyerek kalmadığını ifade etmiştir.

Bazı sakinler izne çıktıklarında Darülaceze'ye özlem duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonucun ortaya çıkmasında yaşlı bireylerin geçmiş yaşantılarıyla bugünkü yaşantıları arasında karşılaştırma yapmalarının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Tablo 19. Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılık Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	74	61,7
Bazen	27	22,5
Hayır	19	15,8
Toplam	120	100

“Kendinizi hayata bağlı hissediyor musunuz?” sorusuna sakinlerin %61,7'si evet, %22,5'i bazen, %15,8'i ise hayır cevabını vermiştir.

Akgül (2009: 91)'un Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmada sakinlere yönelttiği “Kendinizi değerli ve hayata bağlı hissediyor musunuz?” sorusuna sakinlerin %62'sinin Evet, %32,7'sinin Bazen, %5,3'ünün ise Hayır şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 20. Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılıkları İle Sosyal Arkadaşlık İlişkilerinden Memnuniyetleri Arasındaki Çapraz İlişki

		Hayata Bağlı Hissetme				Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Arkadaşlık Memnuniyeti	Evet	N	42	8	4	54
		%	77,8%	14,8%	7,4%	100%
	Bazen	N	17	8	7	32
		%	53,1%	25%	21,9%	100%
	Hayır	N	15	8	8	31
		%	48,4%	25,8%	25,8%	100%
Toplam		N	74	24	19	117
		%	63,2%	20,5%	16,2%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,041 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğu için yaşlı bireyin Darülaceze'deki sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnun olmasıyla kendisini hayata bağlı hissetmesi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Darülaceze'deki sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnun olan sakinlerin %77,8'i aynı zamanda kendilerini hayata bağlı hissetmektedirler.

Nitekim duygusal destek, bireyin sorunları ve bakım verenlerle ilgili problemler hakkında konuşmayı içerir. Bunlarla birlikte diğer bireyleri ziyaret etme ve sosyal aktivitelere katılma gibi “sosyal arkadaşlar” sosyal destek sağlamada oldukça önemlidir (Kalınkara, 2011: 162).

Tablo 21. Darülaceze Sakinlerinin Hayata Bağlılıkları İle İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri Arasındaki Çapraz İlişki

		Hayata Bağlı Hissetme				Toplam
			Evet	Bazen	Hayır	
Sosyal Destek	Evet	N	31	2	4	37
		%	83,8%	5,4%	10,8%	100%
	Bazen	N	7	3	3	13
		%	53,8%	23,1%	23,1%	100%
	Hayır	N	32	19	10	61
		%	52,5%	31,1%	16,4%	100%
Toplam		N	70	24	17	111
		%	63,1%	21,6%	15,3%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,018 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğundan yaşlı bireyin ihtiyaç hissettiğinde sosyal destek alabilmesi ile kendisini hayata bağlı hissetmesi arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Sonuçlara bakıldığında yaşlı bireylerden ihtiyaç hissettiği anda sosyal destek alabilenlerin %83,8'i aynı zamanda kendilerini hayata bağlı hissetmektedirler.

Durgun (1999: 89) tarafından İstanbul Darülaceze Kurumu ve Etiler Emekli Sandığı Dinlenme ve Bakım Evinde kalan yaşlılar üzerinde yapılan araştırma sonucunda yaşlı katılımcılara sorulan “Bu ortamda eksikliğini hissettiğiniz en önemli şeyler nelerdir?” sorusuna %44'ü sosyal danışman olmaması, yani sorunları ile başbaşa kaldıklarını çözüm bulamadıklarını ifade ettikleri anlaşılmaktadır.

Nitekim huzurevinde kalan yaşlılar için sosyal destek yalnızca dışarıdan bilgi, kaynak ya da yardım alma işi değil, aynı zamanda manevi destek alma, bir yere ait olma duygusunu hissetme, insanlarla ilişki kurarak kendi farkındalığında olma durumlarını da içine almalıdır. Yakın arkadaşlardan ve oda arkadaşlarından alınan sosyal desteğin yaşam kalitesini belirleyen önemli bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur (Aller ve Coeling 1995'den akt: Yazgan vd., 2006: 143-149).

Tablo 22. Darülaceze Sakinlerinin Hayatı Anlamlı ve Değerli Bulmaları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	103	85,8
Bazen	9	7,5
Hayır	8	6,7
Toplam	120	100

“Sizce hayat anlamlı ve değerli mi?” sorusuna ankete katılan sakinlerin %85,8'i evet %7,5'i bazen, %6,7'si ise hayır cevabını vermişlerdir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2001: 32) Sosyal Doku Projesi çerçevesinde 55 yaş ve üzeri yaşlı bireyler ile yaptığı araştırmada soru olarak yönelttiği “Sizce hayatı anlamlı kılan en önemli şey nedir?” sorusuna yaşlı bireylerin %26,2'lik en büyük yüzde ile “sağlık” %14,7'lik yüzde ile “Kimseye muhtaç olmadan yaşamak insanca yaşamak” şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 23. Darülaceze Sakinlerinin Hayatı Anlamlı ve Değerli Bulmaları İle İhtiyaç Hissettiklerinde Sosyal Destek Alabilmeleri Arasındaki Çapraz İlişki

		Hayat Anlamlı ve Değerli mi?			Toplam	
		Evet	Bazen	Hayır		
Sosyal Destek	Evet	N	37	0	0	37
		%	100%	0%	0%	100%
	Bazen	N	9	3	1	13
		%	69,2%	23,1%	7,7%	100%
	Hayır	N	50	5	6	61
		%	82%	8,2%	9,8%	100%
Toplam		N	96	8	7	111
		%	86,5%	7,2%	6,3%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,016 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğundan yaşlı bireyin ihtiyaç hissettiğinde sosyal destek görmesi ile hayatı anlamlı ve değerli bulması arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

Sakinlerden ihtiyaç hissettiğinde sosyal destek alabiliyorum diyenlerin tamamı aynı zamanda hayatı anlamlı ve değerli gördüklerini ifade etmişlerdir.

Nitekim Sarason, Levine, Basham (1983'den akt: Annak, 2005: 7) sosyal desteği bireyin ilişkilerinin niceliği ve niteliğinden çok, gereksinim duyduğu anda yardım alabileceği kişilerin var olduğu algısı olarak belirtmişlerdir.

Tablo 24. Darülaceze Sakinlerinin Hüzünlendikleri ve Ümitsizliğe Düştikleri Anları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	34	29,3
Bazen	62	50
Hayır	24	20,7
Toplam	120	100

“Hüzünlendiğiniz, ümitsizliğe düştüğünüz anlar olur mu?” sorusuna ankete katılan sakınlerin %50'si bazen, %29,3'ü evet, %20,7'si ise hayır cevabını vermiştir.

Sonuçlar değerlendirildiğinde Darülaceze sakınlerinin büyük çoğunluğunun -ara sıra da olsa- hüzün ve ümitsizlik gibi olumsuz duygulara kapıldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 25. Darülaceze Sakinlerinin Yalnızlık Hissine Kapılma Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	37	31,1
Bazen	35	29,4
Hayır	48	39,5
Toplam	120	100

“Yalnızlık hissine kapıldığınız olur mu?” sorusuna ankete katılan sakinlerin %39’5’i hayır, %31,1’i evet, %29,4’ü ise bazen cevabını vermişlerdir. Sonuçlara bakıldığında sakinlerin %60,5’inin yalnızlık hissine kapıldığı açıkça görülmektedir.

Bunun dışında sakinlerden bazıları yalnız kalmaktan hoşlandığını, bazıları ise Darülaceze gibi kalabalık insan gruplarının olduğu yerlerde insanın kendisini yalnız hissetmemesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Durgun (1999: 87)’un İstanbul Darülaceze Kurumu ve Etiler Emekli Sandığı Dinlenme ve Bakım Evinde kalan yaşlılar üzerinde yaptığı araştırma sonucunda yaşlı katılımcıların %69’unun yalnızlık duygusunu üstlerinden atamadıklarını ortaya koymuştur.

Sonuçlara bakıldığında Darülaceze gibi kurumlarda etraflarında kalabalık insan gruplarının olmasına rağmen yaşlı bireylerin kendilerini yalnız hissettikleri anlaşılmaktadır. Sakinlerin yalnızlık hissine kapılmamaları için asıl önemli olanın nicelikten çok nitelikli beraberliklerin olması gerektiği düşünülmektedir.

3.2.3. Sakinlerin Yakınlarıyla Olan İlişkileri İle İlgili Bulgular.

Tablo 26. Çocukları Olan Darülaceze Sakinlerinin Onlar Tarafından Ziyaret Edilme Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	12	42,8
Hayır	16	57,1
Toplam	28	100

“Çocuklarınız sizi ziyaret ediyor mu?” sorusuna sakinlerin 57,1’i hayır, %42,8’i ise evet cevabını vermiştir. Sakinlerin büyük çoğunluğu çocukları tarafından ziyaret edilmemektedir.

Akgül (2009: 93)'ün Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmada sakinlerin hayata bağlılıklarıyla çocuklarının ziyareti arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada çocukları hiç ziyaret etmeyenler kendilerini değerli bulmamaktadır. Çocukları ziyaret edenlerin %34'ü kendilerini değerli bulmakta iken, çocukları ziyaret edipte kendisini değerli bulmayan hiç kimse yoktur.

Tablo 27. Darülaceze Sakinlerinin Yakınları ve Akrabaları Tarafından Ziyaret Edilme Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	77	64,1
Hayır	43	35,8
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerden %64,1'i yakınları tarafından ziyaret edildiklerini, %35,8'i ise ziyaret edilmediklerini ifade etmişlerdir.

Akgül (2009: 93)'ün Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmada sakinlerin hayata bağlılıklarıyla yakınlarının ziyareti arasında bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre yakınları ziyaret etmeyenler kendilerini değerli bulmamaktadırlar. Yakınları ziyaret edenler ise kendilerini değerli hissetmektedirler.

Yapılan görüşmelerde sakinlerden bir kısmı Darülaceze'de kaldıklarından yakınlarının haberdar olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 28. Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Yakınları ve Akrabaları Tarafından Ziyaret Edilme Durumları Arasındaki Çapraz İlişki

			Cinsiyeti		Toplam
			Kadın	Erkek	
Yakınların Ziyareti	Evet	N	47	30	77
		%	61%	39%	100%
	Hayır	N	13	30	43
		%	30,2%	69,8%	100%
Toplam		N	60	60	120
		%	50%	50%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,001 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğu için yakın ve akrabaları tarafından ziyaret edilme sıklıkları açısından kadın ve erkek sakinler farklılık göstermektedir. Kadın sakinlerde

%61 gibi büyük bir kısım yakın ve akrabaları tarafından ziyaret edilmekle beraber erkek sakinlerde bu oran %39'dur.

3.2.4. Sakinlerin Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarına İlişkin Bulgular

Tablo 29. Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılma Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	45	37,5
Bazen	13	10,8
Hayır	62	51,7
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %51,7'si sosyal etkinliklere katılmadığını, %37,5'i sosyal etkinliklere katıldıklarını, %10,8'i ise sosyal etkinliklere bazen katıldığını ifade etmişlerdir.

Sosyal etkinliklere katılımı ile ilgili olarak sakinlerden bazıları "her şeye doyduklarını, canlarının bir şey istemediğini" ifade etmişlerdir.

Akgül (2009: 102)'ün Kayışdağı Darülaceze'de yaptığı araştırmada sakinlere yönelttiği "Katıldığınız sosyal etkinlikler hangileri?" sorusuna sakinlerin %50'sinin şehir içi ve şehir dışı geziler, %29,7'sinin ise sinema ve tiyatro şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 30. Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Sağlık Problemleri	35	55,6
Katılmak İstemiyor	25	39,7
Diğer	3	4,8
Toplam	63	100

Sosyal etkinliklere katılmayan sakinlerden %55,6'sı sağlık problemleri nedeniyle katılmadığını, %39,7'si ise katılmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 31. Darülaceze Sakinlerinin Gezi, Piknik vb. Sosyal Etkinliklere Katılmaları Sonrasında Yaşadıkları Hisleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Kendimi Mutlu Hissediyorum	29	55,8
Sıkıntılarımı Unutuyorum	4	7,7
Boş Zamanımı Değerlendiriyorum	5	9,6
Değişiklik, Farklı Bir Ortam Oluyor	14	26,9
Toplam	52	100

Sosyal etkinliklere katılan sakinlerden %55,8'i kendilerini etkinlik sonrasında mutlu hissettiklerini, %26,9'u değişiklik, farklı bir ortam olduğunu, %9,6'sı boş zamanlarını değerlendirmiş olduklarını, %7,7'si ise sıkıntılarını unuttuklarını ifade etmişlerdir.

Nitekim etkinlik kuramının çıkış amacı genel çerçevede, yaşlı bireyin hayatını sürdürürken yaşamdan zevk almasını sağlayan ve olumlu bir benlik algısını sürdürmesine imkân veren sosyal etkinliklerin önemi üzerinde durmaktadır (Durak, 2012: 280).

Tablo 32. Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Sosyal Etkinliklere Katılma Durumları Arasındaki Çapraz İlişki

		Cinsiyeti			Toplam
			Kadın	Erkek	
Sosyal Etkinliklere Katılım	Evet	N	18	27	45
		%	40%	60%	100%
	Bazen	N	4	9	13
		%	30,8%	69,2%	100%
	Hayır	N	38	24	62
		%	61,3%	38,7%	100%
Toplam		N	60	60	120
		%	50%	50%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,032 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğu için sosyal etkinliklere katılım kadın ve erkek sakinlerde farklılık göstermektedir. Sosyal etkinliklere erkek sakinlerden %60 gibi büyük bir kısım katılıyorum derken, kadın sakinlerde ise bu oran %42,90'dır.

Tabloyu değerlendirdiğimizde erkek sakinlerin sosyal etkinliklere daha fazla rağbet gösterdikleri anlaşılmakla beraber, kadın sakinlerin önemli bir kısmının fiziksel engelli

olması ve bundan dolayı sosyal etkinliklere katılmada zorlandıkları düşünüldüğünde bu sonucun beklenebilir olduğu düşünülmektedir.

Tablo 33. Darülaceze Sakinlerinin Kurum Bünyesinde Verilen El Sanatları Kurslarına Katılma Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	11	9,2
Bazen	3	2,5
Hayır	106	88,3
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerin %88,3'ü kurslara katılmadığını, %9,2'si kurslara katıldığını, %2,5'i ise kurslara bazen katıldığını ifade etmişlerdir.

Sonuçlara bakıldığında Darülaceze sakinlerinin el sanatları kurslarına fazla rağbet göstermedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 34. Darülaceze Sakinlerinin El Sanatları Kurslarına Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Sağlık Problemleri	43	40,2
Katılmak İstemiyorum	55	51,4
Diğer	9	8,4
Toplam	120	100

Darülaceze'de verilen kurslara sakinlerin %51,4'ü katılmak istemediklerini, %40,2'si sağlık problemleri nedeniyle katılamadıklarını ifade etmişlerdir.

Kurslara katılmayan sakinlerden bazıları kendilerinin zaten örgü vb. aktiviteleri kendi kendilerine yaptıklarını, bu yüzden kurslara katılmak istemediklerini, bazıları da kurslarda üretecekleri ürünlerden maddi gelir sağlamaları halinde ancak katılabileceklerini ifade etmişlerdir.

Bu bağlamda Darülaceze sakinlerinin el sanatları kurslarına katılımlarının artırılması için kurum tarafından teşvik edici bir takım uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 35. Darülaceze Sakinlerinin Spor ve Egzersiz Faaliyetlerine Katılma Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	52	43,7
Bazen	14	11,8
Hayır	54	44,5
Toplam	120	100

Ankete katılan sakinlerden %44,5'i spor faaliyetlerine katılmadıklarını, %43,7'si spor faaliyetlerine katıldıklarını, %11,8'i ise spor faaliyetlerine bazen katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Ancak şunu da belirtelim ki spora katılmayan bazı sakinler sporu kendi kendilerine yaptıklarını, örneğin bol bol yürüyüş yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Tufan (2012)'nin yaptığı araştırmada yaşlı bireylere yönelttiği “yaptıkları sporlar” sorusuna yaşlı bireylerin %65,8'inin “yürüyüş”, %23,5'inin ise “jimnastik” şeklinde cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Bu bağlamda Darülaceze sakinlerinin spor ve egzersiz faaliyetlerine katılımlarının artırılması için kurum tarafından teşvik edici bir takım uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 36. Darülaceze Sakinlerinin Spor ve Egzersiz Faaliyetlerine Katılmama Sebepleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Sağlık Problemleri	30	54,5
Katılmak İstemiyorum	19	34,5
Diğer	6	10,9
Toplam	55	100

Spor faaliyetlerine katılmayan sakinlerden %54,5'i sağlık problemlerinden dolayı katılmadıklarını, %34,5'i ise katılmak istemediklerini ifade etmişlerdir.

Sonuçlar değerlendirildiğinde spor ve egzersiz faaliyetlerine katılmayan sakinlerin, aslında bu faaliyetlere katılmak istedikleri fakat sağlık durumlarının buna elverişli olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 37. Darülaceze Sakinlerinin Spor ve Egzersiz Faaliyetlerine Katıldıktan Sonra Yaşadıkları Hisleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Sağlıklı Hissediyorum	29	45,3
Rahat ve Huzurlu Hissediyorum	11	17,2
Mutlu Hissediyorum	3	4,7
Diñç ve Hareketli Oluyorum	14	21,9
Diğçer	7	11
Toplam	64	100

“Spor faaliyetlerine katıldıktan sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?” sorusuna sakinlerin %45,3’ü sağlıklı hissettiğini, %21,9’u daha diñç ve hareketli hissettiğini, %17,2’si ise rahat ve huzurlu hissettiğini ifade etmiştir.

Nitekim yaşlılıkta yaşam kalitesini artırmak bakımından serbest zaman etkinlikleri çerçevesinde yaşlıların spor faaliyetlerini de ihmal etmemeleri gerekir. Yaşlılıkta bedende meydana gelen deformasyonları azaltmak ve kasları kuvvetlendirmek adına yaşlı bireyin yaşına ve sağlık durumuna uygun spor faaliyetlerini düzenli olarak yapması yaşlıya oldukça faydası olan bir durumdur. Spor yapan yaşlıların yaşama güler yüzle baktıkları ve mutlu oldukları bilinmektedir (Görgün-Baran, 2012: 5).

Tablo 38. Darülaceze Sakinlerinin Manevi ve Dini Etkinliklere Katılma Durumları İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Evet	84	70
Bazen	16	13,3
Hayır	20	16,7
Toplam	120	100

“Manevi-dini etkinliklere katılıyor musunuz?” sorusuna ankete katılan sakinlerden %70’i evet, %16,7’si hayır, %13,3’ü ise bazen cevabını vermiştir. Sonuçlara bakıldığında Darülaceze sakinleri manevi-dini etkinliklere oldukça yoğun rağbet göstermektedir.

Akgül (2009: 88)’ün Kayışdağı Darülaceze’de yaptığı araştırmada sakinlere yönelttiği “Yaşlanmayla Birlikte Dine Olan İlginizde Bir Değışim Oldu mu?” sorusuna sakinlerin %48’inin “Dine İlgim Arttı.”, %47,3’ünün ise “Bir Değışim Olmadı.” şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Yine aynı araştırmada “Sizi Hayata Bağlayan Manevi G Nedir?” sorusuna sakinlerin %44,7’sinin “Dua ve İbadetler”, %28,7’sinin “Sevgi, İlgisi ve Őefkat” ve %26,7’sinin de “Sabır” Şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Tablo 39. Darlanceze Sakinlerinin Manevi ve Dini Etkinliklere Katılmaları Sonrasında Yaşadıkları Hisleri İle İlgili Dağılım

	Adet	Yüzde %
Rahat ve Huzurlu Hissediyorum	80	83,3
Bilgi Ediniyorum	3	3,1
Yalnızlık Korkusu Gidiyor	3	3,1
Diğer	10	10,4
Toplam	96	100

Manevi-dini etkinliklere katılan sakinlerin %83,3’ gibi önemli bir kısmını kendilerini etkinlik sonrasında rahat ve huzurlu hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Akgül (2009: 84)’n Kayışdağı Darlanceze’de yaptığı araştırmada sakinlere yönelttiği “Dini inançlarının hayatlarını nasıl etkilediği?” sorusuna sakinlerin %67,3’ünün “Hayatımı daha anlamlı kılıyor.” %32,7’sinin ise “Dini inançlarım yaşantımı etkilemiyor.” Şeklinde cevap verdiklerini ortaya koymuştur.

Yine aynı araştırmada “Dua ve ibadetler size manevi açıdan g kazandırıyor mu?” sorusuna sakinlerin %96,7’sinin evet Şeklinde cevaplandırıldığını ortaya koymuştur.

Hayatın ilerleyen dönemlerinde bedensel zayıflık ve bireysel hayatta olumsuzlukların yaşanması genel olarak tüm insanlık için geçerlidir. Pek çok din ve ruhanî gelenek, insanın beden ve ruhtan meydana geldiği gerçeğini önemle vurgular. Yaşın ilerlemesi sonucu bedensel g azalmasının ortaya çıkması söz konusu olmakla birlikte ruh, önceki yapısını koruyabilmektedir. Psikolojik ve sosyolojik araştırmalar din inancın hayatın son ikinci yarısında kuvvetli bir g olabileceği gerçeğini ortaya koymaktadır. Din, yaşlılık döneminde birey için, önceki hayatına oranla daha anlamlı gelmektedir. Yaşlıların din inancın temel gerçeklerini benimsemede güçlü bir görüş ve bakış açısı olduğu söylenebilir. Din inancın yaşlıların hayatlarında, ölüm korkusunu hafifletme, arkadaşlık temin etme, din etkinliklere içten bir kabul gösterme, yoksulluk, acı, keder durumlarında uyum sağlamada yardımcı olma, cesaretsizlik ve kriz anlarında destek verme ve ihtiyaç durumunda ona yardım etme gibi konularda pek çok faydalarının olduğu söylenebilir. Din inanç ve etkinlikler stresli olaylara ve ruhsal bunalımlara karşı

tampon vazifesi görmekte, duygusal boşluğun doldurulmasında ve güven ihtiyacının karşılanmasında bir dayanak teşkil etmektedir (Köse vd., 2006: 1).

Tablo 40. Darülaceze Sakinlerinin Cinsiyeti İle Manevi ve Dini Etkinliklere Katılma Durumları Arasındaki Çapraz İlişki

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Manevi-dini Etkinliklere Katılım	Evet	N	48	36	84
		%	57,1%	42,9%	100%
	Bazen	N	8	8	16
		%	50%	50%	100%
	Hayır	N	4	16	20
		%	20%	80%	100%
Toplam		N	60	60	120
		%	50%	50%	100%

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde anlamlılık düzeyi 0,012 olarak tespit edilmiş olup bu değer 0,05'ten küçük olduğu için manevi-dini etkinliklere katılım kadın ve erkek sakinlerde farklılık göstermektedir. Manevi-dini etkinliklere kadınların %57,1 gibi büyük bir kısım katılıyorum derken, erkeklerde ise bu oran %42,9'dur.

Tabloyu değerlendirdiğimizde manevi-dini etkinliklere kadın sakinlerin daha fazla rağbet gösterdikleri anlaşılmaktadır.

3.3. Araştırmanın Sonuçları

Çalışmada kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının nelerden oluştuğunun ortaya konulması ve bu çerçevede yapılan araştırmada yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alabilmesi, sosyal aktivitelere katılması, sosyal arkadaşlık ilişkilerinde bulunması ve hobilerinin olmasının yaşamlarını mutlu, huzurlu, sağlıklı ve hayata bağlı bir şekilde sürdürebilmelerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. İstanbul Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğü'nde bulunan ve sağlığı yüz yüze anket yapmaya elverişli yaşlı bireylerle anket çalışması yapılmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre şunları söylemek mümkündür;

Yaşlı bireylerin %53,3 gibi çoğunluk kısmını hiç evlenmeyenler oluşturmaktadır. Eşi ölmüş veya boşanmışlar ise %43,3'ünü oluşturmaktadır. Evliler ise %3,3 ile daha sonra gelmektedir.

Sakinlerin %76,5 gibi büyük çoğunluğunun çocuğu yoktur. İstanbul Darülaceze Müdürlüğü'ne kabul şartlarından biri de bakmakla yükümlü kimsesinin olmaması gerektiğidir. Bakmakla yükümlü kimsesi olmasına rağmen bakmıyor veya bakamıyorsa gerekli hukuki işlem başlatıldıktan sonra Darülaceze'ye kabul edilebilirler.

Sakinlerin %49,9 gibi büyük bir kısmı okula gitmemiş olup bunlardan %20'8'lik kısmı okuma yazma bilmektedir. İkinci sırada %25'lik oranla ilkokul mezunları gelmektedir. Bu sonuçlar Darülaceze'de kalan sakinlerin eğitim düzeyinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Sakinlerin eğitim düzeyinin düşük olması geçmişte kız çocuklarının okutulmaması veya ekonomik durumlarının düşük olmasıyla açıklanabilir.

Araştırma sonuçlarına göre Darülaceze'deki kadın sakinlerin çoğunluğu geçmiş yaşamında ev hanımlığı, erkek sakinlerin çoğunluğu ise serbest meslek icra ettiklerini ifade etmişlerdir. Bazı sakinlerin geçmiş yaşamlarında serbest meslek icra ettiklerini ifade etmelerinin sebebinin işsiz oldukları dönemlerde yaptıkları günübirlik işleri de serbest meslek olarak nitelendirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sakinlerin %85 gibi büyük bir çoğunluğunun kurum dışı sosyal aktiviteye engel psikolojik rahatsızlığının olmadığı tespit edilmiştir.

Sakinlerin %64,1 gibi büyük çoğunluğunun kurum dışı sosyal aktiviteye engel fiziki rahatsızlığının olmadığı tespit edilmiştir.

Sakinlerin aylık gelirlerine baktığımızda %34,1'inin 250 TL'den az, %23,3'ünün ise aylık gelirinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu sonuçtan anlaşıldığı gibi Darülaceze'deki sakinlerin ekonomik açıdan düşük gelire sahip ve fakir durumda oldukları anlaşılmaktadır.

Sosyal güvenceye sahip olmaları açısından sakinlerin %60,8'i gibi büyük bir kısmı Genel Sağlık Sigortası, %22,5'i SSK, %12,5'i Emekli Sandığı, %4,1'i ise Bağ-Kur'dan faydalanmaktadır. Genel sağlık sigortası hiçbir sosyal güvenceye sahip olmayan vatandaşlara devlet tarafından sağlanan sosyal güvence olarak tanımlanmaktadır.

Sakinlerin %61,7'si gibi büyük çoğunluğunun Darülaceze'ye gelmeden önce yalnız yaşadığı anlaşılmaktadır. Yapılan görüşmelerde Darülaceze'ye gelmeden önce yalnız yaşadığını ifade eden bazı sakinlerin mekânsın bir halde otoparklarda, hastane bahçesinde, cami altında veya sokaklarda hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır.

Bu saptamalara göre düşünüldüğünde Darülaceze'deki yaşlı bireylerin kurum bakımı ve koruması altına girmelerinin altında yatan sebebin başında yalnızlık ve sosyal, ekonomik ve demografik açıdan kötü durumda olmaları gelmektedir.

Sakinlerin %95,8'i gibi büyük çoğunluğunun Darülaceze'de maddi ihtiyaçlarının karşılandığını düşündükleri tespit edilmiştir.

Sakinlerin %61,7'lik çoğunluğunun kendilerini hayata bağlı hissettikleri tespit edilmiştir.

Sakinlerin %85,8'lik büyük çoğunluğunun hayatı anlamlı ve değerli buldukları tespit edilmiştir.

Sakinlerin %54,2'sinin Darülaceze'yi evi gibi gördükleri, %35,8'inin mecburen kaldıkları, %10'unun ise Darülaceze'de istemeyerek kaldıkları tespit edilmiştir.

Sakinlerin %56,3'ünün Darülaceze'de sevgi ve ilgi ihtiyaçlarının karşılandığını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Sakinlerden %46,2'si Darülaceze'deki sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnun olduklarını, %26,5'i ise memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal arkadaşlık ilişkileri sakinlerin hayatında önemli yer tutmaktadır. Zira sonuçlar değerlendirildiğinde yaşlı bireyin gerektiğinde sırlarını, dertlerini paylaşabileceği bir sosyal arkadaş çevresinin olması hayata bağlı olmasında önemli yer tutmaktadır.

Sakinlerin %33'ü ihtiyaç hissettiği anda sosyal destek ihtiyacının karşılandığını ifade etmişlerdir.

Bu saptamalara göre düşünüldüğünde Darülaceze sakinlerinin kurum bakımı altında yaşamayı kabullendikleri ve çoğunluğunun burada kalmaktan memnun olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun oluşmasında sakinlerin Darülaceze'ye gelmeden önceki hayatlarıyla şimdiki hayatları arasında karşılaştırma yapmalarının etkili olduğu düşünülmektedir.

Darülaceze sakinlerinin %64,1'lik büyük çoğunluğunun yakınları ve akrabaları tarafından ziyaret edilmedikleri tespit edilmiştir. Ziyaret edilenlerin ise daha çok kadın sakinlerden oluştuğu anlaşılmaktadır.

Sakinlerin %37,5'inin kurum dışı sosyal etkinliklere katıldığı, %51,7'sinin ise katılmadığı tespit edilmiştir. Sosyal etkinliklere katılmayanların %55'inin sağlık problemleri nedeniyle katılmadıkları anlaşılmaktadır. Sosyal etkinliklere katılan sakinlerin %55,8'inin ise etkinlik sonrasında kendilerini mutlu hissettiklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Sakinlerin %9,2 gibi düşük bir oranının ahşap boyama, takı tasarım vb. kurslara katıldıkları tespit edilmiştir. Sakinlerin bu tür kurslara fazla rağbet göstermedikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Darülaceze sakinlerinin el sanatları kurslarına katılımlarının artırılması için kurum tarafından teşvik edici bir takım uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Sakinlerin %43,7'lik kısmının spor etkinliklerine katıldığı, %11,8'inin ise bazen katıldığı anlaşılmaktadır. Spora katılmayan sakinlerin %54,5'inin sağlık problemleri nedeniyle katılmadıkları anlaşılmaktadır. Spora katılan sakinlerin %45,3 gibi önemli bir kısmının etkinlik sonrasında kendilerini sağlıklı hissettiklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Sakinlerin %70 gibi büyük çoğunluğunun manevi-dini etkinliklere katıldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca manevi-dini etkinliklere katılan sakinlerin %80'inin etkinlik sonrasında kendilerini rahat ve huzurlu hissettiklerini ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Bu saptamalara göre düşünüldüğünde sakinlerin önemli bir kısmının sosyal etkinliklere, spor aktivitelerine ve dini aktivitelere katıldığı, katılmayanların ise daha çok sağlık durumları sebebiyle katılamadıkları anlaşılmaktadır. Genel olarak bu tür aktivitelere katılan sakinlerin aktivite sonrasında kendilerini mutlu, huzurlu, rahat ve sağlıklı hissettikleri tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kurum bakımı altındaki yaşlıların sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanma düzeylerini konu edinen tezde yapılan saha çalışmasıyla Darülaceze sakinlerinin sosyal ilişkilerinin düzeyi, sosyal etkinliklere katılımları, akraba ve sosyal arkadaşlık ilişkileri, ihtiyaç hissettiklerinde sosyal destek alabilme durumları gibi verilerin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında yaşlıların hayata bağlılıklarının yüksek olmasıyla, ihtiyaç hissettikleri anda sosyal destek alabilmeleri ve sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnuniyetleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bu ifadelerle göre düşünüldüğünde kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin gereksinim duydukları anda sosyal desteğe ulaşabilmelerinin ve gerektiğinde sırlarını paylaşabilecekleri sosyal arkadaşlık ilişkilerinin olmasının kendilerini hayata bağlı hissetmelerinde önemli rolünün olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan araştırmalara bakıldığında yaşlılıkla beraber genellikle bireyde dine olan ilginin arttığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda Darülaceze’de yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında sakinlerin çoğunluğunun manevi-dini aktiviteler sonrasında kendilerini rahat ve huzurlu hissettiklerini ifade etmeleri bu durumu destekler niteliktedir.

Bu bilgiler, araştırma bulguları ve sonuçları doğrultusunda;

1. Kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda sosyal destek alması/desteğe ulaşması sağlanmalıdır.

Yapılan araştırma sonucunda kurum bakımı altındaki yaşlı bireyin kendisini hayata bağlı hissetmesiyle, ihtiyaç hissettiği anda sosyal destek alabilmesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre yaşlı bireyin ziyaretçilerinin olması veya etrafında kalabalık insan grubunun bulunması kişinin sosyal destek ihtiyacının karşılanmasında tek başına yeterli olmamaktadır.

Bunun için yaşlı bireyin gereksinim duyduğu anda yakınları ile nitelikli beraberlikler yaşaması, diğer bir ifadeyle ihtiyacı anında sosyal destek alması için kurum içerisinde sistematik çerçevede çalışan ve takip edilen servis ayarlanmalıdır.

2. Etkin bir şekilde yürütülebilecek “Gönüllü Yönetimi” oluşturulmalıdır.

Hayatında nitelikli beraberlikler yaşayabileceği kimsesi bulunmayan kurum bakımı altındaki yaşlı bireyler başta olmak üzere onların sosyal destek ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla gönüllü kişi ve kuruluşlar ile irtibata geçilmeli ve kurum bünyesinde etkin bir şekilde yürütülecek gönüllü yönetimi oluşturulmalıdır. Bu sayede gerçek gönüllülerin kuruma olan bağlılıklarının artırılması da sağlanacaktır.

Bu çerçevede hizmet verecek olan gönüllüler kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin gerektiğinde manevi evladı da olabileceklerdir.

3. Sosyal Bakım Projesi kapsamında uygulamalar daha verimli, etkin ve sistematik hale getirilmelidir.

Darülaceze’de kalan sakinlerin maddi ihtiyaçları yanında manevi ihtiyaçlarının da karşılanmasında nitelikli hizmetlerin sunulması kapsamında verilecek hizmetler diğer sosyal hizmet türleriyle birlikte düşünülmeli ve hizmetlerin standardının yüksek, içeriğinin yaşlı psikolojisine ve yapısına uygun olması büyük önem taşımaktadır. Sakinlerin manevi ihtiyaçlarının karşılanması, onların manevi dünyalarındaki eksikliklerinden kaynaklanan ruhsal ve psikolojik sorunlarının çözümünde sakinlere destek olunmasını sağlamaktır. Ayrıca, Sosyal-manevi bakım alanında sunulacak hizmetlerin içeriğinin derinleştirilmesi ve standardının yükseltilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, Darülaceze’de kalan her bir yaşlı birey için bakım planı oluşturulmalıdır. Bu bakım planı çerçevesinde birey odaklı yaklaşım sergilenerek yaşlı bireylerin manevi ve sosyal ihtiyaçları tespit edilmelidir. Sonrasında bu ihtiyaçların karşılanmasına ve sorunların çözümüne yönelik rehabilitasyon çalışmaları hayata geçirilmelidir.

Darülaceze’de kalan sakinler kültür seviyeleri, aldıkları eğitim seviyesi, geldikleri ortam, meslek ve iş alanları bakımından ve fiziksel durumları açısından birbirlerinden farklı özelliklere sahiptirler. Birçok husus bakımından farklılık arz etmeleri ve ortak noktalarının az olması onlara sunulacak sosyal-manevi bakım hizmetlerinin muhtevasını etkilemektedir. Manevi yapılarının bir olmayışı, manevi alanda hepsinin aynı kefeye konulamayacağı ve ortak hizmetler yerine bireylere göre şekillenen hizmetleri ön plana çıkarmakta ve bireysel ilgilenmeyi daha önemli kılmaktadır. Manevi bakım denilince sadece sakinlere yönelik din ile ilgili hususlar anlaşılmalıdır. Sakinlerin iç

dünyalarına yönelik her türlü iyileştirici bakım çalışmaları sosyal-manevi bakım hizmetlerini oluşturmaktadır. Kurumda kalan sakinleri ve bunlara sunulacak sosyal-manevi bakım hizmetlerini dinen mükellef olanlar ve dinen mükellef olmayanlara göre muhteva açısından ayırmak mümkündür.

Bu sayede sakinler sosyal, manevi ve moral açısından rahatlatılacak, onlara bu alanda olumlu katkı sağlanacak, onların kendileriyle barışık birer birey olmalarına imkân verilecektir. Bu durum aynı zamanda, kurum içerisinde sakinlerin yaşam arkadaşlarıyla ve çalışan personelle uyumunu da arttırıp, işleyişte bir rahatlama getirecektir.

Sosyal-manevi bakım uygulamalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için yukarıda belirtilen çerçevede verilecek hizmetler, multidisipliner bir çalışma ekibi tarafından gerçekleştirilmelidir. Sosyal-manevi bakım ve moral hizmeti ekibinin sakinlere dini konularda yardımcı ve rehberlik yapacak görevlilerinin pedagojik formasyon ve din psikolojisi dersleri okumuş olan ilahiyat fakültesi mezunlarından seçilmelidir.

Hizmetlerin planlanmasında ve uygulanmasında sosyal-manevi bakım görevlileri kurum içerisindeki sosyologlar, gerontologlar, doktorlar, psikologlar ve eğitim birimiyle dirsek teması içerisinde çalışmalıdır. Sayılan meslek gruplarından birer isim sosyal-manevi bakım hizmetlerinin planlanmasında ekibe dâhil edilmelidir.

Sunulacak hizmetin ayrıntıları ise oluşturulacak olan kadro tarafından, sakinlerin profiline ve şartlara uygun olarak belirlenmelidir.

4. Dini etkinliklerin sayısı artırılmalı ve daha nitelikli hale getirilmelidir.

Yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında yaşlıların dini etkinliklere oldukça yoğun ilgi gösterdikleri ve büyük bir kısmının etkinlik sonrasında kendilerini rahat ve huzurlu hissettikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle Darülaceze gibi kurumlarda dini etkinliklere daha çok önem verilmeli, ayrıca sakinlerin bu tür etkinliklere katılımları teşvik edilmelidir.

Manevi-dini etkinlikleri yaparken her bireyin manevi ve inanç durumu farklı olacağından hizmetler bu durum dikkate alınarak yürütülmelidir. Ayrıca kurumların özellikle farklı mezhep ve inanıştaki yaşlılar için de düzenlemelerde bulunması önem taşımaktadır.

5. Yaşlının, zamanını verimli ve faydalı bir şekilde geçirebileceği serbest zaman aktivitelerinin çeşitlendirilmesi ve daha verimli hale getirilmesi gerekmektedir.

Yaşlı bireyin hayatını günlük yaşam koşullarına göre planlaması, aynı zamanda toplumsal ilişkiler kurması ve hayatını kendisine haz veren etkinliklerle süslemesi onun yaşamından daha fazla doyum almasını sağlayacaktır. Yapılan araştırmada sakinlerin büyük bir kısmının sosyokültürel etkinliklere karşı istekli oldukları anlaşılmaktadır.

Yaşlı bireyin bağımlı ve tüketici değil üretici olması, hobilerinin olması, gücü ve potansiyeli doğrultusunda hayatını sağlıklı ve aktif bir şekilde sürdürebilmesi için kurum tarafından da desteklenmesi gerekmektedir.

Bunun içindir ki kurumda kalan yaşlı bireylerin serbest zamanlarını geçirebilecekleri kütüphane, spor salonları, internet kafe, sinema salonu vb. alanların çeşitlendirilmesi gereklidir.

Bu sayede yaşlı birey kendisine haz veren aktivitelerle meşgul olacak, üretici rolünü devam ettirebilecek, hayatına anlam katacak ve bunların yanında kendisini rahatsız edici bir takım düşüncelerden de uzak kalacaktır.

6. Bakım personeline psikolojik destek verilmelidir.

Sağlık sorunları nedeniyle günlük işlerini yapmakta zorlanan yaşlı bireyler bakıma ihtiyaç duyarlar ve bakımlarını üstlenen kişilerle olan ilişkileri ve onlara güvenmeleri çok önemlidir.

Yaşlılara bakım hizmeti vermek oldukça yıpratıcı olabilmektedir. Bakım veren kişide tükenmişlik gibi psikolojik rahatsızlıklar, hatta fiziksel rahatsızlıklar da görülebilir. Bu yüzden yaşlıya bakım veren kişilerin de psikolojik desteğe ihtiyaçları vardır. Bakım veren kişilere yönelik yapılacak psikolojik müdahalelerin yaşlı bireylere de dönüşü olacaktır. Buradan anlaşılıyor ki bakım veren kişinin sağlığı ne kadar iyi olursa yaşlının ihtiyaçlarının karşılanması da o derece iyi ve kaliteli olacaktır.

7. Darülaceze bünyesinde faaliyet gösteren Yaşam Evlerinin sayısı artırılmalıdır.

Araştırmanın yapıldığı Kayışdağı Darülaceze’de uygun profildeki yaşlı bireylerin sosyal ortamlarından koparılmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri amacıyla mahalle içlerinde

Yaşam Evleri kurulmuştur. Yaşlı bireylerin bu evlerde yaşamlarını mutlu ve huzurlu bir şekilde geçirebilmelerinin sağlanması amacıyla çalışabilir nitelikte olan yaşlılara mesleklerini icra etme olanakları sağlanarak hayatın içinde doğal motivasyon kaynakları ile meşgul edilmeleri sağlanmaktadır.

Ekonomik açıdan yoksun ve kurumsal desteğe ihtiyaç duyan ve aynı zamanda ailesi, akrabaları, arkadaşları ve yakın çevresinden kopmak istemeyen yaşlı bireylere yönelik faaliyet gösterecek Yaşam Evlerinin sayılarının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda yaşlılara bakım hizmeti veren diğer kurumlarda da Yaşam Evleri oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Sonuç itibariyle kurum bakımı altındaki yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ortaya konulan önerilerin genelinde yaşlı bireylerin daha huzurlu ve mutlu yaşamlarını nasıl sağlayabiliriz sorusuna cevap aranmaktadır. Unutulmamalıdır ki; kurum içerisindeki imkânlar ne kadar iyi olursa olsun yaşlı bireyler yaşadığı sosyal ortamdan kopmadan sevdikleriyle beraber yaşamayı istemektedirler. Bunu sağlayabilmek için de modernleşme ile birlikte günümüzde statü ve saygınlığını yitiren ve toplumsal bir sorun olarak algılanarak yalnızlaşan yaşlı bireylere eski statü ve saygınlığının kazandırılması gerekmektedir.

Yaşlılık olgusuna eski saygınlığını kazandırabilmek amacıyla yaşlı bireylerin başarılı bir yaşlanma geçirebilmeleri için çeşitli uygulamalar ve politikalar geliştirilmelidir. Ayrıca uzun vadede genç bireylere önemli roller düşmektedir. Genç bireyler yaşlılık dönemlerini iyi planlamalı, arkadaşlık, aile, akrabalık, komşuluk gibi ilişkilerini canlı tutmalıdır. Bunun yanında genç bireyin sosyal güvencesinin olması, dengeli beslenmesi, spor ve egzersiz yapması ve çevresiyle oluşturduğu iletişimde uzlaşmacı bir yaklaşım geliştirmesi onun iyi bir yaşlılık dönemi geçirebilmesinin önünü açacaktır.

Bu çerçevede bundan sonraki yapılacak akademik çalışmalarda ve üretilecek politikalarda üzerinde durulması gereken konulara değinecek olursak;

Nüfusun gün geçtikçe yaşlandığı dünyamızda yaşlılık olgusuna tekrardan saygınlık ve statü kazandıracak uygulamalar nelerdir? Toplum içerisinde aktif rol alabilen, üreticilik rollerini sürdürebilen, güçlü sosyal ilişkileri olan yaşlı bireylerin sayıları nasıl artırılabilir? Sorularına cevap aranmalıdır.

Özellikle genç bireylere başarılı yaşlanma modelinin nasıl benimsetilebileceğiyle ilgili fikirler üretilmeli, bu yönlü bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.

Bu sayede geçmiş toplumlarda olduğu gibi günümüzde de; yaşlıların toplumun diğer bireyelerine ihtiyacı olduğu gibi, toplumun da yaşlı bireylere ihtiyacı olacaktır.

Bunların dışında, sosyal destekten yoksun, bakıma muhtaç ve kimsesiz yaşlılar için yeterli sayı ve nitelikte huzurevi ve bakımevi faaliyete geçirilmelidir. Ayrıca, kurumda yaşayan yaşlıların sosyal ilişkilerini canlı tutabilmesi için, hizmetlerin planlanması aşamasında yaşlı bireylerin sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik çeşitli projeler üretilmelidir. Aksi takdirde kurumda kalan yaşlının hayata küsmesi ve ölümü bekler hale gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKÇA

- ABAY, Ali Rıza; (2006), “Yaşlılık Yeni Bir Sorun mudur?”, *Mostar*, 16, s.26-30.
- ABAY, Ali Rıza; (2008), “Yaşlılık Olgusuna Nasıl Bakmalı?”, *Sosyoloji Yazıları*, Kızıl Elma Yayınları, Sakarya.
- AKGÜL, Ayşe; (2009), “Yaşlılarda Sosyal ve Manevi Bakım”, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANNAK, Binay Bilge; (2005), *Sosyal Destek, sosyal Ağ, Yaşam Kalitesi ve Yaşam Doyumu: Duygu-Durum ve Anksiyete Bozukluğu Tanısı Alan Kişiler ve Düzenli Hemodiyaliz Tedavisi Gören Hastalar Açısından Bir Karşılaştırma*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- AKIN, Galip; (2006), *Her Yönüyle Yaşlılık*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- AMMAN, Tayfun; (2007), *Yaşlılıkta Serbest Zaman Faaliyetleri*, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- BARUT, Yaşar; (2008), *Yaşlılık Dönemi Zihinsel ve Ruhsal Özellikleri*, Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, Pegem Akademi, Ankara.
- BİLLİG, Nathan; (2000), *Üçüncü Bahar Yaşlılık ve Bilgelik*, Çev., Gültekin Yazgan, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- BULUT, Meryem; (2012), *Kültürel Bağlamda Yetişkinlik ve Yaşlılık*, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- CANATAN, Ayşe; (2008), *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Palme Yayıncılık, Ankara.
- CANATAN, Ayşe; (2012), *Yaşlılar ve Toplum*, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.
- CAVLAK U., KEREM M., KIRDI N. vd.; (2001), “Ev Ortamında ve Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Değişik Yönlerden Değerlendirilmesi”, *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 3.

CÜCELOĞLU, Doğan; (1999), *İnsan ve Davranışı*, Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

CÜCELOĞLU, Doğan; (2002), *İletişim Donanımları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

ÇAKMAKLI, Kemal; (1997), *Psiko-sosyal Sağlığın Korunması Koruyucu Ruh Sağlığı*, Seha Neşriyat, İstanbul.

ÇAKMAKLI, Kemal; (1999), *Aile İçi İletişim Ve Sosyal Sağlık*, Seha Neşriyat, İstanbul.

ÇERİK, Oğuz; (2007), *Yaşlılıkta Sosyal ve Manevi Bakım*, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul.

ÇOBAN ÇAĞASIZOĞLU, Arzu; (2005), “Yalnız Yaşayan Yaşlılara İlişkin Aile Politikaları”, *Aile ve Toplum Dergisi*, cilt:2, sayı:8, Ocak Mart, s.43-51.

DANIŞ, M.Z; (2006), “Toplum Temelli Bakım Anlayışı”, *Özveri Dergisi*, <http://www.ozida.gov.tr/default20.aspx?menu=ozveri&sayfa=ov3/ov3ttrbakim> (Erişim: 26.08.2012)

DANIŞMAN GÖKLER, I., AYDIN, G; (2011), “Huzurevinde Yaşayan Yaşlıların Benlik-Algılarının Yordanmasında Sosyodemografik Özellikler ve Algılanan Sosyal Desteğin Rolü”, *Aile ve Toplum Dergisi*, cilt:7, sayı:24, Ocak Şubat Mart, s.69-80

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI; (2010), “Yaşlı Olmak”, *DİB Yayınları*, s.8-9, Ankara.

DOĞAN, Ali Necati; (2009), *Yaşlanma ve Toplumsal Duyarlılık*, Dün Bugün ve Yarın Yaşlılık, Yaşlılık Platformu Yayınları, Mart, Ankara.

DOĞAN, Cihangir; (2007), *Türkiye’de Yaşlılık ve Huzurevi Olgusu*, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul.

DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; (2005), “Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı” *Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü*, DPT Yayınları, Ankara.

DURAK, Mithat; (2012), *Yaşlılık Döneminde Psikososyal ve Bilişsel Gelişim*, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.

DURGUN, Bülent; (1999), *Yaşlılık ve Yaşlılara Sunulan Hizmetler*, BELBİM A.Ş. Matbaası, İstanbul.

ERSOY, A.F., ARPACI, F., ERSOY, Y.; (2012), *Yaşlı Bakımı ve Yaşlılıkta Sağlıklı Beslenme, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi, Açılım Kitap*, İstanbul.

FADIKOĞLU, Ç., ÖZER, S.; (2003), “Yaşlı Bireylerin Ailelerine Yönelik Değerlendirmeleri ve Algıladıkları Aile Destek Sistemlerinin İncelenmesi”, *II. Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 9-12 Nisan 2003, Denizli.

GÖKSOY, T; (2004), “Geriatrik Rehabilitasyon”, *Klinik Aktüel Tıp, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon*, Cilt:4.

GÖRGÜN BARAN, Aylin; (2012), “Yaşlılığın Sosyal Boyutu”, H.Ü. GEBAM (Geriatrik Bilimler Araştırma ve Uygulama Merkezi, http://www.gebam.hacettepe.edu.tr/sosyal_boyut/yasliugin_sosyal_boyutu.pdf, 21.03.2012.

GÖRGÜN BARAN, A., KALINKARA, V., ARAL, N., AKIN, G., BARAN, G., ÖZKAN, Y.; (2005), “Yaşlı ve Aile İlişkileri Araştırması Ankara Örneği”, *T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları*, No:27, Ankara.

İLGAR, Lütfü; (2008), *Yaşlılık Dönemi Sosyal Özellikleri ve Serbest Zaman Etkinlikleri*, Psikolojik Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, Pegem Akademi, Ankara.

İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi); (2001), “*Yaşlılar Araştırması*”, İBB Sosyal Doku Projesi Araştırmaları-5, Gökçe Ofset, İstanbul.

İBB (İstanbul Büyükşehir Belediyesi); (2007), “Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Yaşlı Hizmetleri”,

<http://www.ibb.gov.tr/sites/SaglikVeSosyalHizmetler/darulaceze/Pages/AnaSayfa.aspx>

KALKAN, Melek; (2008), “Yaşlılık: Tanımı, Sınıflandırılması ve Genel Bilgiler” Psikolojik, Sosyal ve Bedensel Açından Yaşlılık, Pegem Akademi, Ankara.

KALINKARA, Velittin; (2011), *Temel Gerontoloji Yaşlılık Bilimi*, Nobel Yayın, Ankara.

- KARACA, Feyyaz; (2010), “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Hayata Bakış Açıları ve Gelecekle İlgili Beklentileri”, *Aile ve Toplum Dergisi*, Yıl:11, Sayı:21, Cilt:6, Nisan Mayıs Haziran, s.50-72
- KARALİ, Tayfun; (2007), *Asırlık Tecrübesiyle Darülaceze’de Yaşlı Bakımı*, Yaşlılık Dönemi ve Problemleri, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- KARAN, Mehmet Akif; (2007), *Biyolojik, Psikolojik ve Sosyal Açından Yaşlanma*, Yaşlılık Dönemi ve Problemler, Ensar Neşriyat, İstanbul.
- KILAVUZ, M.A; (2002), “Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl:11, Sayı:2, s.59-72.
- KÖKNEL, Ö; (1998), *Dolu Dolu Yaşamak*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- KÖSE, A., DARYAL, M.D., Tosun, C., Seyyar, A., Altıntaş, İ.; (2006), “Sosyal-Manevi Bakım Hizmetleri Proje Taslağı”, İBB Darülaceze Müdürlüğü, İstanbul.
- KÖYLÜ, Mustafa; (2000), *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, Etüt Yayınları, Samsun.
- ONUR, Bekir; (2000), *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- ÖZER M., KARABULUT Ö.; (2003), “Yaşlılarda Yaşam Doyumu “, *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, s.72-74.
- SARIKAYA, Muammer; (2011), *Sosyal Hizmetlerde Gönüllü Yönetimi*, Sosyal Hizmet Kurumlarında Yönetim, Nobel Yayınları, İstanbul.
- SAYGILI, Sefa; (2011), *Yaşlılık Psikolojisi*, Türdav Basım ve Yayın, İstanbul.
- SEVİL, Hüseyin Tekin; (2005), *Yaşlılığın Sosyal Anatomisi*, Sabev Yayınları, Ankara.
- SEYYAR, Ali; (2007), *Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım*, Şefkatli Eller Yayınları, Ankara.
- SHUD; (1995), “Sosyal Hizmetlerin Yeri ve Önemi”, *4. Ulusal Sosyal Hizmetler Konferansı*, Ankara.

- STGM; (2009), “STÖ’ler İçin Gönüllülük ve Gönüllü Yönetimi Rehberi” *Özel Sektör Gönüllüler Derneği*, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
- SUNGUR, Nevin; (2012), “Türkiye’de Ömür 20 Yılda 10 Yıl Uzadı”, *National Geographic*, No:133, Mayıs 2012, s.85.
- ŞAHİN, F.; (2000),“Rol Teorisi Açısından Yaşlılık”, *Antropoloji ve Yaşlılık*, (Ed:G. Erkan ve V. Işıksan), H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 006, Ankara.
- T.C. AVRUPA BİRLİĞİ BAKANLIĞI; (2012), “2012 Avrupa Aktif Yaşlanma ve Nesillerarası Dayanışma Yılı Hakkında Bilgi Notu”, Ağustos 2011, Ankara.
- TERZİ, Şerife; (2012) *Yaşam Boyu Gelişim*, Yetişkinlik ve Yaşlılık Gelişimi ve Psikolojisi, Atılım Kitap, İstanbul.
- TEZCAN, Mahmut; (1994), *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*, Atilla Kitabevi, Ankara.
- TSK; (2012), “Yaşlı İnsanların Toplumdaki Yeri”, TSK dergisi, <http://www.bilgiustam.com/yasli-insanların-toplumdaki-yeri/> 24.07.2012
- TUFAN, İsmail; (2002), *Antik Çağdan Günümüze Yaşlılık*, Aykırı Yayıncılık, İstanbul.
- TUFAN, İsmail; (2003), *Modernleşen Türkiye’de Yaşlılık ve Yaşlanmak*, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- TUFAN, İsmail; (2012), “Yaşlılık Atlası”, *National Geographic*, Mayıs 2012.
- URFALIOĞLU F., ALTAŞ D., YILDIRIM E.İ; (2007). “İstanbul’da Yaşayan 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Demografik, Ekonomik ve Sosyal Profili”, *İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları*, İBB Basımevi, İstanbul.
- YAZGAN Ç., KORA K., TOPÇUOĞLU V., KUŞÇU K.; (2006), “Huzurevinde Kalan Demansı Olmayan Yaşlılarda Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler”, *Türk Geriatri Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:3.
- YERTUTAN, Canan; (1991). “Yaşlılıkta Ortaya Çıkan Fiziksel Değişiklikler”, *Aile ve Toplum Dergisi*, Sayı:2, Nisan, Mayıs, Haziran, s.65.
- YILDIRIM, Kazım; (2007), *Sosyal Hizmet*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

YILDIRIM, N., YILDIRIM, K; (2008), *Sosyal Hizmet Kuram ve Yaklaşımlar*, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

YILDIRIM, Nuran; (1996), *İstanbul Darülaceze Müessesesi Tarihi*, Darülaceze Vakfı Yayınları, İstanbul.

YILDIRIM, Nuran; (1996), “Darülaceze’nin Kuruluş ve İşleyişi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı:32, Cilt:6, Ağustos, s.16-30

EKLER

Anket Formu

Değerli Darülaceze sakini,

“Kurum Bakımı Altındaki Yaşlıların Sosyokültürel ve Manevi İhtiyaçlarının Karşılama Düzeyleri: İstanbul Kayışdağı Darülaceze Örneği” konulu bir araştırma yapmaktayız. Elinizde bulunan bu anket formu vasıtasıyla Darülacezede kalan siz değerli yaşlılarımızın sosyokültürel ve manevi ihtiyaçlarını tespit etmeyi amaçlamaktayız.

Bu araştırmamızın sonuçlarının güvenilir olması ve hedeflenen amaca ulaşması, vereceğiniz sonuçların doğru ve samimi olmasına bağlıdır. Sorulara cevap vermeden önce soruyu ve cevap olarak verilen şıkları iyice okuyunuz. Daha sonra başkalarının tesiri altında kalmadan size uyan şıkkı işaretleyiniz.

Ankete isminizi yazmayınız. Sizce en uygun cevaba (X) işareti koyunuz. Vereceğiniz cevaplar gizli kalacaktır. Soruları en iyi şekilde cevaplandırarak araştırmamızı desteklediğiniz için teşekkür ediyorum.

Orhan YAMAN

Yalova Üniversitesi

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

2. Kaç yaşındasınız?

60 ve altı 61-64 65-69 70-74 75-79 80 ve üstü

3. Medeni durumunuz nedir?

Bekâr Evli Dul veya Boşanmış

4. Öğrenim durumunuz nedir?

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul
 Lise Üniversite

5. Darülacezeye yerleşmeden önceki mesleğiniz ne idi?

Ev Hanımı Memur İşçi Esnaf- tüccar
 Serbest meslek Çiftçi Mesleği yok Diğer

6. Sosyal güvenceniz nedir?

- Genel Sağlık Sigortası Emekli Sandığı
 SSK Bağ-kur

7. Aylık geliriniz ne kadardır?

- 250 TL'nin altında 250- 750 TL arası 751- 1.250 TL arası
 1.251 – 1.750 TL arası 1.750 TL'den fazla

8. Darülacezede kaç yıldır kalmaktasınız?

- 1 yıla kadar 1-5 yıl arası 6-10 yıl arası 10 yıl veya üstü

9. Kurum dışındaki aktivitelere katılmanızı engelleyen herhangi bir fiziki rahatsızlığınız var mı?

- Yok Var

10. Kurum dışındaki aktivitelere katılmanızı engelleyen herhangi bir psikolojik rahatsızlığınız var mı?

- Yok Var

11. Darülacezeeye gelmeden önce kiminle kalıyordunuz?

- Yalnız Eşimle Çocuklarımla
 Kardeşlerimle Akrabalarımla Diğer

12. Darülacezeden önce en uzun süre kaldığınız yerleşim yeri hangisidir?

- Büyükşehir İlçe - Kasaba Köy

13. Darülacezede maddi ihtiyaçlarınız (yeme, içme, giyim, barınma) karşılanıyor mu?

- Evet Bazen Hayır

14. Darülacezede sevgi ve ilgi ihtiyaçlarınız karşılanıyor mu?

- Evet Bazen Hayır

15. Kendinizi hayata bağlı hissediyor musunuz?

- Evet Bazen Hayır

16. Hayat sizce anlamlı ve değerli mi?

- Evet Bazen Hayır

17. Hüzün, ümitsizlik gibi olumsuz duygulara kapıldığınız olur mu?

- Evet Bazen Hayır

18. Yalnızlık hissine kapıldığınız olur mu?

- Evet Bazen Hayır

19. Çocuğunuz var mı?

Evet Hayır

20. (Çocuğu varsa) Çocuklarınız ziyaretinize geliyor mu?

Evet Hayır

21. (Cevabı evet ise) Ne kadar zamanda bir ziyaret ediliyorsunuz?

Haftada bir Ayda bir
 Özel gün ve bayramlarda Diğer

22. Yakınlarınız, akrabalarınız ziyaretinize geliyor mu?

Evet Hayır

23. (Cevabı evet ise) Ne kadar zamanda bir ziyaret ediliyorsunuz?

Haftada bir Ayda bir
 Özel gün ve bayramlarda Diğer

24. Darülaceze'ye karşı bağlılığınız nasıldır?

Darülaceze'yi kendi evim gibi hissediyorum.
 Kalacak başka yerim olmadığı için mecburen kalıyorum.
 İsteyerek kalmıyorum.

25. Darülaceze'de sosyal arkadaşlık ilişkilerinden memnun musunuz?

Evet, memnunum. Bazen memnunum. Hayır, memnun değilim.

26. İhtiyaç hissettiğiniz anda sosyal destek alabileceğiniz birilerini yanınızda bulabiliyor musunuz?

Evet Bazen Hayır

27. Konser, gezi, piknik vb. gibi sosyokültürel etkinliklere katılıyor musunuz?

Evet katılıyorum Bazen katılıyorum Hayır katılmıyorum

28. (Cevabı hayır ise) Niçin katılmıyorsunuz?

Sağlık problemlerim nedeniyle Katılmak İstemiyorum
 Diğer

29. (Eğer katılıyorsanız) katıldığımızda neler hissediyorsunuz?

Kendimi daha mutlu hissediyorum Sıkıntılarımı unutuyorum
 Boş zamanlarımı değerlendiriyorum Farklı bir ortam, değişiklik oluyor

30. Darülaceze de düzenlenen ahşap boyama, takı tasarım, seramik gibi kurslara katılıyor musunuz?

Evet düzenli olarak katılıyorum Bazen katılıyorum Hayır katılmıyorum

31. (Cevabı hayır ise) Niçin katılmıyorsunuz?

Sağlık problemlerim nedeniyle Katılmak İstemiyorum Diğer

32. (Eğer katılıyorsanız) katıldığımızda neler hissediyorsunuz?

Kendimi daha mutlu hissediyorum Sıkıntılarımı unutuyorum
 İşe yaradığımı hissediyorum Diğer

33. Darülaceze de uygulanan spor ve egzersiz aktivitelerine katılıyor musunuz?

Evet katılıyorum Bazen katılıyorum Hayır katılmıyorum

34. (Cevabı hayır ise) Niçin katılmıyorsunuz?

Sağlık problemlerim nedeniyle Katılmak İstemiyorum Diğer

35. Darülacezede uygulanan spor ve egzersiz aktivitesi sonrasında kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Kendimi daha sağlıklı hissediyorum Yorgun ve bitkin oluyorum
 Rahat ve huzurlu hissediyorum Mutlu oluyorum
 Daha dinç ve hareketli oluyorum Diğer

36. Darülaceze de düzenlenen manevi-dini etkinliklere katılıyor musunuz?

Evet olarak katılıyorum Bazen katılıyorum Hayır katılmıyorum

37. (Eğer katılıyorsanız) Darülacezede düzenlenen manevi etkinlikler sonrası kendinizi nasıl hissediyorsunuz?

Rahat ve Huzurlu Hissediyorum Ölüm korkum gidiyor.
 Kendimi daha güçlü hissediyorum Yalnızlık korkum gidiyor.
 Diğer.....

ÖZGEÇMİŞ

Orhan YAMAN, 03.12.1979 tarihinde Samsun'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Tokat'ta tamamladı. 1999 yılında başladığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi Bilgisayar Programcılığı bölümünden 2001 yılında mezun oldu. Daha sonra 2003 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Bölümünü kazandı ve 2007 yılında mezun oldu. 2010 yılında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans eğitimine başladı. Halen İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Kayışdağı Darülaceze Müdürlüğü'nde çalışmaktadır.